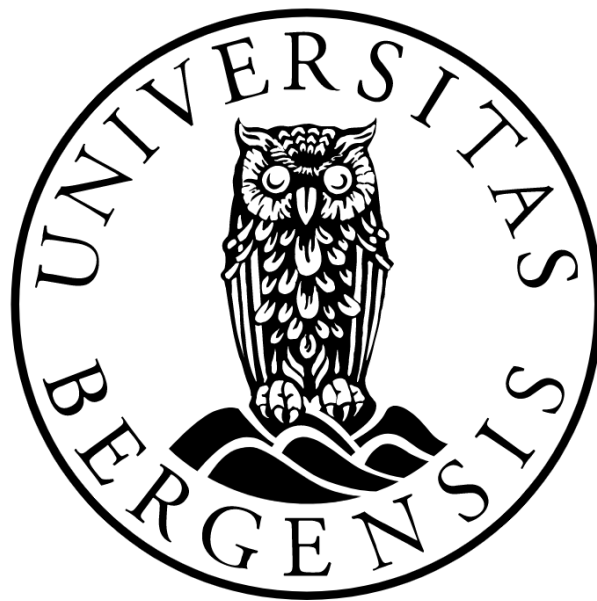

– UT I DET ÅPNE –

En komparativ analyse av den skandinaviske
resepsjonen av Karl Ove Knausgårds
Min kamp

Martin Hegstad Otterbech

Masteroppgave i nordisk litteratur

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

Universitetet i Bergen

Vår 2020

Hva var «det åpne»?

Det var friheten, det var utopien.

Men hva lå det i det?

Ikke at vi skulle snakke om alt, redegjøre for alt, oppheve grensene mellom oss selv, de andre og verden, i alle fall, for det var bare å sette grensene et annet sted og la det menneskelige være alt, og det som hendte da, og som var på vei til å hende, var at virkeligheten forsvant.

- Karl Ove Knausgård, Min kamp 6, s. 349.

Takk

Takk til min veileder Eirik Vassenden for god veiledning og sikre råd i arbeidet med denne oppgaven.

Takk til alle som gjennom utallige kaffepauser i pausekroken på masterlesesalen som både har motivert og hjulpet til med faglige diskusjoner.

Takk til Studentersamfunnet i Bergen for mange gode debatter, samtaler og fuktige sosiale aktiviteter som gjør studenttilværelsen til en fryd.
Studiene ville aldri vært den samme uten.

Takk til Steinar Timenes for mange hyggelige stunder gjennom våre fem år som medstudenter og kamerater.

Takk til mor og far for at dere alltid har vært der.

Takk til Gentofte Hovedbibliotek i Danmark for god hjelp til innsamling av danske aviser.

Innhold

Kapittel 1 – Innledning og introduksjon	7
1.1 Knausgårds <i>Min kamp</i> og bakgrunnen for dette prosjektet	7
1.2 Problemstilling	9
Kapittel 2 – Teori og metode.....	11
2.1 Resepsjonsteori.....	11
2.1.1 Forfatterens død.....	11
2.1.2 Rezeptionsästhetik og Hans Robert Jauss	12
2.1.3 Reader-response og Stanley Fish	14
2.2 <i>Min kamps</i> sjangeroppgjør	16
2.2.1 Virkelighetslitteraturen.....	17
2.2.2 Sjangerteori og litterære novum	20
2.2.3 Skandinavisk sjangerteori på 00- og 10-årene	22
2.2.4 kort om autonomiestetikken	25
Kapittel 3 – Den norske <i>Min kamp</i> -resepsjonen	27
3.1 Introduksjon	27
3.2 <i>Min kamp</i> 1	29
3.2.1 Bergens Tidende.....	29
3.2.2 Aftenposten	31
3.2.3 Klassekampen.....	33
3.2.4 Judaslitteratur	35
3.3 <i>Min kamp</i> 2	36
3.3.1 Bergens Tidende.....	36
3.3.2 Aftenposten	37
3.3.3 Klassekampen.....	38
3.4 <i>Min kamp</i> 6	40
3.4.1 Bergens Tidende.....	40
3.4.2 Aftenposten	42
3.4.3 Klassekampen.....	43
3.3 Sjangerdebattens utgangspunkt og Melbergs litterære kentaur.....	46
Kapittel 4 – Den danske <i>Min kamp</i> -resepsjon.....	49
4.1 Introduksjon	49
4.2 <i>Min kamp</i> 1	50
4.2.1 Weekendavisen.....	51
4.2.2 Jyllands-Posten.....	52

4.2.3 Berlingske Tidende	53
4.3 Min kamp 2	55
4.3.1 Weekendavisen.....	55
4.3.2 Jyllands-Posten.....	56
4.3.3 Berlingske Tidende	57
4.4 Min kamp 6	58
4.4.1 Weekendavisen.....	58
4.4.2 Jyllandsposten	59
4.4.3 Berlingske Tidende	61
4.5 Oppsummerende betraktninger	62
Kapittel 5 – Den Svenske <i>Min kamp</i> -resepsjon	64
5.1 Introduksjon	64
5.2 Min kamp 1	67
5.2.1 Dagens Nyheter	67
5.2.2 Svenska Dagbladet	68
5.2.3 Aftonbladet.....	71
5.3 Min kamp 2	73
5.3.1 Dagens Nyheter	73
5.3.2 Aftonbladet.....	75
5.3.3 Göteborgs-Posten	77
5.4 Min kamp 6	79
5.3.2 Svenska Dagbladet	79
5.3.1 Dagens Nyheter	81
5.3.3 Aftonbladet.....	83
Kapittel 6 – Komparativ resepsjonsanalyse	86
6.1 Tre ulike anmeldertradisjoner	88
6.1.1 Norske anmeldere.....	88
6.1.2 Danske anmeldere	89
6.1.3 Svenske anmeldere	91
Kapittel 7 – Resepsjonsteoretiske betraktninger	94
7.1 Djelvepakten.....	94
7.2 Min Kamps mange diskurser i et resepsjonsteoretisk perspektiv	95
7.3 Epilog	101
Sammendrag.....	102
Abstract	103

Profesjonsrelevans.....	104
Referanser.....	105

Kapittel 1 – Innledning og introduksjon

1.1 Knausgårds *Min kamp* og bakgrunnen for dette prosjektet

Om det kun skal trekkes frem ett litterært verk som det siste tiåret både har hatt sterkest livskraft i det skandinaviske medielandskapet og gjort størst internasjonal gjennomslag, er Karl Ove Knausgårds *Min kamp*¹ (2009-11) et enestående alternativ. De seks bind romansyklusen består av nådde anmelderseksjonene i nabolandene Sverige og Danmark hurtig fra utgivelsesdatoen, og allerede innen det hadde gått et år fra utgivelsen av første bind, kan vi omtale den offentlige diskursen av *MK* til å være panskandinavisk. Denne masteroppgaven handler om den skandinaviske mottakelsen av Knausgårds *MK*, og har til hensikt å grundig undersøke hvordan den tidlige resepsjonen av *MK* gikk for seg i den skandinaviske dagspressen. Om jeg også skal tillate meg å trekke frem én litterær tendens som begrepsfester den samme perioden, er «virkelighetslitteratur» det begrepet som har hatt størst gjennomslagskraft² for den type litteratur *MK* representerer. Selv vil jeg innvende at *MK* har hatt en sentral rolle i å forme vår kollektive forventning til hvordan virkelige hendelser og erfaringer kan gestaltes i litteraturen. Det er hevet over enhver tvil at *MK* har hatt, og vil fortsette å ha, både en enorm innflytelse på den skandinaviske leserforventning til hva litteratur kan inneha av virkelighetsorienterte narrativ, og på hvordan mediene håndterer og omtaler utgivelser av lignende litteratur. Dette poenget gjør også den danske litteraturforsker Poul Behrendt når han påpeker at *MK*-diskursen som har pågått siden utgivelsen i 2009, i stor grad har veltet om på måten litteratur omtales både i dagspressen og i akademiske sirkler, der skillet mellom de to instansene opphørte etter *MK*. Behrendt påpeker:

For både en national og global betragtning ophævede bøgerne adskillelsen mellem Bourdieus to kredsløb, mellem den kulturelle og den virkelige kapital, og det skel mellem dybde og bredde, hvorfra bogmarkedet normalt bedømmes. (Behrendt 2019, 24)

Behrendt hevder her at *MK* markerer et litterært paradigmeskifte, der særlig mottakelsen av *MK* har gitt en effekt av at måten litteratur blir mottatt på og snakket om i dag både i dagspressen og i akademiske sirkler skjer på helt andre premisser enn hva de gjorde før lanseringen av *MK*. Om vi her godtar Behrendts posisjon, vil jeg tilføye at det av den grunn er høyst aktuelt å bedre danne et grunnlag for hvordan mottakelsen av *MK* gikk for seg i de tre skandinaviske land, for da å bedre danne et grunnlag for hvordan dette paradigmeskiftet tok form etter resepsjonen av *MK*.

¹ Heretter forkortet til *MK*

² Da i størst grad i Norge, mer om dette i kapittel 2.

Det er mange betraktninger man kan gjøre rundt hvilke kriterier som ligger til grunn for at en roman skal slå gjennom og ikke minst sikre seg salg utover landegrensene. Den første instansen for omtale av en litterær lansering er avisenes anmelderseksjoner, der en gjennomsnittlig romanutgivelse ofte får noen få litteraturanmeldelser, men sjeldent bredere dekning. Behrendt gjør også her et godt poeng av at en litterær lansering i dagens medielandskap er helt avhengig av å «rykke fra anmelderseseksjonernes åpne begravelles-pladser over på pressens og billedmediernes nuhedsflader, fx i form af en forsidehenvisning etter et interview.» (Behrendt 2019, 24), og mener i så måte at litteratur-anmeldelser alene ikke er nok til at det større leserfelleskapet fatter interesse for en bok, men at anmeldelseseksjonene også er utgangspunktet for tilnærmet all litterær resepsjon. I denne oppgaven vil jeg velge å begrense analysematerialet i størst mulig grad til litteraturanmeldelser, for dermed å kunne trekke frem noen tendenser i «anmelderseseksjonenes åpne begravellesplasser» til hvert av de skandinaviske land, med den hensikt å bedre forstå hvordan de ulike *MK*-diskursene tegner et bilde de nasjonale litterære forventningene lå til grunn i 2009, og om forventningen ble forskjøvet etter utgivelsene av de seks bind frem til 2011.³

Ti år er i litterær sammenheng ikke lang tid, og *MK*-resepsjonen er i stor grad fortsatt aktiv og svært forskjelligartet, der nye oversettelser fortsatt utgis, og der den hjemlige resepsjonen både i akademia og i dagspressen stadig utgir nye *MK*-relaterte betraktninger og kommentarer. Allerede august 2012, under ett år etter utgivelsen av siste bind, avholdt kritikerlaget i Oslo et møte der Poul Behrendt, Ebba Witt-Brattström og Tom Egil Hverven diskuterte den skandinaviske resepsjonen med følgende konklusjon: *MK* var blitt lest veldig ulikt i de tre skandinaviske land, i Norge var det etiske problemstillinger som var dominerende, i Sverige dominerte feministiske lesninger, og i Danmark var pressen mer opptatt av hva slags sjanger *MK* skulle omtales som. (Vikingstad 2012) Det er for meg et interessant fenomen at samme litterære verk leses forskjellig i ulike land. Selv blant de skandinaviske land med både gjensidig forståelig språk og historie tegner det seg et bilde av at fortolkning av litterære verk er sterkt kulturelt betinget.

De siste ti års *MK*-forskning er både bred og innholdsrik. Det bør vies oppmerksomhet til arbeidet Henrik Keyser Pedersen har nedlagt i å sammenfatte en omfattende bibliografi over utgivelser om og av Knausgård, som langt på vei også har vært til hjelp for denne oppgavens innsamlingsarbeid. Når det gjelder den gjeldende *MK*-forskningen, så vil jeg påpeke at den tenderer mot en konsensus om at *MK*-resepsjonen kan kategoriseres i hovedsak

³ Dette er grunnleggende hermeneutiske begreper som jeg vil bedre gjøre rede for i kapittel 2.

i to debatter, en etisk-tematisk debatt og en sjangerspesifikk debatt. Her eksemplifisert i Ph.d.-avhandlingen til Claus Elholm Andersen:

Allerede nu – blot få år etter, at sjette og sidste bind af Karl Ove Knausgårds *Min kamp* udkom i Norge – er det muligt at identificere to overordnede tendenser i tolkningen og den måde, som romanen er blevet læst på: En, der fokuserer på forholdet mellem fiktion og virkelighed, hvor interessen har samlet sig om romanens genremæssige aspekt. Og en, der fokuserer på det tematiske, hvor interessen har været lagt på romanens indholdsmæssige side. (Andersen 2015, 14)

Andersens todeling av debatten vil jeg komme tilbake til. Jeg trekker det frem her for å illustrere hva den etablerte forskningen på feltet har landet på, før jeg selv går i dybden for å finne ut av i hvilken grad dette stemmer. Todelingen er også noe Kjersti Aarstein i hennes Ph.d.-avhandling har videreført (Aarstein, 2018, s. 18), og det bør i den sammenheng innvendes at hverken Andersen eller Aarstein hadde resepsjon som deres hovedanliggende, men de bidrar til å danne konsensus for hvordan *MK*-resepsjonen skal forstås.⁴ Slik jeg leser Knausgård-forskningen, finnes det i dag et behov for å grundigere og metodisk undersøke hvordan den tidlige resepsjonen av *MK* faktisk utartet seg, både for å forstå hvordan *MK* har blitt det periodedefinerende bokverket det har blitt, men også for å danne et bedre forståelsesgrunnlag for hvilke litterære offentligheter som lå til grunn for mottakelsen i de skandinaviske land. Ved å hente inn et utvidet anmeldermateriale fra Norge, Danmark og Sverige vil det være mulig å skape en diskusjon om i hvilken grad de kulturelle tendensene i Norge, Sverige og Danmark er overlappende, og hvordan disse forskjellene kommer til uttrykk i omtalen av *MK*. Etter egen gjennomgang av eksisterende Knausgård-forskning, her jeg ikke sett noen systematiske gjennomganger av pressens omtaler av *MK*, og Kjersti Irene Aarstein som i 2018 disputerte med doktorgradsavhandlingen om *MK*s sjette bind (Aarstein 2018), kommenterer i innledningen at:

I tiden som har gått etter at sjette bind av *Min kamp* kom ut, har resepsjonen blitt stadig mer internasjonal, og det kunne ha vært spennende å sammenligne lesninger fra ulike land og tidsrom. (Aarstein 2018, 20)

Aarstein legger med det opp til at en slik gjennomgang jeg i denne oppgaven skal foreta meg, er det et behov for.

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven har som hensikt å studere den skandinaviske resepsjonen av *MK*, for å bidra til en grundigere forståelse av hvilke debatter som har vært dominerende i de skandinaviske

⁴ Det bør også nevnes at Aarstein moderer seg ved å påpeke at etter de tre årene som har gått mellom dem, har *MK*-resepsjonen «vokst og blitt mer forskjelligartet» (Aarstein 2018, 18)

landenes resepsjon. Jeg vil foreta en kvalitativ analyse av et avgrenset antall bokanmeldelser for å trekke frem poenger som jeg mener kan kaste lys over resepsjonen i Norge, i Sverige og i Danmark. Jeg vil av omfangsmessige og praktiske årsaker begrense meg til resepsjonen av *MK* 1, 2 og 6, der jeg vil analysere tre anmeldelser fra hvert land til hvert bind, slik at den totale gjennomgangen vil inneha 27 skandinaviske anmeldelser. Jeg vil deretter se anmeldelsene i lys av etablert resepsjonsteori for å kunne knytte teorien til de tendensene anmeldelsene tegner et større bilde av, som videre kan gi en inngang for en diskusjon for hvilke kulturelle forutsetninger og tidligere litterære erfaringer som konstituerer at lesningen av *MK* ble slik den ble. Mer konkret ser min problemstilling slik ut:

Hva karakteriserer de skandinaviske lands vurderinger av Karl Ove Knausgårds *Min kamp*, hvilke litterære forventninger har bidratt til ulike lesemåtene, og hvordan kan tolkningene forklares i lys av resepsjonsetetisk litteraturteori?

Som en konsekvens av *MK*s svært omfangsrrike resepsjon, vil det kun være mulig å dekke et mindre utvalg av den totale resepsjonen. Jeg har ansett det som hensiktsmessig å være så konsekvent og metodisk som mulig ved å anvende litteraturanmeldelsene av *MK* som primærlitteratur og trekke inn andre avisoppslag og sekundærlitteratur der det er nødvendig for konteksten. Anmeldelsene danner et godt grunnlag for diskusjon av de gjeldende litterære forventningene som lå til grunn før utgivelsen av *MK*, av den enkle grunn at litteraturanmeldere er først i rekken av lesere, og med sin anmeldelse danner et grunnlag for videre lesning og diskusjon. Min arbeidsdefinisjon av anmeldelse, har jeg lagt tett opp mot John Chr. Jørgensens definisjon i *Det Danske anmelderis historie* (1994), der han forklarer at anmeldelsene fylte fra 1700-tallet av et behov for å meddele at en bok var publisert, og at det med tiden ble vanligere å også gi en vurdering av utgivelsens litterære kvalitet. (Jørgensen 1994, 9) Dermed forstår jeg en anmeldelse for å være nettopp det dersom oppslaget tjener til å både meddele et nytt litterært verk, samt inneha en estetisk vurdering.

Jeg vil i de følgende kapitlene først gjennomgå relevant teori, og illustrere den litterære effekten *MK*-resepsjonen har hatt for de siste ti års litteraturteori. Deretter vil jeg gjennomgå 9 litteraturanmeldelser fra hvert skandinaviske land, før jeg diskuterer funnene i de to siste konkluderende kapitlene.

Kapittel 2 – Teori og metode

2.1 Resepsjonsteori

Resepsjonsteori er en litteraturteoretisk retning som vurderer et verk ut fra dets mottakelse og leserorienterte fortolkning. Det er denne oppgavens formål å gi en kvalitativ analyse av *MKs* resepsjon i Norge, i Danmark og i Sverige og det er av den grunn verdt å trekke inn det teoretiske grunnlaget jeg støtter mine analyser på. Et teoretisk blikk på hvordan et litterært verk blir mottatt av lesere, dagspresse og academia, vil ifølge etablert resepsjonsteori kunne gi bedre forståelse for hvilke forutsetninger, tradisjoner og litterært betonte fokusområder som har vært gjeldende i den perioden resepsjonen er gjeldende. Jeg vil også hevde, at denne innsikten, når den settes opp mot andre lands resepsjoner, har et potensial til å utbedre forståelsen av hvorfor lesninger av samme verk vekker ulike lesninger og litterære debatter i forskjellige land og kulturelle sfærer. Det er en kompleks årsakssammenheng som manifesterer seg i en litterær resepsjon, og å finne en entydig forklaring på hvorfor resepsjonen er ulik mellom land er ikke mulig, men en komparativ resepsjonsanalyse er en god inngang for å utforske dette feltet.

Før analysen gjennomføres, vil det være helt nødvendig å skissere bakgrunnen for hvordan resepsjonestetikken oppsto, hvilke resepsjonsteoretikere jeg velger å anvende og hvordan jeg vil bruke deres teorier opp mot *MK*-resepsjonen.

2.1.1 Forfatterens død

Som et barn av postmodernismen, og en motvekt til nykritikken, skrev Roland Barthes i 1967 essayet *La mort de l'auteur* (1967) og erklærte forfatteren død, til fordel for leserens oppstandelse. Barthes påpeker at klassisk litteraturteori aldri har vektlagt leseren som en essensiell del av hvordan et verk blir fortolket og senere omtalt i litteraturhistorien. Dette mente Barthes det var på høy tid å omvende, og det måtte altså gå på bekostning av forfatteren. Roland Barthes inntretr som en del av en større omveltning i samfunnsstrukturer som på 60-tallet gjorde seg gjeldende innenfor flere forskningsfelt, særlig innen filosofi og litteraturvitenskap der det er fremveksten av resepsjonsteori som jeg her vil vende oppmerksomheten mot. Det anses å være etablert to parallelle retninger innenfor resepsjonsteorien. Adskilt av Atlanterhavet finner vi den Angloamerikanske *reader-response*-teorien med sete i USA, og den tyske *rezeptionsästhetik* som har sitt utspring i den da nyopprettede Konstanz-skolen. Begge teoriretningene representerer et paradigmeskifte der hovedinteressen i analysen av et litterært verk ilegges leseren. Hver for seg bidrar de to

skolene med en noe ulik tilnærming til leserorientert litteraturfortolkning, og jeg vil benytte meg av én utvalgt resepsjonsteoretiker fra hver av de to resepsjonsretningene, Hans Robert Jauss og Stanley Fish. Dette mener jeg vil danne et godt grunnlag for resepsjonsanalyse av den skandinaviske *MK*-resepsjonen. En innvending kan være at jeg kun vil foreta en overfladisk gjennomgang av et forholdsvis stort teorifelt, men jeg vil likevel påstå at den gjennomgangen som nedenfor gjennomgås, er dekkende for denne oppgavens formål.

2.1.2 Rezeptionsästhetik og Hans Robert Jauss

Den tyske resepsjonsetetikken, Rezeptionsästhetik, har sitt klare geografiske utgangspunkt i Konstanz-skolen sør i Tyskland, og som i kraft av å være et reformuniversitet – opprettet i 1963 – utfordret konsekvent nykritiske tolkninger av litterære verk. Konstanz-skolen tiltrakk seg, som Paul de Man poengterer, litteraturforskere som uformelt var forent gjennom en felles kritisk tilnærming til metodikken som i deres samtid var gjeldende, eksempelvis nykritikken.⁵ Noen av de mest fremtredende skikkelsene i Konstanz var Wolfgang Iser, Jurj Striedter og Hans Robert Jauss. Sistnevnte vil jeg i det resterende legge fokus på.

Jauss var selv student under Hans-Georg Gadamer, som viser seg i at teoriene til Jauss er av grunnleggende hermeneutisk karakter, tydeligst i form av den utstrakte bruken av horisontmetaforen, eksempelvis når Jauss poengterer at det er et kvalitetstegn ved et verk om det bryter forventningshorisonten vår (Jauss 1982, 25). Jauss' er relevant i denne oppgaven i kraft av hans rolle som fremtredende figur for den tyske resepsjons-estetikken, og desto mer relevant er hans tiltredelsesforelesning fra 1967, som ble utgitt under tittelen *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*.⁶ Provokasjonen som tittelen henviser til, ligger i motsetningen mellom den daværende etablerte måten å skrive litteraturhistorie på, og den Jauss presenterte gjennom syv konkrete teser, der han bygger argumentasjonen på at litteraturhistorie i langt større grad bør skrives på bakgrunn av verkets resepsjon i sin egen samtid. Av særlig interesse for denne oppgaven og min metodiske tilnærming til undersøkelse av resepsjonen til *MK* er det Jauss' tese tre og seks jeg vil legge mest fokus på, og av den grunn gi et overblikk over her.

Jauss' tredje tese danner et empirisk grunnlag for hvilke litterære verk som vil være verdig en kanoniseringsprosess på bakgrunn av verkets mottakelse og hvorvidt dette verket brøt med den rådende forventningshorisonten i samtiden verket ble utgitt i. Jauss hevder at

⁵ Paul de Man i introduksjon til H.R. Jauss *Toward an Aesthetic of Reception* (Jauss 1982, vii)

⁶ Oversatt til engelsk av Timothy Bahti i 1982 med tittelen *Literary History as a Challenge to Literary Theory* (Jauss 1982)

litterære verk som ikke utfordrer våre forventninger tilhører lavkulturens underholdningskunst – Unterhaltungskunst –. Den estetiske distansen mellom «underholdningskunst» og høyverdig litteratur, kan ifølge Jauss direkte måles gjennom størrelsesforholdet i publikums reaksjon, dagspressens oppmerksomhet og litteraturkritikk.

The way in which a literary work, at the historical moment of its appearance, satisfies, surpasses, disappoints, or refutes the expectations of its first audience obviously provides a criterion for the determination of its aesthetic value. (Jauss 1982, 25)

Den estetiske distansen målt etter kvalitativ leserespons er givende for resepsjonsteorien som en helhet, og statuerer dens motsetning til autonomiestetikken i utelukkelse av verkets egenverdi. Jauss tredje tese går langt i å hevde at verkets iboende originalitet og evnen til å overraske, målt etter publikumsrespons, gir et grunnlag for å vurdere dets estetiske verdi. Følger vi samme logikken, kan det innvendes at et litterært verk av høy litterær kvalitet – i den grad det mulig å stadfeste –, kan om publiseringen blir forbigått i stillhet, antas av Jauss å være av lav estetisk verdi fordi det ikke har vekket oppmerksomhet. Det mer folkelige «all PR er god PR» ser her ut til å være gjeldende for Jauss, og en mulig kritikk vil være at han setter umåtelig høy tillit til at dagspressen omtaler litteratur av særlig litterær kvalitet, som ikke alltid kan sies å være tilfellet.

Jauss' sjetteste tar sikte på at ettersom et litterært verk kan leses ulikt til ulike tider, så åpner det opp for at man kan foreta en undersøkelse av en gitt samtidsforventning ved å analysere resepsjonen av to eller flere verk fra samme epoke. Mer konkret vil dette kunne gjøres gjennom en synkron tverrsnittundersøkelse der like og ulike trekk ved resepsjonen av verkene vil gi en karakteristikk av epoken eller samtiden som undersøkes. Snudd om kan en med denne metoden også kaste lys på det litterære verket, i form av hvorvidt det passet inn i, var forut sin egen tid, eller hvorvidt tematikken ikke var passende eller aktuell i det gitte tidsrommet. Jauss formulerer det selv slik:

The historicity of literature comes to light at the intersections of diachrony and synchrony. Thus it must also be possible to make the literary horizon of a specific historical moment comprehensible as that synchronic system in relation to which literature that appears contemporaneously could be received diachronically in relations of noncontemporaneity, and the work could be received as current or not, as modish, outdated, or perennial, as premature or belated. (Jauss 1982, 37)

Denne form for analyse kommer best til uttrykk dersom den settes opp mot andre tilsvarende undersøkelser, slik at det muliggjør sammenligninger mellom ulike *relieffer* av resepsjoner, det være seg forskjellig i tid eller i geografisk distanse. Dette er direkte overførbart til min metodiske tilnærming til analysen av *MK*-resepsjonen, ikke i tid, men i geografi. Jeg anvender en modifisert variant av Jauss' sjetteste når jeg ikke vil gi en resepsjonell relieff av én

samtid, men tre relieffer av de skandinaviske resepsjonene til et enkelt litterært verk. Jeg mener det er i Jauss' resepsjonestetiske ånd også mulig å undersøke et gitt samfunns resepsjon dersom man analyserer samme verk, men fra ulike offentligheter. Metoden forblir den samme, men resultatet vil gi en relieff over de offentlighetene som velges å analyseres, og som videre kan settes opp mot hverandre for å gi et komparativt tilsnitt til en resepsjon av en viss størrelse. Slik Jauss beskriver det, er det i krysningen mellom den diakrone og den synkrone tidsaksen at litteraturhistorie skapes og dermed best kan anskues.

Dette er også i hovedsak denne oppgavens formål, å gi en kvalitativ analyse av tre ulike lands resepsjon av samme litterære verk, i et forsøk på for det første å danne en forståelse av hvordan ulike land kan skape ulike lesninger av samme verk, og for det andre som et bidrag til å forstå den fortsatt aktive og ennå noe turbulente *MK*-resepsjonen. En faktor jeg anser som viktig i denne sammenhengen, og videre kan belyse hvordan *MK* er blitt lest annerledes i ulike land, kan forklares ut fra å kategorisere hvilket tolkningsfelleskap en tar del i. Begrepet tolkningsfelleskap finner vi i den anglo-amerikanske resepsjonsteoriretningen reader-response-teorien som vokste fram parallelt med den tyske rezeptionsästhetik, og vil etter mitt syn ytterligere belyse det jeg forsøker å oppnå med denne oppgaven.

2.1.3 Reader-response og Stanley Fish

Den angloamerikanske reader-response-retningen kan i noe større grad enn sin tyske motpart ses på som en demonstrativ motpart til nykritikken, som hadde sitt opphav i den engelskspråklige litteraturteoretiske delen av verden. Nykritikken la stor vekt på kunstverkets autonomi, noe autonomiestetikken slekter på. Reader-response er av den grunn en retning innen litteraturteori som svarer på Roland Barthes erklæring over forfatterens død ved å vektlegge leserens erfaringer, opplevelser og kollektive tolkningsmetoder i møte med en tekst.

Blant den fremste representanten for denne retningen, står Stanley Fish, og da særlig hans essaysamling *Is there a text in this class* (1980) som et godt utgangspunkt både for å bedre forstå denne resepsjonsteoretiske retningen, men også for denne oppgavens metodiske tilnærming til analysen av *MK*-resepsjonen. Fish hevder i essayet «Interpreting the Variorum» (1973) at tekstens *mening* ligger i leserens opplevelser av den, og ikke i den leksikalske betydningen i setningene den inneholder. Ytringer eller tekst med samme innhold vil ha ulik effekt på ulike lesere, avhengig av leserens kontekst og bakgrunn. Basert på den argumentasjonen, anser Fish en tekst for å være en form for kinetisk kunst, ettersom teksten slik den står ikke innehar noen objektive uttrykk, men at leseren henter ut tolkninger gjennom

tilegnede tolkningsstrategier som er kulturelt og kollegialt betinget. Den metaforiske tekstlige bevegelseskunsten ligger altså i leserens aktiviserende bevissthet i møte med teksten. Spørsmålet Fish forsøker å svare på med *Is this a text in this class?* – i tillegg til spørsmålet tittelen insinuerer – er hvordan det kan ha seg at ulike lesere kan ende opp med ulike lesninger av samme verk. En forklaring presenterer Fish i essayet «Interpreting the Variorum». I essayet kommenterer Fish en nylig publisert antologi over 1600-tallsdikteren John Milton, der diktene er gjenstand for flere tolkninger i et forsøk på å gjøre meningsinnholdet i diktene entydig. Fish protesterer mot fortolkningsforsøkene og mener at verdien i diktene heller ligger i den uavgjorte meningen diktene innehar. Fish hevder her at det ikke finnes noen universell mening som kan «graves frem» i disse diktene, men at det er den subjektive opplevelsen i møte med diktet som gir estetisk verdi, og særlig fordi forståelsen av teksten forandrer seg under lesningen av den. Dermed konkluderer Fish med at ettersom leseren danner seg en mening i møtet med en tekst, både gjennom tekstens intenderte struktur og leserens erfaringsmessige bakgrunn for å tolke teksten, tilsier det at tekstens autonomi ikke eksisterer:

This, then, is my thesis: that the form of the reader's experience, formal units, and the structure of intention are one, that they come into view simultaneously, and that therefore the questions of priority and independence do not arise. (Fish 1980, 165)

En viktig innvending til denne tesen til Fish – som han også kommenterer selv – er at hans tiltenkte leser er en idealisert leser med tilstrekkelig sjangerkunnskap og kulturell forståelse, helst på høyde med ham selv. Betydningen av dette er i hovedsak at det reduserer bredden av tesen til Fish til en mindre del av befolkningen, kanskje redusert til den høyt utdannede og lesende del av befolkningen.

Spørsmålet som så like fullt stiller seg, om det er slik Fish poengterer at en tekst ikke har en objektiv lesning, er hva det er som produserer og er drivfaktoren for at verk blir lest ulikt. Svaret, hevder Fish, ligger i tolkningsfellesskapet – *interpretive communities* –. Enhver leser som gjør seg kjent med en tekst, innehar en viss form for tolkningsstrategi, og denne tolkningsstrategien hevder Fish formes og utvikles kontinuerlig gjennom erfaringer og samhandling med andre personer innenfor et tolkningsfellesskap. Dette fellesskapet finnes både på nasjonalt nivå og mer lokalt nivå. Fish definerer tolkningsfellesskapet selv slik:

Interpretive communities are made up of those who share interpretive strategies not for reading (in the conventional sense) but for writing texts, for constituting their properties and assigning their intentions. In other words, these strategies exist prior to the act of reading and therefore determine the shape of what is read rather than, as is usually assumed, the other way around. (Fish 1980, 171)

Det er, som Fish fortsetter, leserens akkumulerte erfaringer og sosial tilhørighet som legger det generelle grunnlaget for hvilke kriterier leseren tolker teksten ut fra. Ettersom tolkningsstrategier er tillært og kulturelt betinget, så er det i seg selv en forklaring på hvorfor en tekst vil bli lest og tolket forskjellig til ulike tider og kulturelle tilknytninger.

Tolkningsfellesskapet er under konstant utvikling og forandring, i takt med samtidige samfunnsutviklinger. Det fellesskapet som i Norge i 1956 domfelte Agnar Mykles roman *Sangen om den røde rubin* som moralsk forkastelig, var naturligvis et helt annet litterært fellesskap enn det som eksisterer i dag. Eksempler som dette er det mange av.

Like fullt er det også en logisk slutning å påpeke at det mellom de tre skandinaviske land også tilhører tre ulike tolkningsfellesskap. I realiteten er dette en forenkling, for det er en kompleks sammenheng og ulike grad av overlapping mellom de tre kulturenes kulturelle sfærer. De påvirker hverandre i varierende grad, av faktorer som gjensidig forståelig språk, felles historie og geografisk tilhørighet. Likevel anser jeg det daglige ordskiftet i dagspressen og media for å være såpass nasjonalt innelukket at det vil være naturlig å skille de tre landene fra hverandre i hver deres respektive tolkningsfellesskap.

Kombinasjonen av Hans Robert Jauss' teser for litteraturhistorie fundert på resepsjonen, og forklaringen til Stanley Fish over hvordan lesere tolker litterære verk utfra sine egne tillærte strategier, vil danne det resepsjonsteoretiske grunnlaget når jeg først skaffer en oversikt over hvert lands resepsjon av *MK*, for så å gi en komparativ analyse av hvert lands resepsjon.

2.2 *Min kamps* sjangeroppgjør

Det ble i innledningen henvist til at Knausgård-forskningen i hovedsak kategoriserer to debatter som parallelt har fremtrådt i anmeldelser og kronikker i dagspressen i tilknytning til *MK*. Den ene debatten angår den etiske problematikken som oppstår når en forfatter utgir en roman der virkelige eller semivirkelige hendelser og/eller privatpersoner blir gjengitt, enten med fullt eller oppdiktet navn, og blir med eller uten godkjennelse omtalt og utlevert i en roman. Den andre debatten sirkulerer rundt hvorvidt *MK* representerte noe helt nytt i litterær sammenheng, oftest med henvisning til Arne Melberg som karakteriserte verket som en *litterær kentaur* for å illustrere at *MK* både var fiksjon og virkelighet (Melberg i Ap, 15.01.10).⁷ Melbergs kronikk ble utgangspunktet for en påfølgende skandinavisk debatt som pågikk samtidig både i akademiske sirkler og i dagspressen, noe danske Poul Behrendt

⁷ En grundigere gjennomgang av forløpet til denne debatten kan leses i kapittel 3.3.

påpeker er «helt igennem ekstraordinært» for *MK*-resepsjonen. (Behrendt 2019, 25)

De to debattene har pågått parallelt, men som jeg vil komme til å vise, ikke helt isolert og upåvirket av hverandre. Mer presist hvordan disse debattene foregikk i Norge, Danmark og Sverige vil jeg komme tilbake til i deres respektive kapittel, men for et bedre teoretisk grunnlag, ser jeg det som nødvendig å løfte frem noen nye sjangerbegrep som har oppstått i kjølvannet av *MK*. Jeg vil kommentere noen ulike begreper på litteratur som er lansert som forslag til Melbergs *litterære kentaur*. I første rekke vil jeg kommentere begrepet som særlig i Norge har vært mest anvendt, nemlig *virkelighetslitteratur*. Deretter vil jeg ta et tilbakeblikk til Philippe Lejeunes definisjon av selvbiografien som et utgangspunkt for de mer litteraturteoretiske begrepene for samtidens selvbiografiske litteratur.

2.2.1 Virkelighetslitteraturen

Av de begrepene som er lansert for å omtale vår tids biografiske romaner, er det begrepet *virkelighetslitteratur* som har vist seg mest brukt i dagspressens omtaler av den type litteratur *MK* representerer. Hvordan et begrep som *virkelighetslitteratur* har etablert seg til å bli et så dominerende begrep for samtidslitteraturen som det har blitt, ville i seg selv vært en interessant studie, men jeg vil forsøke å holde meg noe kortfattet. Det bør også påpekes at selve begrepet *virkelighetslitteratur* har sitt opphav i dagspressen, og ikke akademisk hold, noe jeg vil adressere avslutningsvis i dette kapittelet.⁸

Det ligger en grunnleggende utfordring i å sette et bestemt utgangspunkt for en litterær debatt, men et forslag vil være Geir Gulliksens essaysamling *Virkelighet og andre essays* (1996). Her kommenterer Gulliksen det han anser for å være en samtidstrend og påpeker: «Det er tydeligvis grunn til å minne om dette; at litterære tekster kan henwise – direkte, og på en forpliktende, kontrollerbar måte – til en faktisk eksisterende virkelighet» (Gulliksen 1996, 237). Gulliksen påpeker at vi ikke må glemme at historier i litteraturen alltid vil ha rot i virkeligheten, noen ganger også eksplisitt. En debatt som i større grad kan ses på som en mer direkte forløper til virkelighetslitteraturdebatten, finner jeg i en litteraturdebatt i dagspressen fra 2004.⁹ Det litterære suget etter virkelighet ble satt på dagsorden da litteraturprofessor Arne Melberg i 2004 gjennom flere intervjuer påstod at virkelighetshungeren som en generell samfunnstendens nå også hadde nådd litteraturen, med den konsekvens at skillet mellom

⁸ Når begrepet likevel har vist seg å ha en stadig mer allmenngyldig betydning, så tenderer begrepet mot også å bli brukt i akademiske sirkler.

⁹ Som eksemplifisert i Morgenbladets flere intervjuer med Arne Melberg, eks: *Farvel til romanregimet* (Wold i Morgenbladet, 27.02.04)

sakprosa og skjønnlitteratur hadde opphørt. Melbergs følgende konklusjon var dermed den at vi derfor sitter igjen med «prosa» som samlende term, når det ikke lenger er behov for å skille mellom skjønnlitteratur og sakprosa. Melberg forteller i et intervju med Morgenbladet at: «Romanene deres[reiselitteratur], om nå «roman» er det rette ordet, er verken fiksjonsprosa eller sakprosa; de utfører et virkelighetsarbeid like mye som et fantasiarbeid» (Wold i Morgenbladet, 27.02.04). Arne Melberg vektlegger her påstanden om at den samtidige reiselitteraturen krysser grensen mellom fiksjon og virkelighet, og at dette ikke bare er spesielt for reiselitteratur, men en større litterær trend.¹⁰ Utsagnet til Melberg vakte en større debatt om bruken av virkelighetsreferanser i romaner som Dag Solstads *16.07.41* (2004) og Nikolaj Frobenius' *Teori og Praksis* (2004) fra samme år. Per Buvik antyder derimot i et intervju (Wold i Morgenbladet, 12.03.04) at virkelighetsreferanser i slike romaner ikke representerer noe nytt, med henvisning til blant annet *Fra Kristiania-Bohêmen* (1885), og at vi kan finne «virkelighetshunger» alt i 1700-tallets skjønnlitteratur. Gulliksens essaysamling fra 1996 og litteraturdebatten i 2004 peker i retning av at debatten om anvendelse av virkelighet i litteratur er en tendens som har ligget latent og gradvis vokst i omfang, og står i konteksten til virkelighetslitteraturen som en klar forløper, og er verdt å se til for å etablere et utgangspunkt for sjangerproblematikken som oppstår når litteraturen entrer gråfeltene mellom virkelighet og fiksjon. Det finnes flere teoretikere som ville gitt et mer komplett bilde, slik som Roland Barthes essay «The Reality effect» (1989) eller Britta Timm Knudsens *Virkelighetshunger: nyrealismen i visuel optik : antologi* (2002), men for MKs kontekst vil det være viktig å slå fast at debatten om virkelighet i litteratur *ikke* oppstod ved utgivelsen av verket i 2009.

Fra virkelighetshunger til virkelighetslitteratur er det gjennom Ingunn Øklands kritikk i Aftenposten av både *MK* og særlig Vigdis Hjorts *Arv og miljø* (2016) at begrepet virkelig fikk fotfeste i dagspressen. Et søk i avisdatabasen Atekst Retriever, viser en eksplosiv bruk av begrepet *virkelighetslitteratur* – fra 2 ganger brukt i første halvdel av 2016 til 127 ganger i andre halvdel –, og det er utelukkende kronikken til Økland *Litteraturen er på villspor* (Økland i AP, 25.09.16) som etter mitt syn står igjen som den utløsende kronikken. Dette var imidlertid ikke første gang Økland brukte begrepet, det var nemlig som en kommentar i en kronikk januar 2010 om hvorvidt *MK* var et *Mesterverk eller døgnflue* (Økland i AP, 16.01.10), og det er en noe sporadisk bruk av begrepet i dagspressen fra utgivelsen av *MK*

¹⁰ Se Bendik Wolds intervju med Arne Melberg i Morgenbladet 27.02.2004 (Wold i Morgenbladet, 27.02.04)

frem til Øklands avløsende kronikk i september 2016.¹¹

Begrepet *virkelighetslitteratur* hører altså dagspressen, og altså ikke litteraturvitenskapen, til og bør som vist ovenfor festes til Ingunn Økland.¹² Som et akademisk motstykke til etableringen av virkelighetslitteratur som litterært begrep, bør Poul Behrendt dras inn med følgende sitat:

Der kræves hos Økland og Egeland ingen formelle kriterier af en roman for at henføres under betegnelsen[virkelighetslitteratur] (som fx navneidentitet mellem hovedperson, fortæller og forfatter). Andre igjen bruker "virkelighetslitteratur" som fellesbetegnelse for romaner, der på en iøjnefaldende måde blander "faktisk" og "fiktivt". Ligeledes uafhængigt af fortællemåden. [...] Men når kriteriet for "virkelighetslitteratur" alene er, om der eksisterer levende "modeller" for en romanhandling, er der i realiteten ingen grænser for, hvad der kan falde ind under ka-tegorien (Behrendt 2019, 317-318)

Behrendt problematiserer virkelighetslitteraturbegrepet. Han hevder det er lite forankret i etablert litteraturvitenskapelig teori, og at det dermed ikke lar seg avgjøre hvilke litterære verk det skulle innebefatte. Dette mener Behrendt gjør at begrepet ikke er konstruktivt nok i møte med den litteraturen den forsøker å dekke. Kritikken Behrendt fremmer, er treffende mest av alt fordi begrepet slik det blir brukt i Øklands kommentarer, ikke bringer noen forklaring på hva som ligger i det, annet enn som en beskrivelse på en samtidig litterær trend der virkelige hendelser blandes med fiksjon. Behrendt innvender altså at denne tilnærmingen til begrepet innebefatter såpass store deler av litteraturhistorien at det ikke gjør termen som litteraturvitenskapelig begrep brukbar. En innvending vil da selvsagt være at det jo er forskjell på dagspressens og akademias tilnærming til begrepsbruk. En noe mer pragmatisk tilnærming til og definisjon av *virkelighetslitteratur* fremmer Frode Helmich Pedersen når han presenterer et konkret forslag til en definisjon av begrepet i *Norsk litterær årbok 2017* (2018):

Virkelighetslitteratur betegner skjønnlitterære verker som legger seg tett opptil virkeligheten på en slik måte at gjenkjennelige, virkelige personer opptrer i verket, i situasjoner som faktisk har funnet sted. Disse situasjonene tenderer mot å være private snarere enn offentlige (Pedersen 2017, 33)

Definisjonen til Pedersen løser et par av problemene Behrendt presenterte. Pedersen begrenser virkelighetslitteraturbegrepet til verk som inkluderer gjenkjennbare karakterer, men forholder seg som definisjon fortsatt temmelig åpen, og både nøkkelromaner og selvfiksjon faller fortsatt inn under termen presentert av Pedersen. Definisjonen til Pedersen illustrerer i så måte kompleksiteten i å etablere en litteraturvitenskapelig inngang til begrepet *virkelighetslitteratur*

¹¹ Det bør også påpekes at *Virkelighetslitteratur* første gang ble brukt av Bendik Wold i intervjuet med Per Buvik. (Wold, Farvel til romanregimet 2004)

¹² Riktignok har Økland akademisk fartstid med en cand.phil. i nordisk litteratur, men hennes stilling i Aftenposten tilsier at hennes arbeid hører dagspressen til.

som videre understreker det komplekse forholdet mellom virkelighet og fiksjon, og samspillet mellom dem i litterære verk. For bedre å belyse denne utfordringen ser jeg det som helt nødvendig å kommentere sjangerutviklingen med utgangspunkt i Philippe Lejeunes forsøk på en biografidefinisjon i *Le pacte autobiographique* (1975).

2.2.2 Sjangerteori og litterære novum

Med *Le pacte autobiographique* (Lejeune, 1975) forsøkte Philippe Lejeune å etablere en universalpragmatisk definisjon av selvbiografien. Lejeune ønsket å legge et grunnlag for hvordan vi gjenkjenner virkelighetsbaserte biografier kontra romaner, fundert på to premisser. Det ene gjelder hvilken leserkontrakt som blir inngått mellom forfatter og leser, og det andre gjelder hvorvidt det er navneidentitet mellom forfatter, forteller og protagonist.

Kontraktmetaforen synes ikke tilfeldig valgt. Med opphav i det juridiske system med det gjensidig forpliktende avtaleforholdet er det i utgangspunktet en nokså rigid og formell størrelse.¹³ Dette videreformidles i idéen Lejeune bygger sin definisjon på, at fiksjon og virkelighet er to konkrete og separate størrelser. I så måte står Lejeune for en grunnleggende strukturalistisk tilnærming til definisjonsspørsmålet, sett fra hans syntetiske forsøk på å skille romanen fra selvbiografien.

En leserkontrakt kan hos Lejeune fremgå enten implisitt eller eksplisitt. Implisitt gjennom bokens omslag og tittel, eksempelvis gjennom et bilde av forfatteren eller noe annet nærliggende, i en boktittel som impliserer forfatterens intensjoner: *Min historie* eller helt eksempelvis: *Min kamp*. Eksplisitt gjennom navneidentitet mellom forfatter og protagonist eller et forord som forteller leseren at det som leses, er en selvbiografi. Ut ifra dette argumenterer Lejeune for at det var mulig å avgjøre hvorvidt et verks handling var enten biografisk eller fiktiv, men han innrømmer også at dette åpnet opp noen soner som for ham ikke lot seg definere, og som han også poengterte heller ville gi inntrykk av en redaksjonell tabbe.¹⁴ Modellen Lejeune presenterte adskiller altså romanen fra selvbiografien, men åpner også for to rom der det hverken blir presentert en leserkontrakt eller navn på protagonist, som en ukjent og bokstavelig talt gråsone, vist i *figur 1* nedenfor.

¹³ Et poeng kan gjøres at de rettslige assosiasjonene «kontrakt» bringer, har en noe annen assosiasjon når det på originalspråket var benyttet «pakt», som vekker mer religiøse assosiasjoner enn den oversatte termen.

¹⁴ «-*The blackened squares*.(a) Can the hero of a novel declared as such have the same name as the author? Nothing would prevent such a thing from existing, and it is perhaps an internal contradiction from which some interesting effects could be drawn. But in practice, no example of such a study comes to mind. And if the case does present itself, the reader is under the impression that a mistake has been made.» (Lejeune 1989, 18)

<i>protagonist's name</i> Pact ↓	≠ author's name	= 0	= author's name
fictional	1a <u>NOVEL</u>	2a <u>NOVEL</u>	
= 0	1b <u>NOVEL</u>	2b indeterminate	3a <u>AUTOBIOGRAPHY</u>
autobiographical		2c <u>AUTOBIOGRAPHY</u>	3b <u>AUTOBIOGRAPHY</u>

Figur 1: Philippe Lejeunes definisjonsdiagram over skillet mellom selvbiografi og roman

Det oppsiktsvekkende ved Lejeunes fremstilling er anskuelsen av selvbiografi og roman som to adskilte fenomener og dermed utelukkelsen av muligheten for at en roman kan være fiktiv samtidig som navneforholdet til forfatter-forteller-protagonist er ivaretatt. Lejeunes fremstilling møtte raskt motbør, mest kjent fra litteraturviteren og forfatter Serge Doubrovsky som satte Lejeunes modell på prøve da han med romanen *Fils* (1977) brukte sitt eget navn i en bok der det på forsiden var spesifisert roman, men hvor det også var sammenfall mellom forfatter og protagonist, samt at handlingen var rent oppdiktet. Altså en roman som brøt med Lejeunes fremstilling og fant seg en plass i en av de «lejeunske gråsoner». På baksiden av romanen følger det et forslag om å døpe denne sjangeren *autofiksjon*, på norsk selvfiksjon. Doubrovsky skal ha vært i arbeidet med *Fils* da han leste Lejeunes artikkel, og skrev i et senere brev til Lejeune:

Jeg fikk et sterkt ønske om å fylle det «tomme» feltet i skjemaet, noe som fra det øyeblikk av vedde sammen din litteraturteoretiske tekst og det skjønnlitterære verket jeg selv satt og skrev på. (Doubrovsky i et brev til Lejeune, 17.10.77)¹⁵

Det er altså ingen tvil om at Doubrovsky med viten og vilje tok Lejeunes utfordring og krysset en imaginær grense ved å blande fiksjon og virkelighet, og krysset med det den litterære grensen som Lejeune mente hverken hadde blitt gjort før eller ga mening å gjøre. Det kan videre gjøres et poeng ut av at Doubrovskys motsvar til Lejeune trer inn i en poststrukturalistisk trend der abstrakte grenser opphører og det åpnes opp for å entre forskjellige litterære sjangres gråsoner. Elin Beate Tobiassen beskriver hvordan den videre debatten utfoldet seg, om hva selvfiksjon skulle innebefatte og hvilke presise kriterier som

¹⁵ «J'ai voulu très profondément remplir cette 'case' que votre analyse laissait vide, et c'est un véritable désir qui a soudain lié votre texte critique et ce que j'étais en train d'écrire». Brev av 17. oktober 1977, sitert av Philippe Lejeune, *Moi aussi*, Oaris, Editions de Seuil, coll. «poétique», 1986, s. 63.

kreves av autofiksjon, der hun påpeker at blant flere var Vincent Colonna blant de kritiske røstene. (Tobiassen 2006, 231) Det kommer tydelig fram mellom motsatsene Lejeunes og Doubrovsky at de hver for seg illustrerer strukturalismen – Lejeunes – opp mot Poststrukturalismen – Doubrovsky –, der spørsmålet selvfiksjon implisitt stiller, er hvorvidt en skriftlig fremstilling noen gang kan gjendanne virkelige hendelser i egentlig forstand.

Av hensyn til denne oppgavens fokusområde, vil det være dekkende å forholde seg til at selvfiksjon som et begrep har gjort seg gjeldende når det er snakk om romaner der det er samsvar mellom forfatter og protagonist, men hvor handlingen er oppdiktet. Selvfiksjonen har også banet vei for en hel rekke nyere begreper som hver for seg tar for seg en variant av det biografiske aspektet i samtidslitteraturen.

2.2.3 Skandinavisk sjangerteori på 00- og 10-årene

Det har de siste 20 årene i skandinavisk, og særlig dansk, academia vokst frem flere begreper som på lik linje med selvskrivning, eller autofiksjon, forsøker å begrepsfeste litteratur som befinner seg innenfor Lejeunes biografiske gråsoner. Begreper jeg her vil omtale er *dobbeltkontrakt*, *fiksjonsfri fiksjon*, *performativ biografisme* og *autonarrasjon*. Flere av begrepene kom i stor grad som en respons på resepsjonen av *MK*, og ofte med en direkte henvisning til Melbergs kronikk (Melberg i Ap, 15.01.10).¹⁶ På bakgrunn av begrepenes sterke betydning i og rundt diskusjonen av *MK*, vil det være hensiktsmessig å danne et overblikk over et utvalg av de begreper som over de siste 15 årene hver for seg angår ulike aspekter ved biografiske romaner. Samtlige av begrepene tar til hensikt å løse de sjangertematiske problemene der litteraturen utforsker eller utfordrer grensene mellom virkelighet og fiksjon.

Viktig er det også igjen å påpeke at introduseringen av termene jeg nedenfor vil gjennomgå, har foregått på et litteraturteoretisk plan, til forskjell fra det overnevnte begrepet *virkelighetslitteratur*, som har sitt opphav i dagspressen. Sett fra nettopp dagspressens perspektiv fører ikke de litteraturteoretiske termene frem til en bedre forståelse isolert sett, men illustrerer kompleksiteten som ligger i det å håndtere litteratur som ligger i sjiktet mellom virkelighet og fiksjon. Samlet sett kaller alle begrepene på et behov på å begrepsfeste den biografiske litteraturen vi er blitt kjent med de siste 20 årene. Jeg vil derfor på mest mulig effektivt vis omtale ett begrep lansert før *MK*, og tre begreper lansert etter romansyklusen.

00-årenes kulturelle virkelighetshunger kan anses som at det kulminerer i *MK* i 2009.

¹⁶ Eksempelvis siterer Hans Hauge artikkelen til Melberg som bakgrunn for hans forslag til nye begrep i Hauges bok *Fiksjonsfri Fiksjon* (Hauge 2012, 154)

Flere litterater har også tatt til orde for at det med *MK* markeres et paradigmeskifte i måten litteratur både blir skrevet og lest på.¹⁷ Det er derfor i kjølvannet av *MK*-resepsjonen og Melbergs *litterære kentaur* at flere begreper ble lansert av særlig tre danske litteraturforskere som hver for seg har fortolket grenselandet mellom fiksjon og virkelighet i tilknytning til *MK*, og som også har etablert begreper for bedre å omtale litterære verk som tester grensene mellom fiksjon og virkelighet. Et kritisk blikk på flere av disse begrepene ville vært av stor interesse, men jeg vil av hensyn til oppgavens omfang holde meg til en mer deskriptiv analyse av de fire utvalgte begrepene som i seg selv – og satt i en større kontekst – er del av den større resepsjonen av *MK*.

Det mest naturlige utgangspunktet vil være å omtale Poul Behrendt og hans teoriverk *Dobbeltkontrakten* (2006). Begrepet dobbeltkontrakt spiller på leserkontraktbegrepet Philippe Lejeune i *Le pacte autobiographique* (1975) brukte som grunnlag for å definere sjanger på et litterært verk, og som Behrendt påpeker var første gang sjanger og kontrakt ble satt opp mot hverandre: «Det var første gang, fænomenet *genre* blev gjort til et spørsmål om den variable aftaleforhold mellem forfatter og læser» (Behrendt 2006, 47). Dobbeltkontrakten er i så måte en videreføring av denne leserkontrakten som blir inngått fra forfatter og forlag til leser, og den inntreffer når denne leserkontrakten på et senere tidspunkt blir brutt og endret. Det vil si at når leseren først blir gitt en kontrakt for så senere å få denne kontrakten endret i stor nok grad til å påvirke lesningen av boken, da vil en dobbeltkontrakt være inngått. Dobbeltkontrakten ble lansert tre år før *MK* og var da allerede et etablert begrep, noe den tidlige resepsjonen av romansyklusen viser når dobbeltkontrakten ved flere anledninger ble knyttet opp mot *MK*.¹⁸

Hans Hauge foreslo allerede i 2010 som en direkte oppfordring fra Melbergs kentaurmetafor, begrepet «fiksjonsfri fiksjon» som dekkende for den litteraturen *MK* representerer. Hauge poengterer at det som følge av samfunnets virkelighetshunger også eksisterer en fiksjonsmettet. På bakgrunn av denne idéen anser han *MK* for å ta del i en større litterær trend i å unngå å fiksjonalisere virkeligheten. For hvorfor dikte opp personer når man like enkelt kan bruke noen bekjente, som i tillegg gir leseren en interesse av å finne ut mer om denne personen. Det er på sett og vis grunntanken til Hauge. «Fiksjonsfri fiksjon» gir uttrykk for at det er en positiv ting å bli kvitt fiksjon, og at dette er en selvforsterkende litterær trend:

¹⁷ Eksempelvis trekker Hans Hauge en parallell mellom Knausgårds *MK* og Joyces *Ulysses* i måten de hver for seg endret romanbegrepet. I så måte står poenget til Hauge som en spådom over *MK*s enda ikke helt avgjorte effekt på romansjangeren.

¹⁸ Eksempelvis hevder anmelder Bo Bjørnvig at bind 1 spiller på «den Poul Behrendt'ske dobbeltkontrakt» (Bjørnvig i Weekendavisen, 31.03.2010)

Fornyelsen er nu kommet: Den fiktionsfri fiktion er en af disse nye former. Den er hinsides roman og selvbiografi. Det er sådan, at vi læser romaner, som om de er selvbiografier. Vi tror ikke, fiktioner er fiktioner. Og omvendt. Selvbiografier læser vi som fiktioner. Vi tror ikke, de er sande. (Hauge 2012, 23)

Hauges påstand er oppsiktsvekkende, at den litterære forståelsen er snudd på hode når det hos lesere i dag forventes virkelighet i en roman og fiksjon i biografier. Slik jeg forstår Hauge, hevder han i beste fall at sannhetsforståelsen ikke er mulig å enes om, og at leserkontrakter uansett kontraktsopphav vil tendere mot en subjektiv sannhetsforståelse, som en postmoderne forståelse av at all god litteratur befinner seg i Lejeunes gråsoner. Begrepet kan leses som en totalt oppløst forståelse av sannhet og referansialitet, eller det kan leses som en slags kritikk: Leserne verken kan eller vil skille mellom sannhet og fiksjon.

Det tredje begrepet jeg vil vie oppmerksomhet, er Jon Helt Haarders «performativ biografisme» som han i boken med samme tittel (2014) setter opp mot samtidskunstens tendens til å benytte egen kropp og erfaringer i sin kunstproduksjon. Kunstneren og hans eller hennes erfaringer blir kunstobjektet. Begrepet er i Haarders bok utelukkende satt i sammenheng med litteraturen, og følger den samme trenden Hauge refererer til – virkelighetshungeren – ved å koble forfatterens bruk av biografi i skjønnlitteratur som et grep for, ikke bare å møte det virkelighetshungrige markedet, men å bruke « huden som en scene » (Haarder 2014, 116) for også å oppnå estetisk god litteratur. Haarder benytter seg særlig av Claus Beck Nilsen/Das Beckwerk og Knausgård i sine eksempler på performativ biografisme, der selve metoden for å produsere litteratur, blir like viktig eller viktigere enn den tekstlige litteraturen.

Ettersom Behrendts begrep *dobbeltkontrakten* var lansert tre år før første bind av *MK* og dermed også langt på vei et etablert begrep, var det flere anmeldelser og litterater som foreslo at «dobbeltkontrakt» kunne brukes opp mot *MK*. At dobbeltkontrakt skulle være dekkende for forholdet mellom forfatter og hovedperson i *MK* avviser likevel Poul Behrendt blant annet i sin artikkel, «Autonarration som skandinavisk novum» (2011). Behrendt statuerer her at det på bakgrunn av at autofiksjon, som er det internasjonalt anvendte begrepet for den typen litteratur som spiller på navneidentitet og fiksjon, ikke lar seg bruke opp mot *MK* på grunn av bokens mangel på fiksjon og Knausgård's dogmeregulering om å skrive så oppriktig og tett på virkeligheten som mulig, så la Behrendt frem forslaget «Autonarrasjon». Behrendt henter begrepet fra en fransk genrediskusjon fra 2005, som Behrendt beskriver definerte begrepet til følgende:

At fortelle sig selv (s'autonarrer) består i at udgive sig for sig selv (se dire), som i en roman, at se på sig selv som en fiktiv person (un personnage), også selv om den referentielle basis er fuldstændig reel. (Behrendt 2011, 292)

Behrendt poengterer at den franske debatten om begrepet autonarrasjon, eller selvfortelling, som i forlengelse av Doubrovskys autofiksjon åpner for større grad av virkelighetsreferanser, er overførbar til den da pågående sjangerdebatten rundt *MK* og ikke minst dekkende for hvordan *MK* er skrevet, samt Knausgårds åpenhet om sitt dogme til å skrive så tett opp mot sitt eget liv. For at selvfortellingen skal fullbyrdes, stilles det et særlig fortellerteknisk krav til verket. Forfatteren må behandle seg selv som en fiktiv person slik at fortellerstemmen forsvinner til fordel for protagonisten: «I sit indre har forfatteren et fiktivt kamera med mikrofon, der kan køre op og ned igennem skiftende livsaldre og situationer, ofte med en grad af nærvær, som er uhørt.» (Behrendt 2019, 94). Kravet til virkelighet i tradisjonell forstand finnes ikke, for det ligger i erindringens natur at minnet ikke kan gjenskape virkeligheten slik den var i det fulle.

2.2.4 kort om autonomiestetikken

Den klare motsatsen til den ovennevnte posisjonen Behrendt og de andre inntar, er den autonomiestetiske lesningen. De fire som ble gjennomgått deler alle flere likheter, og de tar del i den samme samtalen og er slik sett begreplige slektninger. Den store fellesnevneren for begrepene er deres avstand til autonomiestetikken, som i litteraturvitenskapen har bestrebet å adskille forfatteren fra det litterære verket for å lese verket uten påvirkning fra forfatterens liv og virke. Toril Moi poengterer i tilknytning til utgivelsen av *MK6*:

For i denne romanen viser Karl Ove Knausgård åpent frem noe alle vet, men som litteraturvitenskapen har gjort sitt beste for å glemme, nemlig at det finnes noen som skriver, og at den som skriver, alltid skriver ut fra sin egen erfaring og sitt eget syn på verden. (Moi i Morgenbladet, 16.12.11)

Mois sitat gir gjenklang i det Geir Gulliksen skrev 15 år tidligere i det ovennevnte *Virkelighet og andre essays*, og illustrer i så måte to ulike standpunkt i den norske litteraturvitenskaplige debatten. Atle Kittang blir ofte omtalt som at han representerer den autonomiestetiske posisjonen i den norske litteraturvitenskapen,¹⁹ og selv om begrepet ofte brukes polemisk, vil jeg innvende at motstykkene langt på vei markerer et paradigmeskifte i norsk litteraturteori som fra begynnelsen på 90-tallet kommer for full utblåsning mot slutten av 00-tallet og *MK*, og videre frem til i dag.

Både Hauge og Behrendt er temmelig samstemte om at *MK* representerer noe

¹⁹ Erik Bjerck Hagen gjør eksempelvis et større poeng av at flere avhandlinger av Kittang er «dypt autonomiestetiske» (Hagen 2012, 229)

litteraturmessig helt nytt. Der Hauge poengterer at verket markerer et paradigmeskifte på hvordan romaner både leses og skrives – slik James Joyces *Ulysses* (1922) en gang gjorde det – påpeker Behrendt at Knausgård med *MK* har vekket til live den forfatteren som Roland Barthes famøse essay «La mort de l'auteur» (1967) tok livet av.²⁰ Knausgård kommenterer selv dette misforholdet i *MK6*: «Når det er slik, at alt enten er fiksjon eller blir sett på som fiksjon, kan det ikke lenger være en romanforfatters oppgave å skrive flere fiksjoner.» (*MK6* 2011, 395). Den epistemologiske forståelsen av virkelighet satt opp mot fiksjon, som alle de ovennevnte begrepene angår, dannes av et avansert og teoritunget forsøk på å omtale ulike former for litteratur som befinner seg i Lejeunes gråsoner. Det er i stor grad en diskusjon for litteraturkjennerne og av den grunn ikke nødvendigvis god litteraturformidling, med den følgende effekt at det er virkelighetslitteraturbegrepet som har vunnet størst omfavnelse i dagspressen, til forargelse av blant annet Poul Behrendt.²¹

²⁰ Hauge: «Min kamp er paradigmet på fiksjonsfri fiktion. Den er kanskje også – i al fald i Norden – den sidste, ligesom James Joyces *Ulysses* (1922) var den sidste roman der både var begyndelsen til noget nyt, myte, og afslutningen på den vestlige litteratur, superrealisme. (Hauge 2012, 8)

Behrendt: «...Motsætningen mellem forfatterens liv i medierne og forfatterens død på universitetet blev ophævet momentant under den norske udgivelsen af *Min kamp*.» (Behrendt 2019, 31)

²¹ Som Behrendt så pent får sagt det «...» (Behrendt, *Fra Skyggerne af det vi ved* 2019)

Kapittel 3 – Den norske *Min kamp*-resepsjonen

3.1 Introduksjon

Det innebærer både en viss kompleksitet og en frihet i å gi en dekkende analyse av resepsjonen til et litterært verk som har hatt en så omfattende resepsjon som *MK* har hatt. Utfordrende på bakgrunn av at det i en oppgave av denne størrelsen ikke vil være anledning til å dekke hele den omfattende resepsjonen, og jeg blir avhengig av å begrense resepsjonsmengden til et håndterbart antall anmeldelser og mediehus. Det er ikke unikt ved *MK* at verket har vakt debatt og skapt stor interesse. Det mer unike ved *MK* er omfanget og rekkevidden bøkens resepsjon har utgjort. For den gjennomsnittlige norske romandebutant gis det tre til seks anmeldelser, og dreier det seg om lyrikk kan det fort være snakk om ingen. Riktignok var ikke *MK* Knausgårds litterære debut, men den umiddelbare interessen ved utgivelsen vitner om at *MK* allerede ved utgivelsen hadde vakt interesse også utenfor anmelderseksjonen. Poul Behrendt poengterer at romanutgivelser i dagens bokmarked er helt avhengig av å «rykke ut fra anmeldersekksjonernes åpne begravellespladse» for heller å få liv gjennom «pressens og billedmediernes nuhedsflader, fx i form af en forsidehenvisning eller et interview» (Behrendt 2019, 24), som *MK* langt på vei eksemplifiserer. *Begravellesplads* eller ei, så er anmelderseksjonene nesten alltid utgangspunktet for et litterært verks resepsjon, og jeg vil derfor i de følgende tre kapitlene holde meg til analyser av litteraturanmeldelser til *MK1*, -2 og -6.

Det store antallet av både avisanmeldelser, kronikker og intervjuer i lanseringen av de første bindene av *MK*, har den logiske konsekvens at prosessen med å velge ut et mindre antall bokanmeldelser og avisartikler som til en viss grad vil være representative for den totale resepsjonen, er en større utfordring. Det vil etter min mening likevel være mulig å vise til et utvalg artikler som har vært toneangivende de skandinaviske landenes resepsjon, men samtidig åpner det opp for muligheten til å utelukke artikler som ikke passer inn i et på forhånd gitt narrativ. Dette problemet vil jeg forsøke å unngå ved å benytte en fastsatt metode for utvelgelse av avisartikler. Jeg vil i de følgende tre kapitlene, så langt det lar seg gjøre, velge ut tre dagsaviser og benytte meg av deres anmeldelser av *MK1*, -2 og -6. Jeg vil da sitte igjen med ni bokanmeldelser fra hvert land som jeg vil gi en kvalitativ analyse av, med det formål å gi en dekkende beskrivelse over hvilke vinklinger og debatter som har vært tenderende i resepsjonen av *MK*. Jeg vil også trekke inn kommentarer i de samme avisene fra det samme tidsrommet der det vil ha en kontekstualiserende funksjon, enten i form av en utfyllende kommentar til det som blir sagt i anmeldelser, eller kommentarer som bryter med

den rådende oppfatningen. Helheten i analysen kan leses som et forsøk på å skaffe et bedre grep på en fortsatt noe turbulent resepsjon som inneholder mange stemmer og ulike debattretninger.

Valget jeg har tatt med å ekskludere anmeldelser av *MK3*, -4 og -5, er både av praktisk hensyn for å holde analysen på et håndterbart nivå, men det ligger også et poeng i at utvelgelsen også gir et mer pragmatisk tilsnitt der resepsjonen av de to første bindene representerer *sjokkfaktoren* i de første månedenes resepsjon, mens resepsjonen til *MK6* anser jeg for å inneha en mer helhetlig og avrundende faktor, der romanverket som helhet vurderes. *MK6* skiller seg også fra de øvrige fem bindene, blant annet i hvordan boken tematiserer utgivelsen av de foregående bindene, Knausgårds gjengivelse av kontakt med et utvalg anmeldere og journalister, og de juridiske vurderingene som ble gjort sammen med Forlaget Oktober av hensyn til familien og spesielt *Onkel Gunnar*. Dette er likevel ikke helt uproblematisk. Hvorvidt den virkeligheten som presenteres i *MK* kan fremstilles på en etterrettelig måte i en analyse som denne, er for meg en vanskelig vurdering å ta. Den innviklede sjangerdebatten jeg tidligere har vist til, blir eksemplifisert gjennom dette problemet og utfordringen som oppstår når det skal tas en vurdering på hvorvidt det som står mellom permene av utsagn og beskrivelser skal betraktes enten som faktisk eller konstruert. Selv om det viser seg at flere etterprøvbare påstander har vist seg å være korrekt gjengitt,²² velger jeg ikke å bruke Knausgårds egne beskrivelser til annet enn utfyllende kommentarer der de kan gi et større perspektiv.

Utvalget av mediehus som jeg i det neste vil gjennomgå, er gjort på bakgrunn av et ønske om å dekke resepsjonen bredt og toneangivende, men også i et forsøk på å trekke inn medier som representerer ulike posisjoner i det norske medielandskapet og dermed treffer ulike lesergrupper. Avisene jeg har valgt ut, er *Aftenposten*, som Norges største landsdekkende avis, *Bergens Tidende* – heretter *BT* – som stor regionavis og som også har vist seg å ha vært en tidlig protestkanal for familien til Knausgård, og *Klassekampen*. Flere mediehus har vært aktuelle å bruke, men gjennom *Aftenposten*, *BT* og *Klassekampen* når jeg etter min mening målet om å dekke en bredest mulig offentlighet gjennom de tre dagsavisene som jeg i det følgende vil redegjøre for hvordan håndterte lanseringen av *MK*.

Jeg vil i det følgende forholde meg utelukkende til de tre avisenes anmeldelser. Den

²² Poul Behrendt kommenterer at de forsøkene som er gjort på å oppdage usannheter, oftest ender tomhendt: «Selv den norske weekendavis *Morgenbladet*, der har udkonkurreret alle andre medier ved avisens detektiviske personeftersøgninger over to hele opslag med fund af rigtig mange 'navne' fra *Min kamp*, er ikke kommet op med nogen, der mener sig beløjet eller i besiddelse af oplysninger, som dementerer forfatterens fremstilling i *Min kamp*» (Behrendt 2011, 298)

Øvrige resepsjonen er langt større enn jeg har mulighet til å dekke over, men for å nå det komparative tilsnittet med den danske og den svenske resepsjonen, vil de følgende ni anmeldelsene være den mest produktive måten å forstå resepsjonen på. Senere i kapittelet vil jeg også trekke inn deler av resepsjonen som har vært toneangivende for den øvrige debatten utenom anmeldelsene.

3.2 Min kamp 1

3.2.1 Bergens Tidende

Ved lanseringen av *MKI* 19. september 2009 holdt BT av en dobbeltside med tre oppslag av svært ulik karakter. Dobbeltsiden består av et stort portrett²³ av Knausgård, et intervju med både familien Knausgård og Karl Ove Knausgård selv, en kommentar av daværende kulturredaktør Jan Landro og til sist anmeldelsen av boken. Hele dobbeltsiden er i seg selv verdt en omtale. Vektingen av de ulike bidragene satt opp mot hverandre gir et tolkningsrom til et innblikk i de redaksjonelle avgjørelsene i BTs behandling av *MK*-lanseringen. På tross av at denne oppgavens anliggende er avisanmeldelser, velger jeg også å gi en kort omtale av de resterende elementene i dobbeltoppslaget. Anmeldelsen er likevel i seg selv også av interesse.

Bokanmeldelsen er ført i pennen av Gro Jørstad Nilsen og går under tittelen «Bekjennelser i omfangsrik selvbiografisk roman» (Nilsen i BT, 19.09.09). Den får lite spalteplass og er kuriøst nok plassert i bunnen av dobbeltsiden og begrenset til rett i underkant av 500 ord. Nilsen åpner anmeldelsen med et sitat av Henrik Ibsen: «Diktning er å holde dommedag over seg selv» (ibid.), og viser til at Knausgårds utlevering av seg selv og sine nærmeste er et tilsvarende grep. Nilsen er effektiv i beskrivelsene om bokens handling, og nevner i forbigående drag hvor bokens handling er lagt til og oppsummerer det hele med at «ellers veksler den frem og tilbake mellom tidsplan, den rommer digresjoner, og essayistiske partier som reflekterer rundt eksistensielle problemstillinger som liv og død, væren og intet.» (ibid.). Nilsens kortfattetethet er nok en naturlig konsekvens av anmeldelsens begrensede omfang. Videre fortsetter Nilsen å gi en dom over hvilke partier av boken som er bindets styrke og svakhet:

Teksten fremstår som åpen og til stede, og det er imponerende gjennomført. De svakeste partiene er de essayistiske passasjene som reflekterer rundt døden, der mye virker som påbegynte tanker som kunne vært utviklet mer. Det som virkelig løfter romanen er Knausgårds bruk av selvbiografiske elementer. (Nilsen i BT, 19.09.09)

²³ Ikke regnet som et oppslag i seg selv.

Det er interessant at Nilsen ilegger bokens selvbiografiske tilsnitt høyere estetisk verdi, og bekrefter langt på vei at det også blant anmelderkorpset ved lanseringen av *MKI* lå et iboende sug etter virkelighet i litteraturen. Virkelighetshungeren – slik Arne Melberg fem år før Nilsens anmeldelse kalte det – trer derfor hos Nilsen frem ved hennes vektlegging av bokens selvbiografiske partier over de essayistiske.

Videre fortsetter Nilsen å kommentere at det er på grunn av bokens insistering på å være fundert i virkeligheten, at Knausgård holder dommedag over seg selv. At det nemlig er Knausgårds egne og mangfoldige sosiale fornedrelser som i hovedsak skildres gjennom bokens to deler, og i forlengelse trekker hun da også familiens fornedrelser ned. Nilsen knytter også de mange selvfornedrelsene opp mot farstematikken som preger begge bokens to deler: «Knausgård skildrer en ekstrem avstand mellom seg selv og faren, som utøver en slags uhåndterlig og altomfattende kontroll på begge sine sønner.» (ibid.). Med det tillegger Nilsen farstematikken stor vekt, og foreslår at den selvbiografiske nakenheten i beskrivelsene av faren «ikke [er] skrevet selvbiografisk for å være trendy, men av nødvendighet» (ibid.). Avslutningsvis kommenterer Nilsen bokens tittel som en mulig ironisk gest til Hitlers bok med samme tittel, som en antiheroisk fremstilling av Knausgård opp mot Hitlers heroiske fremstilling av seg selv, før Nilsen runder anmeldelsen av med en smaksdom over verket. «I "Min kamp 1" utfordrer Knausgård litterære konvensjoner på en måte som gjør at man virkelig ser frem til fortsettelsen.»(ibid.)

Nilsens anmeldelse står i sterk kontrast til de to andre – og langt mer omfattende – oppslagene som preger dobbeltsiden. Intervjuet «Familien føler seg uthengt i ny Knausgård-roman», med både familien og Karl Ove Knausgård, utført og skrevet av tidligere krimreporter Finn Bjørn Tønder, er dobbeltsidens hovedvekt, mens kulturredaktør Jan H. Landros kommentar «Diktning og Sannhet» får omtrent tilsvarende spalteplass som anmeldelsen, der Landro påkaller en bred offentlig drøfting over forfatteres bruk av privatpersoner. Både intervjuet og kommentaren tar en stilling til utgivelsen i at det potensielt er problematisk og uetisk for en forfatter å benytte seg av privatpersoner og deres historie i en -eller i dette tilfellet flere romaner. Intervjuet forblir familiens talerør, med kommentarer fra Karl Ove Knausgård, mens Landros kommentar løfter problematikken og påkaller en større offentlig debatt. Tydeligere kan skillet mellom litteraturanmelder og annen presse neppe illustreres.

Intervjuet henter kommentarer fra både familien til Karl Ove Knausgård og Knausgård selv. Det er ikke noe oppsiktsvekkende i seg selv at en forfatter blir presset i et intervju, men det som gir intervjuet et noe unikt tilsnitt er når det to år senere også blir omtalt i sjette bind,

der Knausgård gjør romanstoff ut av utgivelsesprosessen til de foregående bindene.

Knausgård skriver om intervjuet med Landro som svært ubehagelig og legger heller ikke skjul på at han satt igjen med et inntrykk av at avisen tok familiens side:

Stemmen i den andre enden snakket bergensdialekt, og hver gang jeg har hørt noen snakke bergensdialekt siden, har jeg hørt den stemmen klinge med, og frosset på ryggen av ubehag. Det er den mest ubehagelige stemmen jeg har hørt i løpet av de noenogførti årene jeg har levd, og den mest ubehagelige samtalen jeg har hatt. Det var ikke den stemmen sa, og det husker jeg heller ikke nøyaktig, det var tonen den sa det i, som bølget mellom smiger og fordømmelse, men uten noen gang å slippe taket i selvtrettferdigheten, uansett hvor snikende og fordekt den var. [...] men denne stemmen var det ingenting forsonende ved, den var bare heslig og det hadde jeg aldri tenkt før, at en stemme var noe fremmed som kunne trenge inn i det indre og fylle det med sitt vesen. (Knausgård, MK6 2011, 827-828)

Siste binds selvreflekterende metaperspektiv rundt egen utgivelse og Knausgårds betraktninger rundt intervjuer med journalister gir boken et helt unikt perspektiv som er vrient å håndtere i en resepsjonsstudie. For det første er det ikke helt åpenbart for meg at intervjuer skal anses som en del av resepsjonen, og for det andre er den dualiteten i Knausgårds beskrivelse av intervjuet, og intervjuet i sin helhet vanskelig å gripe fatt på av den enkle grunn at jeg ikke tror det har blitt gjort før, i det minste ikke på denne måten. I denne oppgavens sammenheng er det derimot et interessant moment at Knausgård gjør romanstoff av den tidlige resepsjonen, for sin del som en form for selvforsvar, men for leseren også som et bidrag til en kartlegging av prosessen.

Det dobbeltsidige oppslaget i BT er interessant av flere årsaker. Det er påfallende at bokanmeldelsen, både denne spesifikke og rent sjangermessig, hos BT er blitt nedprioritert til fordel for intervjuet og kulturredaktørens kommentar. De bakenforliggende årsakene til at BT tok dette valget kan jeg bare spekulere i, men det er rimelig å anta at BT har ansett konflikten mellom familien og Karl Ove Knausgård som mer salgbar og oppsiktsvekkende enn anmeldelsen, som er en helt legitim grunn. Samtidig viser Nilsens anmeldelse at hun som bokanmelder opprettholder en sterk autonomi overfor avisens øvrige vinkling til utgivelsen. Nilsen vektlegger eksempelvis Knausgårds egen selvfordreelse tyngre enn utlevering av familie og venner, og gir også uttrykk for at det er stor litterær verdi i bindet.

3.2.2 Aftenposten

Aftenposten var som BT også klar med anmeldelsen ved utgivelsesdatoen, med anmeldelsen «Mangfoldig, rikt, rystende» (Skei i AP, 19.09.09). Anmelderen Hans H. Skei var ved MKs utgivelse professor i litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo, og har hatt lang fartstid som litteraturanmelder for Aftenposten.

Skei åpner anmeldelsen med å påpeke at det er en stor bragd i seg selv å skape stor romankunst av selvutleverende stoff: «Det burde være en umulighet. Men Karl Ove Knausgård gir litterær form til det som ikke bare forekommer å være personlig, men nærmest privat.» (ibid.). Påpekingen henspiller på et originalt tilsnitt over bindet, i den forstand at det ikke i seg selv er noe originalt å utlevere egen selvbeskuende historie, men at det i tillegg «blir til stor skrivekunst» (ibid.) i Knausgårds penn. Dette forklarer Skei kommer av at kombinasjonen med Knausgårds høyverdige skrivestil og det selvutleverende innholdet utgjør et sterkt romanverk:

Til og med de essayistiske partiene, som nesten er stillestående passasjer i forhold til beretningen om ulike stadier i forteller-forfatterens førtigårige liv, har sin selvfølgelige plass i fremstillingen (Skei i AP, 19.09.09).

Her ligger det en uenighet mellom Skei og Nilsen. Der Nilsen anser de essayistiske partiene, særlig de om døden, for å være av lavere litteraturestetisk verdi, holder Skei kombinasjonen av de essayistiske og selvutleverende partiene, bundet sammen gjennom sterk skrivekunst, som verkets styrke. Begrepet *forteller-forfatteren* Skei benytter seg av, vitner også om at Skei velger å trå varsomt når han omtaler fortellerstemmen i en bok der skillelinjene mellom forfatter, forteller og protagonist er uklare.

Videre fortsetter Skei med en kortfattet gjennomgang av bokens handling der han konkluderer med at særlig de tidlige tenårene fremstår «langdryge og lett konstruerte» (ibid.). Skei understreker dette poenget med at det gjør seg særlig gjeldende når Knausgård selv har sagt i et intervju at han for lengst har kastet fra seg alt av eldre notater og skriver utelukkende ut fra minnet. På tross av at fremstillingen for Skei forblir lite troverdig, trekker han ikke av den grunn vurderingen av bindet ned. Påpekingen dreier mer i retning av en debatt om hvorvidt det er fiksjon eller virkelighet som blir presentert, og hvor virkelig virkeligheten virker.

Ut fra dette trekker Skei leseren videre inn mot en drøfting av hvilken *kamp* tittelen refererer til, og at det er en tosidig kamp det vitnes om. Kampen for skriften og kampen for livet. Fokuset Skei velger å vektlegge tyngre enn selve bokens handling, er Knausgårds oppgjør med litteraturen og hverdagens små kamper. Dette velger Skei å poengtere med et sitat fra boken:

Innskutt i det som må kalles romanens hovedtekst finnes en rekke tanker om bøker og forfattere, om hva som er litteraturens oppgave, og hva som skal til for at forstilling og

flinkhet ikke kommer i veien for det alvor og den innsikt litteraturen må gi. «Å skrive er å trekke det som finnes ut fra skyggene av det vi vet» heter det et sted. (Skei i AP, 19.09.09)²⁴

Skei gjør deretter et poeng av at det som hos Knausgård handler om et oppgjør med litteraturen, skjer gjennom et forsøk på å mestre livet. Livsmestring for Knausgård, – hevder Skei – oppnås gjennom å utrette stor litteratur, men på veien dit innser han at forventningene til litteraturen ikke kan gjengjeldes gjennom det Knausgård forsøker å skrive om. Knausgårds beretninger om hans forhold til litteraturen vil jeg skyte inn kommer sterkere til uttrykk i *MK2*, og det vitner om sterk litterær teft av Skei at han trakk frem dette aspektet alt i første bind.

Skei velger å avslutte anmeldelsen ved å løfte fram farstematikken som det sentrale temaet i boken. Skei leser alle karakterene som bakgrunnen farsfiguren må forstås opp mot, altså at det litterære bildet av faren trer stadig tydeligere frem gjennom bakgrunnen som er familie og slekt. Fars alkoholiserende forfall leses av Skei som en allmenngyldig påminnelse om at «vi alle faller; [teksten] kretser om vår utsatthet i verden; om hvor lett det er å trå feil selv om man trår varlig.» (ibid.). Skei avslutter med en anbefaling om å komme i gang med lesningen for å følge utgivelsen og debatten som vil følge, og feller med det en eksplisitt positiv smaksdom.

3.2.3 Klassekampen

Klassekampens anmeldelse kom en uke senere med tittelen «Sårer alle» (Hverven i KK, 26.09.09) av anmelder Tom Egil Hverven. En trolig årsak for forsinkelsen er avisens satsning på Bokmagasinet der avisen samler anmeldelser og lignende kulturstoff til lørdagsutgaven. Utsettelsen ga Hverven også anledning til å kommentere den til da siste ukens debatt, noe jeg vil komme tilbake til.

Anmeldelsen åpner med ingressen: «Sterkt: "Min kamp" er et eksistensielt litterært eksperiment uten sidestykke», og leseren får umiddelbart inntrykk av at *MK1* mottar en god anmeldelse fra Klassekampen, til tross for at anmeldelsens tittel kan vekke andre assosiasjoner. Tittelens potensial til misledning blir derimot umiddelbart rettet opp i når Hverven åpner anmeldelsen med: «Denne boka ødelegger. Den skriver i stykker forholdet mellom litteratur og offentlighet. Alle som leser romanen, risikerer å bli såret. Nettopp derfor er den verdt å lese.» (ibid.). Han hentyder med det at tittelen ikke bare sårer den nærmeste

²⁴ «Man vet for lite, og det finnes ikke. Man vet for mye, og det finnes ikke. Å skrive er å trekke det som finnes ut fra skyggene av det vi vet. Det er det skriving handler om. Ikke hva som skjer der, ikke hva slags handlinger som utspiller seg der, men *der* i seg selv. Der, der er skrivingens sted og mål. Men hvordan komme seg dit?» (Knausgård 2009a, 192)

familien, men at verkets originalitet i seg selv er nok til å såre lesere som er vant til en viss litterær form.

Videre poengterer Hverven det noe unike aspektet ved *MK* at den varslede utgivelsessyklusen som til da ennå ikke var ferdigskrevet, ga Knausgård «muligheten til å kommentere bøkernes mottakelse i offentligheten – innenfor romanen» (ibid.). At et bind kommer ut før de resterende er skrevet, er i seg selv ikke særlig oppsiktsvekkende, men ettersom Knausgård skriver om egne opplevelser, så ser Hverven muligheten det gir Knausgård til å omtale det som foregår *akkurat nå*, i utgivelsesprosessen. Hverven påpeker videre at bokverket er et litterært eksperiment uten sidestykke i norsk litteratur. Hverven perspektiverer *MK* med Knausgårds debutbok *Ute av verden* (1998) og at det er en klar parallell hva gjelder farstematikk i Knausgårds til da tre romaner, og at karakteren som i debutboken het Henrik Vankel stadig glir ut gjennom de to første romanene, som Hverven påpeker må ses i lys av at Henrik Vankel nå er byttet ut med Karl Ove Knausgård. At Hverven vektlegger forfatter-forteller-perspektivet i anmeldelsen av *MK1*, satt opp mot hans to tidligere romaner er interessant, og stiller indirekte spørsmålet om ikke Knausgård gjennom hele forfatterskapet har skrevet selvbiografiske romaner.

Hverven leser første binds ambisjon inn i en tradisjon rundt et forsøk på å sammenkoble kunsten og den trivielle hverdagen og at Knausgård med *MK* forsøker å gjøre stor litteratur ut av hverdagens små kamper og livets repetitive, men samtidig utviklende gang. Hverven påpeker deretter at forsøket, med å kombinere kunst og trivialitet, kolliderer med den høytidens døden er. Farens død er også bindets største drivkraft. Dualiteten mellom hverdagens trivialiteter og dødens høytid vektlegger Hverven stor verdi. Det er av større interesse at Hverven velger å formulere beskrivelsene rundt farens død «slik romanen fremstiller det» (ibid.). Det vitner om at Hverven velger å se på farens faktiske død og hans død i romanen som to separate hendelser. Det skulle kanskje vært selvsagt, men bokens natur og den foregående ukens debatt før Hvervens anmeldelse tilsa at en slik påminnelse var nødvendig. Hverven avslutter med å kommentere den siste ukens debatt:

Boka har vakt debatt, særlig etter at anonyme kilder i familien sto fram i Bergens Tidende.[...] Hva skal man si? Jeg opplever det slik at Knausgård tar store sjanser. Men det virker som han har forsøkt å gjøre dette på redelig vis, åpent overfor de mest involverte. At historien berører folk svært forskjellig, er en side ved kunst jeg tror man må akseptere. (Hverven i KK, 26.09.09) "

Hverven inntar her et tydelig standpunkt i debatten om utlevering av privatpersoner i romaner. Han ser ut til å legge den etiske byrden og ansvaret på forfatteren og anerkjenner at dette

nødvendigvis vekker harme hos de berørte, men at det ofte er en nødvendig konsekvens når virkeligheten ofres på kunstens alter.

Hverven er sikker i sin sak når han hevder for det første, at første bind representerer noe grunnleggende nytt i norsk litterær sammenheng, og for det andre at familiens protester ikke bærer nok tyngde opp mot en roman som holder så høy litterær kvalitet som *MKI*.

3.2.4 Judaslitteratur

Det er en liten ekskurs fra metoden å omtale familiens debattinnlegg, men tidligere forskning har vektlagt innlegget såpass stor vekt at jeg ser meg nødt til å adressere innlegget her. For desto mer kompleks blir debatten to uker etter utgivelsen av *MKI* i Klassekampen da familien, signert av *14 berørte familiemedlemmer*, anklaget både Knausgård for å skrive «judaslitteratur» (familien i KK, 02.10.09) som «klart bryter med norsk lov på området» (ibid.). Familien tar noen litteraturteoretiske standpunkt som er interessante. Blant annet kommenterer familien kulturreporter Karin Haugens forsvar av romanen den foregående uken idet de hevder at: «Karin Haugen tar feil i det viktigste: Sjangermessig er ikke dette en roman.» (ibid.), og fortsetter med «Den farlige blanding av virkelighet, fantasi og usannheter er det umulig for en leser eller anmelder å separere.» (ibid.). Kommentarene viser – ikke overaskende – den fordømmende stillingen familien inntar i saken om hvorvidt Knausgårds litteratur er etisk forsvarlig, og statuerer langt på vei den grunnleggende ideologisk betonte forskjellen i tilnærmingen til Knausgårds litteratur mellom familien og Klassekampen. Claus Elholm Andersen (2015) og Kjersti Aarstein (2018) konkluderer begge i sine respektive doktoravhandlinger med at leserbrevet til familien markerer starten på den offentlige debatten om de etiske spørsmålene *MK* reiser.²⁵ Her vil jeg innvende at denne debatten allerede var i gang når leserinnlegget til familien ble publisert, og et mer logisk utgangspunkt for den offentlige debatten er lanseringsdatoen 19.09.09, med BTs dekning og intervju med familien. Skjønt fokuserer hverken arbeidet til Andersen eller Aarstein på resepsjonen av *MK*, men det er like fullt en feilslutning som etter mitt skjønn bør rettes opp i. Rett har de likevel i at familiens innlegg i stor grad bidro til et enda større mediefokus rundt *MK* i tilknytning til familiekrangelen som forløp i full offentlighet.

²⁵ «Den offentlige debatten om *Min kamp* begynte med et leserinnlegg som sto på trykk i klassekampen i oktober 2009, signert *14 berørte familiemedlemmer*» (Aarstein 2018, 19) og «Denne debat, der i måneder dominerte avisspalterne i først Norge og siden i de andre nordiske lande, udsprang i første omgang af, at flere af Knausgårds familiemedlemmer skrev et åbnet brev i den norske avis Klassekampen, hvor de bl.a. anklagede Knausgård for at skrive *judaslitteratur*» (Andersen, På vakt skal man være 2015, 11)

3.3 Min kamp 2

3.3.1 Bergens Tidende

Bind 2 av *MK* ble utgitt 06. november 2009, og BTs anmeldelse var klar samme dag. Gro Jørstad Nilsen var igjen i anmelderrollen for boken med anmeldelsen «Besettende roman» (Nilsen i BT, 06.11.09) og har også ved denne anledningen hatt stramme rammer å skrive med når anmeldelsen ikke er på mer enn 350 ord. Nilsen åpner anmeldelsen med en høyst interessant vurdering av hennes egen rolle opp imot en bok som skriver tett på virkeligheten:

Ettersom Knausgård skriver tett på virkeligheten med navngitte personer, er det kanskje på sin plass å nevne at undertegnede har studert sammen med og kjenner flere av personene som dukker opp i andre bind. I rollen som bokanmelder er jeg satt til å vurdere de estetiske kvalitetene ved litterære verk og ikke de moralske sidene ved forfatterens prosjekt (Nilsen i BT, 06.11.09)

Nilsen inntar nærmest en autonomiestetisk stilling til boken når hun velger å se bort fra den da pågående debatten, og hennes egen bekjentskapshabilitet, om bruken av privatpersoner i romaner, og viser igjen at anmelderposisjonen vedvarer en autonomitet satt opp mot avisens øvrige dekning av utgivelsen, som før øvrig viser gjennom høsten 2009 en klar redaksjonell slagside til å dekke utleveringsaspektet ved *MK*. Nilsen hevder på den andre siden at Knausgårds fremstilling av privatpersoner er «anstendig nok».

Nilsen fortsetter ved å gi en konsis gjennomgang av handlingen i bindet og påpeker at det er en klar kontrast mellom drivkraften i første bind, som var faren, og forelskelsen han deler med konen Linda, som er drivkraften i bind 2: «For mens faren var forbundet med døden, er Linda forbundet med livet» (ibid.). Nilsen poengterer at andre binds styrke ligger i de mange trivielle beskrivelsene av hverdagen slik den utspiller seg for Knausgård og Linda som i kombinasjon med Knausgårds «sanselige språk, hans observasjonsevne og tydelige tilstedeværelse» igjen skaper stor litteratur. Eller slik Nilsen selv avslutter anmeldelsen: «[...] så blir «Min kamp 2» til en kompleks bok med mange fasetter, vel verdt å lese.»

Nilsen utretter mye på liten plass, men forblir også noe overfladisk, som en nødvendig konsekvens av spalteplassbegrensningen.²⁶ Mer interessant er nok hennes uvanlige utsagn om å utelukkende velge å forholde seg til bindets innhold, og ekskludere den debatten som da var rådende.

²⁶ Noe hun også kommenterer i Aftenposten 22. desember 2009 der hun påpeker «At jeg valgte å ikke ta stilling til familiens angrep på forfatteren har først og fremst med plasshensyn å gjøre. (Nilsen i AP, 22.12.09)

3.3.2 Aftenposten

Aftenposten var slik som BT også klar med anmeldelsen ved utgivelsesdatoen 6. november 2009. Hans H. Skei var blitt byttet ut som anmelder til fordel for Ingunn Økland som med anmeldelsen Hensynsløs skjønnhet (Økland i AP, 06.11.09) gir sin vurdering av *MK2*. Økland åpner her anmeldelsen ved å statuere hvor hun selv står i debatten om Knausgårds utlevering av familie i bøkene sine:

Det kommer ikke akkurat som noen overraskelse når forfattere røper at bøkene deres har selvbiografiske elementer. Vi lesere vet at det er slik, og for min egen del tillegger jeg det minimal betydning; spørsmålet er om forfatterens privatliv er omskapt til god diktning. Hvis så er tilfelle, glemmer man fort "virkeligheten bak" boken. (Økland i AP, 06.11.09)

Øklands tilnærming ligger ikke langt unna den erklæringen Nilsen i BT gjorde, men der Nilsen nærmest erklærte seg inhabil, tar ikke Økland en like aktiv avstand. Økland påstår på linje med Nilsen at god diktning kan veie opp for – eller i det minste få leseren til å se bort fra – utlevering av privatpersoner, men Økland velger i motsetning til Nilsen å ikke bare adressere utleveringsproblematikken. Den er hos Økland et gjennomgående tema i anmeldelsen. En annen avgjørende forskjell er størrelsesforholdet mellom de to anmeldelsene. Økland får viet en helside til forskjell fra Nilsens spalte på 300 ord. Økland vektlegger at *MK* er ytterst problematisk, men at den er vanskelig å angripe av den enkle grunn at den holder en høy litterær kvalitet:

De to første bøkene er hensynsløse i sin utlevering av forfatterens medmennesker – og ikke minst hans egen karakter. Hele ideen synes uhyre risikofylt, men her blir nettopp denne risikoen omsatt i litterær spenning av ytterste merke. (Økland i AP, 06.11.09)

Øklands egen holdning til *MK* og litteratur av samme karakter trer i anmeldelsens første halvdel tydelig frem, og hun holder et mer overordnet blikk på bindet som havner litt i skyggen når hun velger å legge fokuset på bokens effekt på de mange utleverte personene, heller enn på bokens litterære innhold. Dette momentet står i sterk kontrast til Nilsens anmeldelse, som utelukket alt støy rundt boken. Øklands bekymring kommer til syne når hun påkaller en større debatt rundt boken.

Nå er det mer prekært å forstå hva slags litteratur dette er, hvordan vi skal ta imot et såpass drøyt og vakkert verk. For er alt i orden, bare fordi det er god litteratur? Jeg mener nei. Etisk er *Min kamp* uhyre diskutabel. (Økland i AP, 06.11.09)

Økland trer med anmeldelsen inn i debattens høysete og påkaller flere stemmer inn i den litterære samfunnsdebatten til å drøfte forfatteres bruk av privatpersoner i litteraturen. At familien truer med rettsak, tillegger Økland liten vekt fordi «de vil aldri komme noen vei med det.» (ibid.), og hun poengterer at nettopp det eksemplifiserer at man som privatperson stiller

uten rettsvern opp mot en forfatter som lettere når ut til massene. Økland går enda lenger og viser til et potensielt mer straffbart forhold når det nå viser seg at debutromanen *Ute av verden* (1998), der hovedpersonen Henrik Vankel begår seksuelle lovbrudd, er langt mer selvbiografisk enn man da trodde. Økland legger til «Ja, er saken egentlig foreldet?» (ibid.). Selve *MK2*, som er anmeldelsesfokuset, forsvinner til fordel for Øklands forsøk på å trekke debatten opp på et mer overordnet nivå. Boken er redusert til noen få linjer som poengterer at andre bind «mangler en skikkelig innledning» (ibid.) og at «det er dessuten mindre variasjon i andre bind, mer av handlingen er lagt til samme tidsrom» (ibid.).²⁷ Økland avrunder anmeldelsen med å konkludere med at de da to foreliggende bøkene holder stor litterær verdi: «Etter mitt syn er *Min kamp* storartet og uforsvarlig litteratur – på én gang. Og kanskje ligger den sterke tiltrekningskraften nettopp her.» (ibid.).

Anmeldelsen insinuerer at Knausgård har begått lovbrudd, og det ikke bare med litteraturen. Anmeldelsen skiller seg i så måte markant fra Aftenpostens anmeldelse av første bind, der Hans H. Skei valgte å se helt bort fra bindets utlevering av privatpersoner. Byttet av anmelder er neppe tilfeldig, men jeg kan bare spekulere i at ettersom Økland virker langt mer interessert i de etiske problemene enn sin forgjenger Hans H. Skei, så har en redaksjonell vurdering blitt tatt på at Aftenposten ønsker en mindre autonomistetisk anmelder.²⁸

3.3.3 Klassekampen

Klassekampen var klar med anmeldelsen av *MK2* 07. november 2009, én dag etter BT og Aftenposten, igjen som en konsekvens av satsningen på Bokmagasinet som følger med lørdagsutgaven. Tom Egil Hverven skriver med anmeldelsen *Erkeprotestant* (Hverven i KK, 07.11.09) en anmeldelse som står i forlengelse av første bind med underoverskriften «Samme strev: Å passe barn er unektelig noe annet enn å rydde i et dødsbo» (ibid.), som sammen med åpningen markerer at det er to tematisk ulike bind: «Andre bok i serien «*Min kamp*» er tyngre å lese og har ikke samme mørke intensitet som åpningsbindet.» (ibid.). Tyngre, påpeker Hverven, ikke bare på grunn av de 100 ekstra sidene, men fordi den mangler «dødens uhyggelige tiltrekningskraft» som første bind hadde. Hverven setter andre bind rett opp mot

²⁷ Det kan skytes inn at Poul Behrendt hevder bind 2 langt på vei har den mest komplekse handlingsgangen med den anakrone speilvendingen fra 2008 til 1999 til 2008 igjen. (Behrendt 'Face off', 118 i *Så tæt på livet som muligt*.)

²⁸ Hans H. Skei svarer i en E-post: «Jeg tror Ingunn Økland klarte å overbevise kulturredaktøren (Åmås) om at "virkelighetsaspektet" og dermed de etiske spørsmålene var viktigere enn å vurdere bøkene som litteratur, som skrivekunst. Kanskje kom det fra Åmås, jeg vet ikke. Jeg sa fra til ham hva jeg mente om Ingunns "anmeldelse" av bind 2, men det ville han ikke høre på. Min oppfatning: katastrofal misforståelse av Knausgård og av litteratur i sin alminnelighet.» (Skei, personlig kommunikasjon i E-post, 09.12.19)

første bind, og leser *MK2* i forlengelse av første bind, der forbindelsen er bruddet med Tonje og utflytningen til Stockholm:

I første del av det ultrarealistiske romanprosjektet nevnte Knausgård at han plutselig brøt ut av ekteskapet med Tonje i Bergen for å bo midlertidig hos en venn i Stockholm. Nå utvider han historien om eksiltilværelsen i Sverige. (Hverven i KK, 07.11.09)

Et «ultrarealistisk romanprosjekt» velger Hverven å omtale Knausgårds prosjekt som, og understreker samme holdning Hverven utviste under anmeldelsen av første bind, der han hevdet at boken skrev i stykker forholdet mellom litteratur og offentlighet.

Hverven fortsetter deretter med en sammenfattet gjennomgang av handlingen, fra Ingmar Bergmanns oppsetning av Ibsens *Gjengangere* i 2002, gjennom møtet med Linda, samtalene med Geir, og Knausgårds mange «klaustrofobiske refleksjoner» rundt det å posisjonere seg som forfatter. Hverven kommenterer at han finner Knausgårds mange sammenligninger mellom den norske og den svenske kulturelle offentligheten som høyst interessant og verdig en grundigere analyse, noe Knausgård selv unnlater å gjøre i bindet. Hverven gjør en observasjon på at Knausgård er utleverende på bakgrunn av hans «visuelle minne, til stillestående rom, bilder og litteratur, sjelden eller aldri til bevegelser, lyd og musikk.» (ibid.), og med to bind lansert tillater Hverven seg å gjøre et forsøk på en analyse av hva som er det bakenforliggende temaet for hele bokprosjektet:

Som andre gode romanforfattere, arbeider han intenst i selve verket med å imøtegå svakheter og mulig kritikk av framstillingsformen. Men det spørs om ikke Karl Oves kompliserte forhold til tradisjonen, til lyd og hendelser, særlig musikk og litteratur med sangbarhet, er et kraftigere, mer underliggende tema i «Min kamp» enn det teksten så langt har demonstrert. (Hverven i KK, 07.11.09)

Observasjonen må forstås som et forsøk på å ekspandere forståelsen av boken som det ved høsten 2009 ikke virker å ha ligget noen entydig konsensus for hva bokprosjektet forsøker å oppnå, foruten at det er intens og god litteratur. En mulig annen kobling kan være at Hverven tar Økland på ordet og gjør et forsøk på å forstå hva slags litteratur det med *MK* er snakk om, slik hun formulerte spørsmålet i Aftenposten dagen i forveien.

Videre vektlegger Hverven Knausgårds forhold til det religiøse, hvordan han som ikke-troende likevel har en enorm dragning mot det religiøse, går til nattverd og døper datteren.²⁹ I seg selv er ikke dette spesielt oppsiktsvekkende i et skandinavisk sekularisert hjem, men Hverven knytter Knausgårds dragning mot det religiøse til Knausgårds større søken etter en betydning, ikke bare på litteraturen, men, svulstig nok, på livet som helhet, og

²⁹ I tillegg kan det nevnes – som Hverven ikke gjør – at Knausgård i perioden før utgivelsen av *Ute av verden* (2004) arbeidet med å oversette det gamle testamentet, og av den grunn har et langt over gjennomsnittet godt innsyn i de religiøse tekstene.

også som en mulig henvisning til bokprosjektets tittel. Hverven forankrer denne lesningen i et lengre sitat fra bindet der Knausgård reflekterer over det religiøse, som også ender i en innvending fra vennen Geir som da beskriver Knausgård som «erkeprotestant», som Hverven også velger å bruke i anmeldelsens tittel.

Hverven gjør i anmeldelsen en forholdsvis dristig lesning av bindet, med stor fokus på Knausgårds religiøsitet som en mulig inngang til en bredere forståelse av hva det er Knausgård ønsker å oppnå med bokprosjektet. Dette skiller ham fra særlig Økland og Nilsen, men gjør ham til forveksling lik Hans H. Skei, som i anmeldelsen av *MKI* også var på sporet av å forsøke å forstå boken heller enn det rundtliggende.

3.4 Min kamp 6

Resepsjonen av *MK6* følger noen litt andre premisser enn de to første bindene. For det første er det en rent praktisk konsekvens at ettersom det er det avsluttende bindet, så vil det tegne seg en resepsjon som ser tilbake på helheten av romansyklusen, mer enn bare det enkelte bindet som anmeldes, og med det gi en bedre forståelse for hele romansyklusens samlede mening. For det andre har resepsjonen allerede vært gjennom den litt mer sjokkerte tidlige resepsjonen, som, i kombinasjon med at *MK6* ble utsatt med ett år, også bidrar til at *MK6*-resepsjonen nødvendigvis får en tidsavstand til den tidlige resepsjonen, og derfor er den noe mer forskjelligartet og total. Siste bind ble utgitt 17. november 2011. Videre følger en gjennomgang av BT, Aftenposten og Klassekampens anmeldelser.

3.4.1 Bergens Tidende

I BT var det Gro Jørstad Nilsen som anmeldte samtlige bind av *MK*. Nilsen felte en estetisk positiv dom i anmeldelsene av de to første bindene, som i sin kortfattetet stod i et motforhold til all annen dekning BT gjorde av *MK*, og illustrerer i så måte anmelderens autonomi i vurderingen av skjønnlitteratur. Og slik som situasjonen var ved utgivelsen av *MKI*, der anmeldelsen tilsynelatende var nedprioritert til fordel for spekulative artikler, viser også anmeldelsen av *MK6* lignende tendenser. På et tresiders oppslag får Nilsens anmeldelse en halvside til disposisjon, som først kommer etter et intervju med *Onkel Gunnar*, som her står frem med fullt navn, samt et tilbakeblikk på tidligere anmeldelser av *MK*.

Selve Anmeldelsen, «Grand finale» (Nilsen i BT, 17.11.11), åpner med en kommentar fra Nilsen om at siste bind gjør prosjektet mer forståelig, og viser til et lengre sitat fra partiet der Knausgård peker på motsetningen mellom det partikulære og det generelle og hans ønske om

å komme så tett på det partikulære som mulig. Nilsen benytter Knausgårds kommentarer til å konkludere med at «Drivkraften har vært lengsel etter autentisitet» (ibid.), som også gir gjenklang i Knausgårds tidligere tematikker. Nilsen åpner da anmeldelsen med å forsøke å lande på en forståelse av Knausgårds intensjon med bokprosjektet, og gjør det like greit før hun drar anmeldelsen inn over en beskuelse over debattene som har rast i kjølvannet av de tette utgivelsene:

Det er flere grunner til at «Min kamp»-serien er blitt så omdiskutert. Bruken av levende mennesker med navns nevning er en av grunnene, og siste bind er i så måte intet unntak. Parallelt med debatten rundt det etiske har det foregått en diskusjon rundt de litterære kvalitetene i bøkene. (Nilsen i BT, 17.11.11)

På den måten oppsummerer Nilsen effektivt de siste to års Knausgård-debatt, og dualiteten i debatten slik Nilsen her tegner den opp, vil jeg innvende også gjenspeiles i senere Knausgård-forskning som også kategoriserer debattene inn i to adskilte enheter. Mer interessant for denne gjennomgangen er det når Nilsen kommenterer Knausgårds gjengivelse av BTs dekning i *MK6*. Her omtaler Nilsen Knausgårds gjengivelse av hendelsesforløpet bak intervjuene ved utgivelsen av *MK1*. Knausgård skriver om telefonintervjuet med Finn Bjørn Tønder slik:

I løpet av de to årene som har gått siden første bind av denne romanen kom ut, har jeg møtt mange journalister, og det har alltid vært noe godt å si om dem, [...], men denne stemmen var det ingenting forsonende ved, den var bare heslig, og jeg vil aldri høre den igjen. Etter at intervjuet var over, var jeg kvalm og følte meg ekkel, for stemmen hadde vært inne i øret mitt, inne i hodet, og det hadde jeg aldri tenkt før, at en stemme var noe fremmed som kunne trenge inn i det indre og fylle det med sitt vesen. (Knausgård, *MK6* 2011, 828)

Nilsen kommenterer at egen avis får tidvis hard gjennomgang i bindet, og Nilsen hevder disse partiene «ligner til tider på en forsvarstale, med mye patos involvert og bruk av retoriske grep som blant annet har til hensikt å undergrave BTs troverdighet.» (Nilsen i BT. 17.11.11).

Nilsen ser seg vel her nødt til å ta egen avis i forsvar, og denne formen for korrespondanse mellom litteratur og presse tegner jo et illustrerende nok bilde over hvor unik *MK*-resepsjonen var.

Nilsen kommenterer i forbifarten at det essayistiske midtpartiet i sin egenhet og akademiske tilnærming til det historiske stoffet er høyst interessant lesning, men innvender at hun synes Knausgård farer noe lettvtint gjennom samtiden, og at fiksjonaliseringen av virkeligheten og refleksjonene rundt det sublime er hentet rett ut fra Jean F. Lyotard og dermed ikke særlig originalt. Innvendingen fremstår som en påminnelse fra Nilsen om at dette er god litteratur, men ikke revolusjonerende tanker. Avslutningsvis, og med underoverskriften «Men tilbake til etikken», minner leseren om at dette er en bok som ikke bare har truffet

mange, men også såret flere. Eksempelvis eks-konen Tonje, som stod frem i en radiodokumentar i forbindelse med utgivelsen av *MK5*:

Radiodokumentaren gir ansikt og stemme til et menneske som er blitt svært krenktet, og etterpå tenkte jeg, og tenker fortsatt, at ingenting forsvarer Knausgårds krenkelse av de mange «du»-ene han har møtt på sin vei. (Nilsen i BT, 17.11.11)

Nilsen viser her at hun tar et annet standpunkt enn hun gjorde i anmeldelsen av de to foregående bindene her omtalt. Der hun da mente at Knausgård var anstendig nok, innvender hun her at det på tross av å være høyverdig litteratur, ikke forsvarer krenkelsene som medfølger.

3.4.2 Aftenposten

I kraft av å skrive kulturjournalistikk for den norske avisen med størst antall daglige lesere, samt at hun både har anmeldt *MK* bind 2 til 6 og aktivt deltatt i debattene rundt verkene, har Ingunn Økland hatt en sentral rolle i hvordan *MK*-resepsjonen har utartet seg.³⁰ Økland har vist seg som en skarp kritiker av *MK*-prosjektet, mest på grunnlag av utleveringstematikken og den litterære presedensen det setter om det får bli publisert uten motstand. Det litterære aspektet, har hun vedgått, holder et høyt nivå, men det alene, har hun lagt til, veier ikke opp for de etiske problemene. Anmeldelsen av *MK6* er i så måte intet unntak. Med overskriften «Saboterer egen finale» (Økland i AP, 17.11.11) kommuniserer Økland umiddelbart at hun mener siste bind er feilslått, og går langt i å hevde at bindet er en tapt mulighet. Økland leser det taktomslaget *MK6* gjør fra de tidligere bindene, som en protest til de forrige bøkernes mottakelse, og mener videre at Knausgårds eget farvel med yrket underbygger denne lesningen:

Kanskje er det nettopp denne stilen Knausgård selv har fått nok av. Jeg aner en forakt for den beundringen og medieoppmerksomheten han har opplevd de siste årene. I et slags pietistisk oppgjør med det populære innsmigrende i egne bøker går han til den motsatte ytterlighet: Her skal leseren sannelig få jobbe (Økland i AP, 17.11.11)

Leseren skal få jobbe, fortsetter Økland, fordi for Knausgård har lesning og fortolkning vært en like stor del av hans liv som de hendelsene som har formet den. Denne forståelsen av *MK6* danner bakgrunnen for anmeldelsen som etter en gjengivelse av essayet «Navnet og tallet», som etter Øklands syn «er et potpurri av sitater og referater» (ibid.), velger Økland å karakterisere bindet som en anti-roman der Knausgård har fått fullstendig frislipp fra forlaget, og står hinsides vanlige kvalitetskriterier. Jeg vil kjapt innvende at det Økland her er inne på,

³⁰ Aftenposten har hatt størst opplagstall blant norske aviser siden 2010 etter tall fra medienorge.uib.no

langt på vei samsvarer med det Jauss påpeker er et kriterium for estetisk kvalitet. Dersom det er slik Økland påpeker, at romanen forandrer vår kollektive forventning av hva en roman er, så er den estetiske distansen forskjøvet (Jauss 1982, 25). Hermeneutisk horisontforskyvelse til tross går ikke Økland med på at *MK6* er en god roman, men påpeker at dens innhold og selvreflekterende tilblivelse gjør den til «en metaroman om virkelighetslitteraturen» (Økland i AP, 17.11.11), selv om hun innvender at det tidvis blir parodisk når hun drar en sammenligning med filmen *Du har mail*.

Ikke helt ulikt Nilsen avslutter Økland med å adressere de etiske spørsmålene ved utgivelsen. Med underoverskriften «Skadelig litteratur?» påpeker hun at på tross av at de juridiske spørsmålene langt på vei er parkert, så er det desto viktigere å stille spørsmålet om den graverende effekten utleverende litteratur har på ufrivillige karakterer veier opp for god romanskriking: «Når scenene fra familiens indre liv ganske snart blir allemannseie, vil de utvilsomt gi oss et grusomt grunnlag for å diskutere hva som er virkelighetslitteraturens største omkostninger» (ibid.). Der Økland ved anmeldelsen av *MK2* innvendte at det i bunnen er en god roman på tross av de etiske problemene, feller hun en langt mer negativ dom over det siste bindet. Hun reduserer det til en «temmelig spesiell dokumentasjon av slitasjeskader grunnet litterær rovdrift på språket og livet» (ibid.), som vel også står igjen som illustrerende på Øklands litteraturkritiske posisjon til hennes egendøpte virkelighetslitteratur.

3.4.3 Klassekampen

Tom Egil Hverven anmeldte samtlige bind av *MK* for klassekampen, og av de to tidligere anmeldelsene jeg her har sett på, tenderer Hverven mot at det ikke er av interesse for en anmelder å debattere etiske problemer i en anmeldelse. Der han ved noen korte – og delvis avvisende – kommentarer påpeker at bøkene har vakt debatt, men at det rett og slett er noe god kunst skal og bør gjøre. I så måte stod Hverven i et tydelig motforhold til Økland. Hvervens anmeldelse av *MK6* er heller ikke noe unntak. Hverven omtaler Knausgårds utleveringer på følgende måte:

Knausgård påfører andre mennesker lidelser ved å brette ut deres liv i offentligheten, særlig farens familie, kona Linda og hennes familie. Men dette skildres, sett fra mitt synspunkt, på så utsøkt litterære, motsigelsesfulle måter at verket bevarer sin legitimitet og kraft helt fram til siste setning. (Hverven i KK, 19.11.11)

Igjen en anerkjennelse om at verket sårer, men at det kan forsvares i litteraturens integritet. Med tittelen ««Kom ut i det åpne»» (Ibid.) viser Hverven til Knausgårds gjennomgående bruk av Hölderlins strofe «kom ut i det åpne, min venn», som Hverven senere også kommenterer og flere med ham gjenspeiler både Knausgårds egne holdninger samt *MKs* overordnede

grunnbetydning.

Hverven lar ikke leseren vente på hans dom over verket og går langt allerede fra første setning ved å kommentere *MK*s enorme betydning for norsk litteratur:

«Min Kamp» er den største, beste og litterært mest omkalfatrende romanen som er gitt ut på svært lang tid i Norge. Man må tilbake til Agnar Mykle for å finne noe liknende. Romanen er skrevet slik at den forandrer både seg selv, samfunnet og kulturen på mer uoversiktlige måter enn vanlig for litterære tekster. (Hverven i KK, 19.11.11)

Det er ikke små lovord Hverven kommer med, og sammenligningen med Mykle er interessant, først og fremst fordi det er så langt tilbake vi må tilbake i norsk litteraturhistorie for å ha et fungerende sammenligningsgrunnlag på at utgivelsen av en roman har vakt like mye oppstyr i pressen og på den måten endret den kollektive forventningen om hva litteratur kan innebære. Til tross for truslene ble det aldri noen rettsak på grunn av *MK*, men Hverven mener den litteraturkulturelle effekten fortsatt vil bli stor nettopp på bakgrunn av at Knausgård skriver så stort mellom det lille og hverdagslige. Og når Knausgård trekker paralleller mellom 30-tallets Tyskland og perioden etter Utøya-massakren, hevder Hverven at «Knausgård gjør oppgaven maksimalt vanskelig for seg selv. Men som jeg vil forsøke å vise, mener jeg dristigheten i Knausgårds litterære prosjekt i det lange løp oppveier naiviteten.» (ibid.). Hverven påtar seg et analytisk blikk når han her skal dra med leseren inn i hans egen lesning og med det forklare hvorfor det ligger mer bak *MK6* enn det på overflaten ser ut til å gjøre. Slik sett sammenfaller Hvervens anmeldelse godt med påstanden til Økland om at *MK6* ikke lar seg anmelde etter vanlige anmelderkriterier, men uten å si det eksplisitt, dekonstruerer Hverven romanen i et forsøk på å forstå både den som enkeltstående bind og det totale bildet *MK1* til *MK6* tegner.

Hverven peker i første rekke på det han anser for å være svakheten ved verket, det gjennomgående fokuset på blikket, kraften i blikket, som Knausgård gjennom lange passasjer med utspring fra bibelhistorier til samtaler med Geir og andre kulturelle referansepunkter, koker Knausgård det sosiale ned til et møte mellom «et jeg og et du», og Hverven innvender:

Men måten «Min kamp» absolutterer dette på, i form av antirasjonalisme og antiideologi, gjør verket mer enn nødvendig taust [...], Knausgård mangler en grunnleggende referanse til samfunnet. (Hverven i KK, 19.11.11)

Hverven leser dette inn i det han selv kaller en mer høyreorientert og antiideologisk måte å betrakte samfunnet på, som mellom Hverven og Knausgård for en leser fremstår mer som en politisk uenighet enn en estetisk litterær vurdering, men som også påpekt, er ikke *MK6* en ordinær roman heller.

En mer helhetlig forståelse forsøker Hverven å danne mot siste halvdel av anmeldelsen

da han leser hele romansyklusen i lys av Knausgårds bruk av særlig Hölderlins strofe «Kom ut i det åpne, min venn», der Hverven gjennom å forklare diktets historiske kontekst også leser en inngang til å fortolke Knausgårds omfattende bruk av samme strofe:

«Kom ut i det åpne, min venn», en setning som ble formulert ca. 1795, nær den franske revolusjonen, i et dikt tilegnet kjøpmannen Christian Landauer, som var demokratisk innstilt og sto i forbindelse med opposisjonelle, politiske kretser, men kanskje måtte holde meningene skjult der han bodde, i Stuttgart. Hölderlin-sitatet fungerer i «Min kamp» også som en påminnelse om at demokrati forutsetter individer med mot og evne til å komme ut i det åpne, offentlige, med *sin* erfaring av verden. (Hverven i KK, 19.11.11)

Hverven leser her *MK* som mer enn bare et oppgjør med fiksjonen og finner innganger til langt dypereliggende tematikker, eksempelvis slik Hölderlin-sitatet symboliserer både et kall for åpenhet og i videre forstand de oppkonstruerte størrelsene ærlighet og sannhet, men også for å understreke viktigheten av å evne å stå frem både mot større makter og mot samfunnstrømningene. Det åpne fremstår hos Hverven som Knausgårds tilflukt, i motsetningen til det lukkede, hva enn det skulle vise seg å være. Og Hverven gjør også det når han vender lesningen av Hölderlin inn mot samtalene mellom Knausgård og kompisen Geir som begge setter seg i et motforhold til *det gode selskap*:

Særlig i de lange dialogene med vennen Geir, setter [de] seg *utenfor* det gode, samfunnsorienterte selskapet av skandinaviske venstreintellektuelle, som så gjerne vil, men ikke får til, å skape litteratur som rokker ved den litt for trygge sosialdemokratiske selvfølelsen, en falsk sikkerhet på hva et «vi» er. Knausgård [...] insisterer på sin egen eksistensialistiske, individorienterte oppfatning av virkeligheten, «for å komme under ideologiene». Denne kompromissløse individualismen får det politiske nivået i «Min kamp» til å dirre. (Hverven i KK, 19.11.11)

Hverven går lengere enn andre anmeldere i å danne en grunnforståelse for Knausgårds prosjekt, som er alt annet enn entydig, men Hverven trekker frem Knausgårds selvpåkalte utenforskap i retning av den konservative 1800-tallsmannen som ikke er komfortabel med barnepass, men som også skuer på den skandinaviske kultureliten fra et utenfraperspektiv, for så å gjøre litteratur ut av den ufrivillige veien inn i det. Det tegner seg da et paradoks mellom Knausgård som søker seg selv ut mot det åpne gjennom litteraturen, mens hans opplevelse av det åpne etter utgivelsen av første bind drar ham i retning av det lukkede når effekten på han selv og familien tas i betraktning, slik Hverven også leser den avsluttende setningen i *MK6* som en kommentar på hvor psykisk påkjennende *MK*-prosessen har vært på både han og familien.

3.3 Sjangerdebattens utgangspunkt og Melbergs litterære kentaur

Det kan virke som Ingunn Øklands anmeldelse og senere kronikker³¹ skapte presedens, for allerede én uke inn i 2010 gikk Jan Kjærstad ut i Aftenposten med kronikken «Den som ligger med nesen i grusen, er blind» (Kjærstad i AP, 07.01.10). Kjærstad tok et hardt oppgjør med anmelderstanden som han selv omtalte som at den innehadde en «pinlig saueflokkmentalitet» (ibid.) i møte med *MK*. Kjærstad etterlyste hos anmelderne blant annet større grad av kontekstualisering av *MK* med tanke på at Knausgård de siste syv årene hadde levd i Sverige, et land han påpekte har en langt større tradisjon for å skrive selvutleverende litteratur. Kjærstad hevder at Knausgård skriver selvbiografisk for å oppnå «gevinsten» dette medfører med økt omtale i pressen, og at pressen pent takker og biter agnet. Selv hevder Kjærstad at han ikke retter noen kritikk mot Knausgård selv, men utelukkende til anmelderstanden som det foregående halvåret nesten utelukkende hadde fart med positive anmeldelser. Claus Elholm Andersen har kommentert Kjærstads avisartikkel, og leser Kjærstads kritikk av Knausgård som en statuering av at de to forfatterne tilhører ulike forfattergenerasjoner:

Den kritikk, som Kjærstad retter mot Knausgård, kan tolkes som et uttrykk for en forskel i de to forfatters litteratursyn. Kjærstad står som personifiseringen av 80'ernes postmodernisme, mens Knausgård personifiserer en ny autentisitet i form af det selvbiografiske, som er den måde, han fremstiller sig selv på i romanen (Andersen 2015, 16)

Andersens kritikk er kanskje berettiget, selv om Kjærstad innstendig hevder å ikke være ute etter Knausgård selv.

Kjærstads anmelderkritikk mottok bred respons, både fra anmeldere, forfattere og akademikere. Den mest antologiserte responsen på Kjærstads kritikk er Arne Melbergs motsvar «Vi mangler ord» (Melberg i AP, 15.01.10), som jeg vil dekke i detalj, men i tidsrommet mellom de to artiklene er det flere motsvar som for den større debatts kontekst vil tjene til å belyse hvordan denne debatten tok form. Kjærstad får støtte av et intervju foretatt av Aftenposten, denne gang av den svenske bokanmelderen Ola Larsmo.³² Larsmo hevder, slik som Kjærstad etterlyste, at *MK1* ikke ville skapt like mye debatt dersom den hadde blitt lansert i Sverige nettopp fordi det «i Sverige finnes en lengre tradisjon for å spille med det selvbiografiske» (Topdahl i AP, 09.01.10).

Den første kronikken som med en viss litteraturvitenskapelig tyngde svarer på Kjærstads kritikk, er av litteraturviter og kjønnsforsker Jørgen Lorentzen. Kronikken har en

³¹ Økland var i perioden november-desember 2009 ute i Aftenposten med flere kronikker som blant annet kritiserte anmelderstanden, litteraturvitenskapen og den litterære trenden vi i ettertiden har kalt virkelighetslitteratur, eksempelvis Økland i AP 24.09.09 eller 16.12.09.

³² Koblingen er av særlig interesse for denne oppgaven av den grunn at Larsmo på dette tidspunktet hadde anmeldt *MK1*. Anmeldelsen er analysert i denne oppgaven i kap. 5.2.1.

klar henvisning til Roland Barthes, erklært i tittelen «Romanens død» (Lorentzen i AP, 12.01.10). Lorentzen svarer til Kjærstads kritikk og erklærer *MK* for et mesterverk, og påkaller litteraturvitenskapen til å «rett og slett skape nye begreper for å forstå og kunne analysere denne litteraturen» (Ibid.). Kronikken til Lorentzen tar opp flere viktige poeng som gjenspeiles i den videre diskusjonen rundt sjanger, blant annet Lorentzens kommentar om at *MK* bør leses ut fra virkelighetsforholdet som eksisterer i mellommenneskelige relasjoner som:

Det kan innvendes at boken selvfølgelig ikke er sann, i den forstand at alt som skrives og sies faktisk har skjedd eller har blitt sagt, og dermed oppfyller den romanens krav til fiksjon. Men løgnen er en vesentlig del av virkeligheten. Sjelden forteller to personer om det samme på samme måte. Hukommelsen forråder oss, og minnet forskyves. Løgnen er slik innebygget i det vi liker å kalle sannhet og en del av vårt aller mest intime. (Lorentzen i AP, 12.01.10).

Lorentzen er inne på et viktig epistemologisk poeng som alltid bør tas i betraktning når det debatteres litteratur som bevisst og åpenlyst trekker inn virkelige fremstillinger i en fortelling. Lesere må, når man leser enhver form for litteratur som påkaller seg å være fundert i virkelighet, samtidig innse at det er forfatterens egen virkelighet som trer frem i verket, og som naturligvis vil være forskjellig fra andre indratte karakterers oppfatning av samme hendelser. Romanen trengs ikke, for det er «livet selv som har vendt tilbake og overtatt fortellingen» (ibid.). Lorentzens kronikk illustrerer godt en skillelinje som ligger mellom forfattere og litteraturteoretikere i tilnærmingen til litterær kritikk, der Jan Kjærstad står som en representant for – som Andersen gjør poeng av – en litteraturretning som ikke samsvarer med den litteraturen *MK* representerer. Lorentzen forsøker gjennom å etablere at *MK* er av særlig estetisk verdi, for så å legge til rette for grobunn av nye litteraturvitenskapelige metoder for å diskutere litterære verk som *MK*. Denne linjen følger også Arne Melberg.

«Vi mangler ord» (Melberg i AP, 15.01.10) var tittelen på kronikken der Arne Melberg, på linje med Lorentzen, kommenterer litteraturvitenskapelig hvorfor *MK* ikke lar seg forklare ut fra standardiserte sjangerbetegnelser. Melberg gir Kjærstad rett i at *MK* ikke representerer noe fundamentalt nytt, men at den snarere bekrefter en tendens om at «nesten alle bøker handler om forfatteren selv» (ibid.). Det er, slik Melberg forklarer, en sterk tradisjon for selvbiografiske trekk i romaner. Han trekker linjer til Proust, Sandemose og Rousseau som naturlige forløpere til Knausgård. Spørsmålet om virkelighet og fiksjon vektlegger Melberg at trer frem i ulik grad gjennom bøkene, og kommenterer: «Bildene i hukommelsen er litterært bearbeidet og blir til scener og dialoger, dermed kommer fiksjonen så å si tilbake og gjenerobrer tapt mark» (ibid.). Det til da standardiserte begrepet *autofiksjon* ville av mange blitt anvendt, men ettersom autofiksjonen forholder seg utelukkende til fiksjon

vil den ikke passe inn i *MK*. Av den grunn konkluderer Melberg, noe polemisk, at *MK* representerer en form for *litterær kentaur*:

Poenget er at Knausgård går ut over fiksjonen og dermed nærmer seg en litterær form som vi ikke har noe godt navn på. Han har skapt en litterær kentaur: En romankropp med et biografisk hode som likevel er en helhet og ingen kunstig blanding. Og Knausgård er ikke alene: I dag domineres litteraturen av «blandingsformer». Kritikerne tenker tradisjonelt og spør seg: Er dette en roman? Er det fiksjon? Eller er det sakprosa! Eller hva? Mens litteraturen blander og gir...(Melberg i AP, 15.01.10)

Melberg forklarer, ikke ulikt Lorentzen, Kjærstads kritikk av anmelderstanden som at den er for bundet til et litterært system som ikke er i stand til å omtale *MK* for hva det virkelig er, og omtaler derfor utgivelsen av *MK* langt på vei som at romansyklusen markerer et paradigmeskifte i litteraturvitenskapen. Det er en litteraturhistorisk og -teoretisk stor påstand av Melberg, Poul Behrendt anser det som ekstraordinært at denne prosessen om å etablere det uetablerte gikk for seg i dagspressen, og han påpeker at det er symptomatisk for *MK*-resepsjonen som helhet hvordan den til stadig løfter seg selv og engasjerer både lesere og anmeldere (Behrendt 2019, 25). De ulike begrepene som i ulik grad har festet seg, er blitt gjennomgått her i kapittel 2, men samtlige begrep³³ har utgangspunkt i sjangerdebatten som har sitt utgangspunkt i Kjærstad, Lorentzen og Melbergs kronikker. Den sterkt polemiske pamfletten *Knausgård-koden* (2010) av Eivind Tjønneland tjener som nok et godt eksempel på den akademiske debatten i offentlighet i samme periode.

³³ Med unntak av *Dobbeltkontrakten* som av Behrendt ble etablert i 2006.

Kapittel 4 – Den danske *Min kamp*-resepsjon

4.1 Introduksjon

Det er en langt mer krevende oppgave å skulle studere et annet lands resepsjon enn sitt eget hjemlands. På tross av at de skandinaviske landene til en viss grad deler språk, kultur og historie, så er det mellom de tre landene generelt liten utveksling av nyheter, kulturbegivenheter og politikk. Det har en iboende forskjellsskapende betydning at når et litterært verk krysser landegrenser, blir oversatt eller lest i andre kulturelle sfærer, så vil den innholdsmessige estetikkbæreren bli mottatt og fortolket på annerledes grunnlag enn ved originallanseringen. Slik Stanley Fish karakteriserer det, så vil det vil være et annet fortolknings- og leserfelleskap som tar imot det oversatte verket, et leserfelleskap på nasjonalt nivå vil følgelig være formet av en egen litteraturhistorie og andre kulturelt betingede erfaringer. Selvsagt ikke helt uten overlappinger, men det er en kjensgjerning at det med landegrenser ligger både en fysisk og abstrakt barriere for hva som trenger gjennom av kulturelle strømninger og meninger.

Deler av den norske *MK*-resepsjonen, og da først og fremst den i tilknytning til Kjærstad-Melberg-debatten, påpeker også at det er et problem at det leses for lite litteratur på tvers av Skandinavia. En kritikk er altså blitt rettet mot at skandinaver involverer seg for lite i hverandres kultur.³⁴ Berettiget eller ikke tegner uansett kritikken alene et bilde av at det generelt kun er store nyhetsverdige hendelser som klarer overfarten til nabolandene og når massene. Store nyheter, eller kunstproduksjon av høy nok estetisk verdi vil ha livskraft til å bli solgt til oversettelse og utgivelse, eller utstilling, i andre land. Som mål på estetisk verdi, vil resepsjonsteoretikere som Hans Robert Jauss gjøre et poeng av at litterære verk som vekker oppmerksomhet, vil være et mål på et verks estetikk. Verkets estetiske verdi, ligger hos Hans Robert Jauss i den distansen verket bryter med forventningshorisonten ved utgivelsen (Jauss 1982, 25). Følger vi Jauss teser, er *MK*s norske resepsjon alene en forklarende årsak til at romansyklusen ble solgt til oversettelse i andre land, som bør det også påpekes, ikke tok lang tid etter den norske utgivelsen i september 2009. Spørsmålet jeg så stiller, er hvordan resepsjonen utartet seg i Danmark og i Sverige etter originalutgivelsen i Norge. Hvordan utarter den seg, hvilke tendenser kan leses ut fra anmeldelsene, og hvilke karakteristikk er gjeldende for de tre landenes fortolkningsfelleskap i tilknytning til *MK*.

³⁴ En institusjonalisert motvekt til dette problemet er eksempelvis Nordisk råds litteraturpris, som løfter opp ny skandinavisk litteratur og gir verkene publisitet ut over egne landegrenser. Effekten av nominasjonen av *MKI* skal ikke undervurderes som en katalyserende effekt for å ha spredd boken til nabolandene.

Jeg har, slik som med arbeidet rundt den norske resepsjonen, vært nødt til å foreta en seleksjon av aviser i den hensikt å utvelge totalt ni danske anmeldelser som i størst mulig grad kan være representative for den større helheten av den danske resepsjonen. Det danske dagspresselandskapet kan på overflaten karakteriseres som at det har mange fellestrekk med det norske. Berlingske regnes som en borgerlig avis og kan ligne Aftenposten. Dagbladet Information ble slik som VG, opprettet under krigen av motstandsmenn. Jyllands-Posten³⁵ har sitt hovedsete i Aarhus³⁶ og er en selværklært liberal avis.³⁷ Kristeligt dagblad kan sidestilles med Vårt land og Arbejderen med Klassekampen. Ukeavisen Weekendavisen har fellestrekk med Morgenbladet, både i utgivelsesformat og utpreget fokus på kulturstoff. Dette utvalget av danske aviser kan altså langt på vei anses som at det dekker de samme lesergruppene som de respektive norske avisene, og selv om de også har utviklet seg på danske premisser, så vil jeg hevde at deres slående likheter vitner om at de kulturelle forskjellene mellom Danmark og Norge på overflaten ikke er større enn at presselandskapet er direkte sammenlignbart.

Jeg har i utvelgelsesprosessen landet på anmeldelsene i dags- og ukeavisene Weekendavisen, Berlingske og JP. En grunnleggende og rent praktisk forskjell fra den norske resepsjonen og den danske som bør adresseres, er de to utgivelsesdatoene den danske resepsjonen kan forholde seg til. Som en effekt av at det danske og det norske skriftspråket er gjensidig lesbart, har ivrige danske lesere og anmeldere hatt mulighet til å forholde seg til de norske utgivelsesdatoene og ikke måttet vente på den danske oversettelsen av boken. Dette gir den danske resepsjonen et tidvis noe anakront tilsnitt satt opp mot sin norske motpart, der anmeldelser av bindene i flere tilfeller kommer ut i to omganger, én ved den norske utgivelsen og på nytt når den danske oversettelsen er klar for utgivelse. Anmeldelsene jeg velger å legge mest vekt på, er anmeldelsene som tilknyttet den danske utgivelsen, av den grunn at de utkommer i samme tidsrom og det dermed bedre vil la seg gjøre å sette dem opp mot hverandre.

4.2 Min kamp 1

Den norske debatten som pågikk høsten 2009 og vinteren 2010 gikk ikke ubemerket hen i nabolandene. Nominasjonen av *MKI* til Nordisk Råds litteraturpris må også sies å ha bidratt til den transskandinaviske oppmerksomheten rundt verket, noe Weekendsavisens første

³⁵ Heretter forkortet til JP

³⁶ Jeg er fristet her til å sammenligne JP med Bergens Tidende, mest i kraft av at avisens hovedkontor ligger i Aarhus utenfor hovedstaden, men JP er i langt større grad landsdekkende enn det Bergens tidende er.

³⁷ Hentet fra deres egen nettside: «Mission: Som uafhængigt liberalt mediehus at formidle alle ytringer og holdninger, der udfordrer og styrker læsernes viden»

anmeldelse av *MKI* 31.03.2010, ganske bestemt åpner opp både med en bedømmelse og en påpekning rundt Nordisk råds utdeling: «Første bind af sensations-værket “Min kamp“ fik ikke Nordisk Råds Litteraturpris, selv om værket bestemt også fortjente det.» (Bjørnvig i WA, 31.03.10).

4.2.1 Weekendavisen

Det er rimelig å anta at når Bo Bjørnvig 31. mars 2010 fikk publisert sin anmeldelse av *MKI*, to måneder før lanseringen av den danske oversettelsen av boken, så var bøkene ennå ukjent for brorparten av den danske lesende offentlighet. Derfor var det nok også Bjørnvig valgte å holde av over halvparten av den helsidige anmeldelsen til å gjenfortelle store deler av bokens handling, noe jeg vil påpeke står i kontrast til de norske anmeldelsene jeg har sett på. Bjørnvig tar en skarp men god vending når fokuset legges på Knausgårds besøk til likhuset han i *MKI* besøker to ganger, noe Bjørnvig poengterer at er fiksjon.

Hvilket er fiksjon, har forfatteren forklart i et interview på norsk tv, en måte at slutte bogen af på. Som griber tilbake til bogens start. For det er bogen også – fiksjon. SÅ selv om det på alle måder er gruopvækkende ærligt, så spiller Knausgård altså også den Poul Behrendt'ske dobbeltkontrakt: Dette er tæt på virkeligheden, men også fiksjon. (Bjørnvig i WA, 31.03.10).

Vendingen fra handlingsorientert gjenfortelling til sjangerdiskusjon går umiddelbart, og det er interessant at Bjørnvig trekker inn det til da fireårige begrepet *dobbeltkontrakt*. Det vitner for det om første at begrepet har etablert seg i anmelderkretser, og peker også i retning av en forventning om at boksjanger bør stadfestes i en dansk anmeldelse. Videre, ut fra dobbeltkontraktspåpekningen, gir Bjørnvig uttrykk for at han har fulgt ivrig med på den norske resepsjonen. Bjørnvig refererer en norsk jus-professor som påpeker det mulige bruddet med injurielovgivningen. Denne henvisningen kan bare, etter mine gjennomganger å dømme, sikte til Per Buviks uttalelser i BT 21.09.09 og en feilaktig antagelse hos Bjørnvig om Buviks akademiske tilhørighet.

Bjørnvig leser ikke inn noen større motiver inn i verket annet enn at verket er «manipulerende ærligt» (ibid.), og trekker frem et sitat på det Bjørnvig hevder å være Knausgårds egentlige ambisjon med verket.: «[...]det som har holdt meg i gang hele mitt voksne liv, ambisjonen om en gang å skrive noe enestående[...]» (Knausgård 2009a, 36). Bjørnvig kommenterer:

Litteratur er det blevet. Manipulerende ærligt. Med indlagte »teasers«, som gør én nysgjerrig, og med en meget beregnende genkendelses-effekt: Om at vokse op i forældrenes skygge – som alle gør – og eventuelle store søskendes. Om den første store forelskelse, der fortryller hele verden, om idiot-druk og prægtige branderter, om ungdoms-arrogance ... (Bjørnvig i WA, 31.03.10).

Bjørnvigs anmeldelse er tydelig todelt, der en handlingsgjenfortellende del vies brorparten av anmeldelsen, etterfulgt av en mer analytisk del der han peker både på den norske resepsjonen, og gjør noen sjangerspesifikke kommentarer før han lander på forfatterens motiv.

Bjørnvigs anmeldelse står igjen som en forsmak og et innsalg på hva danskene har i vente når boken om litt også er tilgjengelig i oversatt utgave. Anmeldelsens vekt på handlingen og den umiddelbare estetiske dommen i ingressen støtter opp om det.

4.2.2 Jyllands-Posten

Til forskjell fra Weekendavisen opererer JP med antall stjerner som visuelt mål på bokens kvalitet, der én stjerne er verst og seks er best. Med anmeldelsen «Dybt nede i forfatterens konflikt» (Haarder i JP, 26.05.10), som for øvrig deler ut seks stjerner, åpner Haarder med å påpeke at han gjennom sin tid som anmelder kun har gitt seks stjerner to ganger tidligere, og den ene av dem var ved Knausgårds forrige roman *En tid for alt* (1998). Haarder er altså på forhånd for det første kjent med Knausgårds tidligere romaner, i tillegg til at han som anmelder også på forhånd sitter med gode lesererfaringer med Knausgård. Viktigere er det at han med dette signaliserer til hans lesere at det her er en anmeldelse av et litterært verk som holder svært høy litterær kvalitet, fra en forfatter som tidligere hos Haarder har fått tilsvarende kritikk, og at det forventes fem tilsvarende bøker i kort sekvens i tiden fremover. Haarder skriver:

Man kan derimod roligt sige, at Knausgårds tredje roman, "Min kamp", skriver romanhistorie. [...] Jeg kaster som anmeldere før mig superlativer og seks stjerner efter i hvert fald det første bind af de planlagte seks, der her skal i anmelderiet. (Haarder i JP, 26.05.10)

På bedømmelsen av verkets kvalitet gjør Haarder det på noe samme vis som Bjørnvig med å etablere tidlig i anmeldelsen verkets litterære kvalitet, som må sies å sette tonen for resten av anmeldelsen. Haarder fortsetter ved å kommentere hvordan verket er blitt mottatt i Norge, familiens motsigelser, og Kjærstads kritikerkritikk er blant momentene Haarder tar med i betraktningen. Haarder gjør videre et poeng av at «hypen» rundt verket er berettiget, men samtidig ikke: «Sådan er det også, og sådan er det ikke. 'Min kamp 1' besidder en række helt traditionelt litterære kvaliteter i meget stor målestokk: Alvor, dybde og intensitet.» (ibid.). Haarder setter i motsetning til Bjørnvig ikke av mye plass til bokens handling, men fokuserer i stedet på å kontekstualisere verket opp mot den norske mottakelsen.

Haarder tar opp sjangerutfordringen når han påpeker at «Trods genrebetegnelsen roman er vi udpræget i det selvbiografiske og i erindringen» (ibid.), som for øvrig peker i

retning av det som senere skulle bli Haarders eget prosjekt, *Performativ biografisme*. Haarder fortsetter så med å ytterligere kontekstualisere *MK1* gjennom å omtale handlingen i *MK2*:

[Det er klart] at hele det enorme romanprosjekt er Knausgårds forsøg på at forlige to uforligelige størrelser i sit liv. Heraf titlen. På den ene side har han giftet sig i dyb passion og stiftet familie i forlængelse heraf. På den anden side kan hans eksistensielle rastløshed og hans vitalistiske sult etter *kraft* og *forløsning* i skabelsesprocessen ikke finde plads i et almindeligt middelklasseliv i en lejlighed i Malmø. (Haarder i JP, 26.05.10)

Haarder poengterer her en dualisme i Knausgårds bokprosjekt, der handlingen er tett knyttet opp mot personlige relasjoner mellom familie- og vennekretsen rundt Knausgård, samtidig som den omhandler helt allmenne og hverdagslige problemstillinger. Den kampen tittelen referer til, er en søken etter større personlig oppnåelse enn det et hverdagslig liv med kone og barn med all den tid og energi det opptar, kan innfri. Haarder fortsetter med det fortellertekniske, som han samtidig også hevder bidrar til å løfte bokens estetiske karakter:

Vi er i romanens mægtige og – trods det tilsynelatende noget så spontant selvbiografiske i anslaget – gjennomkomponerede rundgange mellem hovedpersonens fortid og nutid indkaldt som vidner i en slags performance eller kunstnerisk jakobskamp. (Haarder i JP, 26.05.10)

Haarder påpeker her implisitt at romanen kan plasseres et sted i de *Lejeunske gråsoner* mellom roman og biografi, som i seg selv ikke er noe oppsiktsvekkende, men Haarder påpeker ganske simpelt at det er mesterlig gjort, og løfter verkets helhet. Omtalen Haarder foretar seg her av *MKs* anakrone handlingsgang, ligger også tett opp til hva Poul Behrendt senere også ville kalle autonarrasjon: «I sit indre har forfatteren et fiktivt kamera med mikrofon, der kan køre op og ned igennem skitende livsaldre og situationer, ofte med en grad af nærvær, som er uhørt.» (Behrendt 2019, 94). Haarder var altså tidlig på med å påpeke *MKs* sjangermessige definisjonsproblemer. Avslutningsvis forklarer Haarder at den norske debatten slett ikke er overaskende:

Det er derfor ikke mærkeligt, at der er opstået rabalder og debat – det er jo en genfødsel eller eksistentiel påskehistorie, som vi er med i: Lod, smerte og håbet om forløsning. Jeg synes, at læsende danskere skal unde sig at selv deltage i Knausgårds betænkelige forehavende. (Haarder i JP, 26.05.10)

Når norske medier meldte at Knausgård fikk overveldende ros i danske medier, var det i hovedsak Haarders anmeldelse det ble henvist til. Det tegner i seg selv et bilde av at *MK*-resepsjonen allerede før det var gått ett år fra utgivelsen, var av en noe internasjonal karakter.

4.2.3 Berlingske Tidende

Per Krogh Hansen hadde anmeldelsen på trykk i Berlingske, og i likhet med Haarder deler Hansen ut seks av seks stjerner i anmeldelsen «Første bind mod et nordisk mesterværk» (Hansen i Berlingske, 27.05.10). Leseren blir umiddelbart møtt med Hansens smaksdom både

gjennom fulle seks stjerner og formaningen tittelen uttrykker. Hansen åpner derfor anmeldelsen med å konstatere at han umiddelbart var skeptisk til prosjektet, både på grunn av bokens størrelsesmessige omfang og tittelens parallell til «en anden bog af tysk herkomst» (ibid.) samt at «den slett ikke er fiktion, men handler om Knausgård selv.» (ibid.). Hansen gir uttrykk for at det er flere momenter ved boken som vil gjøre enhver leser skeptisk til å gyve løs på den, men i lys av anmeldelsens stjerner og tittel forstår leseren at første bind, på tross av omslaget, er av særlig høy litterær kvalitet.

Hansen trekker paralleller mellom Knausgårds skrivestil og andre tidligere anerkjente forfattere, noe han ikke er alene om, og som ytterligere underbygger Hansens poeng om at Knausgårds bok også holder høy litterært kvalitet:

[Min kamp] blander fortid og nutid, fortelling og essayistiske afsnit angående døden, litteraturen og kunsten. Her setter værket sig i relation til den store romankunst hos f.eks. Marcel Proust, Robert Musil og Thomas Mann ved at manifestere sig som både fortællende og reflekterende. (Hansen i Berlingske, 27.05.10)

Hansen er ikke den første til å sammenligne Knausgård med Proust, Musil og Mann,³⁸ men det medfølger også en viss tyngde når en slik sammenligning blir gjort av en litteraturprofessor, som i videre forstand bidrar til en konsensusdannende oppfattelse om at det *er* slik. Hansen fortsetter resonnementet med å forsøke å etablere hva slags bok det er lesere har med å gjøre.

»Min kamp« er hvad man kalder 'autofiktion', det vil sige en selvbiografi fortalt på fiktionens premisser. Detlajer, situationer og dialoger præsenteres med en sikkerhed, som den faktiske selvbiografi ikke vil kunne tillade sig, men som netop hører hjemme i romanen. (Hansen i Berlingske, 27.05.10)

Hansen rubriserer med forbausende enkelhet at *MK* tilhører autofiksjonssjangeren, som igjen også bærer en viss tyngde i kraft av hans stilling. Påpekelsen vitner isolert sett også om et skille mellom norsk og dansk resepsjon av *MK*, der sjangertematikk blir løftet frem på anmeldernivået. Sjangerbetegnelsen Hansen i denne anmeldelsen gjør seg, er blant bidrag som i tiden etter vakte litteraturvitenskapelige debatter i full offentlighet, der særlig Poul Behrendt viser seg som en sentral skikkelse.

Avslutningsvis nevner Hansen at *MKI* var innstilt til Nordisk råds litteraturpris, og påpeker at det kunne virke som en prematur innstilling tatt i betraktning at hele verket ikke var utgitt, men at første bok for ham er så overbevisende at det er en forståelig nominasjon. Gjennom hele anmeldelsen minner Hansen leseren på at bind 1 holder høy litterær kvalitet, fra anmeldelsens tittel og antall stjerner til anmeldelsens avsluttende ord: «Det skal blive

³⁸ Bl.a. var den norske resepsjons sammenligning med Proust og Mann blant de ting Jan Kjørstad kritiserte i januar 2010.

spændende at se om Knausgård formår at holde damp på maskinen henover de øvrige fem bind» (ibid.). En forskjell kommer samtidig også til syne mellom Hansen og Haarder, der Hansen i det minste gir uttrykk for ikke å ha lest de fem første bindene som ved anmeldelsens utgivelse var kommet ut på norsk, enten som et ledd i å holde anmeldelsesfokuset kun på første bind, eller at Hansen ikke på det tidspunktet leste de norske versjonene av verket.

4.3 Min kamp 2

4.3.1 Weekendavisen

Nesten nøyaktig ett år etter utgivelsen av *MK2* i Norge kom 29.10.10 andre bind også ut på det danske bokmarkedet i oversatt utgave. Den praktiske konsekvensen av utgivelsesforskyvningene er som nevnt tidligere at anmelderen gjerne har vært kjent med boken i en lengre periode. Det er *Weekendavisen*'s hovedanmelder Bo Bjørnvig som med anmeldelsen «På kunstens alter» (Bjørnvig i *Weekendavisen*, 29.10.10) feller dommen nok en gang i anmeldelsens første par linjer: «Min kamp 2. Denne gang lader Knausgård det gå ud over konen, svigermoren, svenskene og selvfølgelig sig selv. Det er mesterligt gjort, måden han ofrer alt på.» (ibid.). Bjørnvig tar deretter anmeldelsen i retning av handlings- gjenfortelling, med innskutte sitater og egne smaksdommer. Anmeldelsen har mange fellestrekk med Bjørnvigs anmeldelse av det første bindet. Omfangsmessig får anmeldelsen samme spalteplass i en helside, og hva innholdet gjelder, så innleder Bjørnvig begge anmeldelsene med en smaksmessig dom over verket etterfulgt av en oppsummerende gjennomgang av handlingen i boken. Bjørnvig poengterer ved flere anledninger i anmeldelsen at det er flere privatpersoner som er ufrivillig dratt med i bokprosjektet, med referanser til blant annet trusler om rettsak. Bjørnvig stiller det betimelige spørsmålet om hvorfor Knausgård til nå har sluppet så billig unna: «Måske fordi han gør det så overlegent flot.» (ibid.). Bjørnvig trekker en sammenligning med Tom Kristensens *Hærverk* (1930) og påpeker at den i sin samtid ble lagt for hat på grunn av utleverende portretteringer. Parallellen kan vanskelig leses som noe annet enn en hedersbemerkning til Knausgårds bokprosjekt.

Igjen er det i siste tredjedel av anmeldelsen at Bjørnvig tar opp de mer strukturelle poengteringene i et forsøk på å kontekstualisere hva det er Knausgård forsøker med sitt bokprosjekt. Bjørnvig avrunder anmeldelsen med et spørsmål etter å ha gjort et poeng ut av hvorfor Knausgård legger seg så tett på sin egen virkelighet:

[...] Så det er, hva Knausgård skriver om – hvad han selv har sanset: »Det opdigtede har ingen verdi(...)« »Det eneste jeg fandt værdi i, som stadig gav mening, var dagbøger og essays (...)« Inspirert af en gal og genial digter, Olav Håkonson Hauge fra Hardanger, som i sine

sygdomsperioder skriver anderledes i sine dagbøger: »Pludselig sidder han der og skriver, hvad han egentlig mener om folk og det de skriver.« Det samme gør Knausgård – uden at være det mindste gal. Eller hvad?. (Bjørnvig i Weekendavisen, 29.10.10)

Bjørnvig utformer sine resonnementer i stor grad ut fra sitater, og stiller det åpne spørsmålet i tilknytning til Knausgårds forhold til det sanne, om hvorvidt det medfølger en viss galskap i akten å brette ut sin egen historie for offentligheten med de konsekvensene som følger.

Bjørnvig trer langt på vei da også inn i den da pågående danske debatten som omhandler det litterære forholdet mellom virkelighet og fiksjon, uten å spesifikt foreslå en sjanger.

4.3.2 Jyllands-Posten

29. oktober 2010 var Haarder klar med sin anmeldelse av *MK2* en bok han så smått begynte å omtale allerede i anmeldelsen av *MK1*. I anmeldelsen «Nu med enda mere Mig» (Haarder i JP, 29.10.10) gir av Haarder også *MK2* seks stjerner, og han omtaler den innledningsvis som motoren i romansyklusen, noe han kan si ettersom han etter all sannsynlighet på dette tidspunktet har lest alle de til da fem første utkomne bind. Denne innsikten gir ham som anmelder et noe uvanlig fortrinn i å sammenligne bind 2 med de tre neste bindene i serien. Dermed kan han også avlegge den dommen han feller innledningsvis i anmeldelsen, og hevde at bind 2 er en såpass litterært sterk bok at den også bærer de to neste bind, som han også gir uttrykk for at er «bare o.k. erindringsbøker» (ibid).³⁹ Haarder omtaler videre implisitt bokens fortellertekniske kompleksitet i måten han omtaler de ulike fortellertekniske Knausgårdene som eksisterer i *MK*:

Her i anden halvleg koncentrerer Knausgård-fortælleren sig dels om den gang, da den noget yngre Knausgårdhovedpersonen flyttede til Stockholm og mødte sit livs Linda, dels om den gang en senere Knausgård-person satte familieliv op og siden flyttede til Malmø med selvsamme Linda og deres nu tre børn. (Haarder i JP, 29.10.10)

Haarder velger å distansere, eller i det minste påpeke, de ulike Knausgårdene fra hverandre. Det er et narratologisk poeng også flere literater har påpekt,⁴⁰ at det er et litteraturteoretisk komplekst spørsmål hvordan man skal forholde seg til de ulike lagene av Knausgård. Den ellers klassiske distanseringen mellom forteller, forfatter og protagonist blir komplisert, men ikke umulig å anvende i møte med *MK*.

Haarder karakteriserer videre bokprosjektet som noe som kan ligne på et «konseptalbum» (ibid.), der metoden Knausgård så åpent forteller om, er å holde seg så fastsatt til sine egne skrivemengder, fem eller ti sider om dagen koste hva det koste vil. Metoden avføder en romansyklus som i kraft av sin egen skapelsesprosess ble nødt til å ligge

³⁹ At bind 3 og 4 er av noe lavere litterær kvalitet hevder Haarder for så vidt alt i sin anmeldelsen av *MK1*.

⁴⁰ Eksempelvis gjorde norske Hans H. Skei det også i anmeldelsen av *MK1*. Begge har de professorstillinger.

tett opp mot virkeligheten. Dette er Knausgårds «performance» og dualismen jeg nevnte i et avsnitt om forrige anmeldelse, som får en annen mindre overordnet betydning i bind 2, der tvetydigheten oppstår i at Knausgård bevisst forsøker å opptre i en gammeldags forfatterrolle, kulturkonservativ og skeptisk til egen samtid, samtidig som hans prosjekt er et «ægtefødt barn af denne tid», som et kall etter virkelighetshungeren som fantes i storsamfunnet og det kollektivet vi'et: «I en slags genial pinagtighed tør og evner Karl Ove Knausgård med sit sprog at inkarnere – kødeliggøre – de paradokser, vi er.» (ibid.). Haarder gir Knausgårds skrivemetode stor tyngde, noe som ytterligere peker i retning av at Haarder i sin lesning av *MK* aner en samtidstendens som han med bokutgivelsen med samme navn i 2014 ga tittelen *Performativ biografisme*.

4.3.3 Berlingske Tidende

Per Krogh Hansen anmeldte *MK2* 12. desember 2010, i overkant av en måneds tid etter utgivelsen av den danske oversettelsen.⁴¹ Med anmeldelsen «Forfatter og forælder» (Hansen i Berlingske, 12.12.10), gir Hansen bind 2 fire av seks stjerner og gir da umiddelbart et inntrykk av at dette bindet er av lavere litterær kvalitet enn første bind. Dette står i kontrast til Haarder og Bjørnvig sine vurderinger av *MK2*, og Hansens senere publiseringsdato vitner blant annet om at det ligger en profesjonell skjønnsmessig uenighet mellom anmelderne.

Hansen åpner med å repetere hva han la til grunn for anmeldelsen av forrige bind, når han igjen markerer sjanger: «I Norge er Karl Ove Knausgårds store autofiktive værk om ham selv ved at være tilendebragt.» (ibid.). Hansen holder fast ved at det er autofiksjon som er det rette litteraturteoretiske begrepet å plassere *MK* inn under, som også understreker at bokens sjanger er mer aktuelt å ta opp i en anmeldelse i Danmark enn det har vist seg å være i Norge. Videre går Hansen i vei med en oppsummering av bokens tematikk. Hansen vektlegger «hverdagens mikroskopisk-små slag» (ibid.) som det andre bindets drivkraft, men anser likevel ikke det andre bindet like høyt som det første:

Alligevel sad denne læser lidt skuffet tilbage efter læsningen af de 650 sider. Det er åbenlyst, at det første binds drivkraft var opgøret med faderen. Denne uforløste konflikt lå som en motor under hele bindet og trak strengene sammen. Der er ikke de samme hestekræfter i dette bind.[...] En anmelder mere ond i sulet end undertegnede ville nok hævde, at der er tale om flad bekendelseslitteratur; en slags soap-opera med momentvis intellektuel instrumentering. Men så vidt vil jeg ikke gå. Dertil er hele projektet for sympatisk. (Hansen i Berlingske, 12.12.10)

⁴¹ Noe jeg igjen leser som et tegn på at Hansen utelukkende leser de danske utgivelsene, i motsetning til Haarder og Bjørnvig

Her er det tydelige skillelinjer mellom Hansens anmelderdom over bind 2 enn hos Haarder og Bjørnvig. Der spesielt Haarder anser både bind 1 og 2 for å være *motoren* i romansyklusen, anser Hansen andre bind for å være av lavere litterær kvalitet, og peker spesielt på stive og kunstige dialoger og at Knausgård har en tendens til å skrive «lidt tunge ordsprog og sloskler, og man sidder for ofte og leder efter den æstetiske nødvendighed i de mange detaljerede anførsler af begivenheder, personer, tøj indretning med videre.»(ibid.). Hansens vurdering ser ut til å bunne i et savn etter en konflikt og et inntrykk av at hverdagens trivialiteter og småkonflikter ikke veier opp mot farskonflikten i det første bindet. Dette er en skjønnsmessig vurdering på fortellerteknisk og tematisk basis der det foreligger en profesjonell uenighet mellom Hansen og Haarder. Samtidig gir Hansen igjen uttrykk for at han lar vente med de resterende bindene til de kommer ut på dansk når han avrunder anmeldelsen med «Rygter nordfra vil, at vi i de kommendebind igjen dykker ned i barndommens dyb. Lad os håbe, at det genopvækker den nerve, der løfter en bog fra ok til uomgængelig.»(ibid.).

4.4 Min kamp 6

4.4.1 Weekendavisen

Weekendavisens hovedanmelder Bo Bjørnvig har igjen anmelderansvaret når siste bind også kommer ut på dansk 07.11.2012, denne gangen også ganske presist ett år etter den norske utgivelsen. Med anmeldelsen «Slangen bider sig i halen» (Bjørnvig i Weekendavisen, 07.12.12) markerer Bjørnvig kampen for avrundet, «Det skulle være storladent, og det blev det [...] Slangen bider sig i halen, Min kamp-bøgerne leverer stof til sig selv.» (ibid.), poengterer Bjørnvig om MK6 gjengivelse av sin egen tilblivelse og det metaaspektet som medfølger. Igjen følger Bjørnvig en liknende anmelderstruktur som ved de foregående bindene, en kort domsavsigelse etterfulgt av en gjennomgående gjenfortelling av bokens hovedmomenter, belyst av flere sitater fra boken som anmeldes. Det er en forholdsvis nøktern og tradisjonell måte å gjennomføre en anmeldelse på, og etter mitt syn fungerer hos Bjørnvig det godt. Bjørnvig opptar seg i Knausgårds lange passasjer som omhandler det store og kollektive pronomener «vi og oss», som Bjørnvig leser inn som en kommentar og observasjon rundt mottakelsen av boken.

Den herskende sociale norm kalder Knausgård for »vi'et«, og »reguleringsmekanismen er skammen«. Ved at overskride grænsen for, hvor ærlig man må være, har han synliggjort vi'ets store magt over os i dag, hvor vi ellers mener, at alle tabuer er vær; at vi er frie individer. Og forhåpentlig mindsket afstanden mellem hvad vi siger, og hvad vi gør. Måske ligefrem sat en ny standart for ærlighed i litteraturen. (Bjørnvig i Weekendavisen, 07.12.12)

Bjørnvig gir uttrykk for at Knausgårds forsøk på å være så ærlig som mulig er beundringsverdig, og ser forbi rabalderet som har rast rundt utleveringen av personer under fullt eller skjult navn i bokprosjektet. *MK*, vil Bjørnvig hevde, er et forsøk på å endre det kollektivet *vi-et*. Som enkeltindivid er det vanskelig å ha innflytelse på samfunnsdogmer, og *MK*s oppgjør med blant annet svenskene og den moderne familiemannen peker i retning av at nettopp dette er et av romansyklusens prosjekter.

Bjørnvig avrunder med å påpeke at Knausgård selv hevder at bokprosjektet har vært mislykket: «Min kamp-eksperimentet er mislykket, »For jeg har aldri vært så meget som i nærheten af at sige det, jeg egentlig mener, og beskrive det, jeg egentlig har set«. Dét er da ærlig snak.» (Bjørnvig i Weekendavisen, 07.12.12). Det er en litt underlig dobbelrealisme som her kommer til uttrykk, Knausgård mener selv han ikke har vært ærlig *nok* i *MK*, men er ærlig nok til å innrømme det. Kommentaren kan også leses som en kommentar til resepsjonen der særlig den norske pressen har ment at Knausgård har vært *for* ærlig når han har sagt hva han egentlig mener om personer i han har omtalt, og likevel påpeker Knausgård at han «ikke har vært i nærheten» av å være fullstendig frisluppen fra samfunnets tabuer (Knausgård 2011, 970). Bjørnvig mener i det minste at akkurat *det* er en ærlig sak.

4.4.2 Jyllandsposten

7. november 2012 ble den danske oversettelsen av *MK6* gitt ut i Danmark, og slik som ved de to foregående anmeldelsene jeg har gjennomgått, rullet Haarder ut seks stjerner også til bind 6.⁴² Anmeldelsen «Knausgård går igjen» (Haarder i JP, 7.11.12) åpner Haarder med en referanse til *Fra Kristiania-Bohêmen* (1885) av Hans Jæger, som i åpner med: «Jeg vet, at denne bok er et monstrum av en bog – litterært som sosialt. Men dessverre, den måtte bli det i begge henseender.» (Jæger 1885, 10) . Et monstrum av en bok alluderer altså Haarder at særlig *MK6* er, men også romansyklusen i sin helhet, men der Jægers publisering endte med konfiskering og fengselsstraff, påpeker Haarder konsekvensene for Knausgård ble slik: «Samfundet kvitteret for Knausgårds selvbiografiske eskapader ved at kaste litterære stjerner, kendished og rigdom efter ham» (Haarder 2012). Sammenligningen mener jeg ikke ble gjort for å statuere at det er to ulike offentligheters reaksjon på bøkene – som er temmelig åpenbart gitt de 125 årene som skiller utgivelsene –, men det større og langt viktigere poenget med eksemplet er at vi her har med to bøker som på hvert sitt vis skaper mediestorm og bryter med sin egen samtids litterære forventning, med to vidt ulike konsekvenser for forfatteren.

⁴² Seks stjerner ble av Haarder kun gitt til bind 1, 2 og 6.

Haarder vier nok en gang liten plass til handlingen i boken⁴³ og går videre med en sammenligning av *MK6* med kunststuntet gullfisken i blenderen:

Ligesom den berømte guldfisken i blenderen betalte prisen for vores interaktive kunstnydelse, har især Knausgårds kone Linda betalt prisen for Karl Oves selvbiografiske performance. (Haarder i JP, 7.11.12)

Kunststykket det her blir referert til, er laget av kunstneren Marco Everistti, som i 2006 provoserte med en utstilling på Luisiana i Danmark med gullfisker i blendere som publikum kunne starte og dermed ta livet av fisken. Haarder leser inn en parallell til at det er konen Linda Boström som tar den verste støytten av Knausgårds utleveringer, og mest av alt mot slutten av bind 6, der den psykiatriske innleggelsen av Linda skildres, angivelig på bakgrunn av Knausgårds eget skriveeksperiment. Haarder adresserer altså en viss problematikk i utleveringen, men velger ikke å la dette påvirke bokens kunstneriske karakter. Haarder påpekte i sine anmeldelser av bind 1 og 2 at dualiteten mellom Knausgårds stormannsarbeid og hans ellers vanlige familieliv var motstridende og paradoksal, og leser inn i *MK6* at dette misforholdet kulminerer i familiens sammenbrudd samt Knausgårds avsluttende ord: «Og hele veien vil jeg nyte, virkelig nyte at jeg ikke lenger er forfatter» (Knausgård 2011, 1116). Haarder kjøper ikke at Knausgårds legger pennen på hylla for godt. Han påpeker at forfatter er noe man er i andres øyne, og trekker frem at Knausgård ikke så enkelt kan løpe fra den djevelpakten han har inngått med *MK*. Avslutningsvis spår Haarder *MK*-prosjektet epokegjørende status:

Også i litteraturhistorien om vores samtid vil hans litterære monstrum tårne sig op i mange år. Knausgårds vitalistiske insisteren på følelsernes skummende brænding i hans selvbiografiske prosa, hans på en gang kulturkonservative deltagelse i vores medialiserede samtid og hans kolossale hensynsløshed og konsekvens har til sammen skabt en af de største læseoplevelser i denne læsers voksne liv. (Haarder i JP, 7.11.12)

Haarder har gjennom alle anmeldelsene av *MK*-serien vist seg positiv til bokprosjektet. Anmeldelsene vakte oppsikt også i Norge, der flere mediehus meldte om positive anmeldelser i Danmark når *MK1* ble utgitt der. Haarders anmeldelser følger, som Bjørnvigs, en gjennomgående lik strukturell oppbygning, men Haarder legger i sine anmeldelser mindre vekt på handlingen og kommenterer i større grad de litteraturteoretiske momentene, implisitt eller eksplisitt.

⁴³ Omkring 20% av anmeldelsen er viet til handlingen.

4.4.3 Berlingske Tidende

16. november 2012 stod Per Krogh Hansens anmeldelse av *MK6* på trykk under tittelen «Karl Ove Knausgårds lange kamp» (Hansen i Berlingske, 16.11.12), med fire av seks stjerner. Hansen åpner anmeldelsen med å gjennomgå Knausgårds forfatterskap, fra debuten til den store rekkevidden *MK* har nådd. Anmeldelsen gir stor plass til en ren biografisk skildring, som et kontekstualiserende ledd for leseren å koble det siste bindet av *MK*-serien på. Det er rimelig å anta at de færreste lesere av Berlingske ved anmeldelsens utgivelse hadde lest romansyklusen opp til bind 5, og at de kun kjenner til boken på bakgrunn av mediens omtale av den. En kontekstualisering av omfanget til romansyklusen kan av den grunn alene være produktiv.

En påstand av litt større interesse for denne oppgavens er Hansens etterfølgende perspektivering av samtidslitteraturen: «I litteraturvidenskabelige kredse har man i nogle år talt om, at der de seneste ti år har været en selvbiografisk vending inden for romankunsten.» (ibid.). Hansen poengterer at Knausgårds litteratur og store suksess er et resultat av en oppadgående trend som, sammen med så mange andre, eksempelvis danske Claus-beck Nielsen og amerikanske Bret Easton Ellis, utgjør en større og kanskje internasjonal samtidstrend. Det er likevel stor forskjell mellom Knausgårds prosjekt og andre virkelighetsnære bokprosjekter, hevder Hansen videre, og underbygger påstanden med at målet til Knausgård ikke var å utforske rommet mellom fiksjon og fakta, men:

i stedet at få fortalt, hvordan det egentlig var. I centrum har været hans frygt for faderen – lunefuld, afstumpet og voldelig, som han var – dennes død og Karl Oves egen stiften familie. De første bind tog både Norge, Norden og verden med storm, og Knausgård blev lovprist for sit erindringsarbejde, hans ofte essayistiske stil og for hans fine hverdagsrealistiske registreringer af familielivet anno nutiden. (Hansen i Berlingske, 16.11.12)

Hansen oppsummerer bokprosjektet og anser styrken for å ligge i den bunnløse ærligheten i kombinasjon med høy skrivekunst. Hansen er i større grad i anmeldelsen fokusert på helheten av romansyklusen og den effekten den har hatt både på Knausgård og det litterære fellesskapet rundt ham, heller enn bindet som anmeldes. Handlingen nevnes i korte fraser, og Hansen oppsummerer det hele med å, litt komisk, vise til at *MK6* veier «den nette vægt på 1,5 kilo og af samme tykkelse som en mursten inklusiv fuger» (ibid.). Den store skrivekunsten *MK* representerer for Hansen, kommer, som han påpeker, ikke uten videre omkostninger. Hansen påpeker at *MK6* selv vitner om hvor destruerende Knausgårds bokprosjekt har vært for den nærmeste familien, og at den store kunstneriske verdien tross alt har gått på bekostning av familien:

Knausgård satsede det hele, og selv om han måske nok vandt i omdømme og sikrede sig en plads i litteraturhistorien, så tabte han alligevel. De Personlige omkostninger har i den henseende været store. (Hansen i Berlingske, 16.11.12)

Hansen anerkjenner altså at det er en tosidighet i forholdet mellom *MKs* høyverdige status og de privatpersonene og familiemedlemmene det har gått ut over. Hansen lar dette derimot ikke påvirke hans egen oppfattelse av boken som at den holder høy kunstnerisk og litterær kvalitet, og med den rekkevidden den allerede til da hadde fått, opplagstall og oversettelser tatt i betraktning, står den igjen som epokedefinerende for sin egen samtid. Hansen runder anmeldelsen med en refleksjon rundt hele bokprosjektet.

Dette skal dog ikke skygge for, at »Min kamp« har været et af de vigtigste litterære projekter i Norden på denne side af år 2000, og at vi inderligt håber, at Knausgård kommer sig over knubsene og tager endnu en omgang i litteraturens ring. (Hansen i Berlingske, 16.11.12)

Avslutningen står alene som et godt eksempel på Haarders, Bjørnvigs og Hansens tilnærming til Knausgårds prosjekt. For det første er det bred konsensus for at romansyklusen holder høy litterær verdi, og for det andre er de etiske problemene blitt anerkjent, men uten at anmelderne inkluderer det i deres anmeldervurdering av romansyklusens skjønnlitterære verdi.

4.5 Oppsummerende betraktninger

De danske litteraturanmeldere virker på meg nesten uten unntak svært positiv til hele romansyklusen *MK*. Det er en løpende tendens at anmelderne lovpriser bokens litterære kvalitet, og at det er likheter i hvilke momenter de vektlegger ved bøkene. Eksempelvis, og da særlig til de to første bindene, prioriterte flere av anmelderne å nevne at dette er en bok der det er vanskelig å skille virkelighet fra fiksjon, og at dette har noen implikasjoner på lesningen. Bjørnvig i *Weekendavisen* mente boken spilte på *dobbeltkontrakt*, Hansen i *Berlingske* mente bestemt det var autofiksjon, og Haarder skriver inn i anmeldelsene de tendensene han senere ville kalle *performativ biografisme*. Det kan også ytterligere eksemplifiseres at Hans Hauge, som i kapittel 2.2.3 blir trukket frem i diskusjonen av *Fiksjonsfri fiksjon*, anmeldte for *Kristeligt Dagblad MK6* med følgende kommentar: «Forfatteren vil med dette sidste bind på over 1000 sider få samme status som Henrik Ibsen og Knut Hamsun» (Hauge i *KD*, 29.11.11).

Det er altså en bred enighet i danske anmeldersekasjoner om *MKs* litterære verdi. Og en forklaring kan ligge i at det ligger et langt større kollegialt og akademisk tolkningsfellesskap blant de danske anmelderne. Brorparten av anmelderne jeg har lest og anvendt har også akademiske stillinger. Det har den naturlige konsekvens at de tilhører et akademisk

leserfellesskap, og vil da lese og anmelde litteratur med en langt mer litteraturteoretisk tilnærming og forståelse. Et komparativt eksempel kan dras inn i at norske Hans H. Skeis anmeldelse av *MKI* ligger langt nærmere de danske anmeldelsene i sin vurdering og innholdsmessige prioritering.

Et annet moment som er verdt å trekke inn, er at den danske lesende offentlighet må sies å ha større erfaring med litteratur som utfordrer offentligheten, da særlig med Claus Beck Nilsens flere runder med den danske presse. Dette har også den effekt av at Danmark allerede var kjent, og til en viss grad forberedt på, den type litteratur *MK* bringer. En litt bredere og komparativ gjennomgang vil jeg gjøre i kapittel 6.

Kapittel 5 – Den Svenske *Min kamp*-resepsjon

5.1 Introduksjon

Slik som med undersøkelsen av den danske resepsjonen er det like fullt en utfordring å undersøke et nabolands resepsjon, satt opp mot dets egen pressedekning som innbyggerne selv er vant med og har fulgt med gjennom flere år. Det er flere refleksjoner som er nødvendige når det er et annet lands presse som er studieobjektet, og ikke minst når utenlandsk presse omtaler utenlandske forfattere. Stanley Fish er også i denne sammenhengen sentral med sin begrepsavklaring rundt tolkningsfelleskap som en forklarende faktor for hvordan mennesker med ulik kultur, fra ulike samfunnslag eller med andre tilhørigheter leser samme bok på forskjellig vis. Og det hersker liten tvil om at det mellom Norge og Sverige råder noen grunnleggende forskjeller, eller mer presist erfaringer, som har innvirkning på hvordan et hvert litterær verk blir mottatt. Uten at jeg her skal driste meg til å gjøre et dypere dykk i svenske litterære tradisjoner, er det like fullt viktig å anerkjenne at svensk litteraturtradisjon ikke umiddelbart kan sammenlignes med hverken den norske eller den danske litteraturtradisjon, men at de generelle litterære utviklingstrendene har fulgt vestlig utvikling, men med et eget særpreg gjennom ulike kanoniseringsprosesser av forfattere og sentrale litterære utgivelser. Denne idéen er gyldig for alle de skandinaviske landene, men for å kontekstualisere den svenske litterære tradisjonen opp mot *MK*, kan blant annet et blikk på den svenske offentlighetens tidligere erfaringer med forfatterskap som Stig Larsson og August Strindberg bidra til å kaste lys over svenske medienes håndtering av *MK*, som på hver sin måte har bidratt til å skape en særegen litterær forventning til ny litteratur i svensk litterær offentlighet.

Samtidig er det blant flere litterater blitt påpekt at det i Sverige i forveien av *MK*-lanseringen har eksistert en større tradisjon for å skrive selvbiografisk litteratur. Jan Kjærstad rettet eksempelvis i kronikken i Aftenposten 07.01.10 deler av sin kritikk av den norske resepsjonen av *MK* mot nettopp mangelen på referanser til opphavslandet.⁴⁴ Han påpekte at Sverige er «hybridlitteraturens vugge» (Kjærstad i AP, 07.01.10). Jeg har tidligere vært innom debatten som fulgte i kjølvannet av Kjærstads kronikk, og for den svenske konteksten er den igjen aktuell å trekke frem, ikke bare på grunn av Kjærstads kontekstualisering av det svenske litterære landskapet, men i større grad på bakgrunn av Arne Melbergs motsvar i Aftenposten 15.01.2010, som her er aktuelt igjen av den grunn at Melberg i løpet av samme måned i

⁴⁴ Opphavslandet i den forstand at *MK*-bøkene er blitt skrevet i Sverige, men gitt ut av Oktober i Norge.

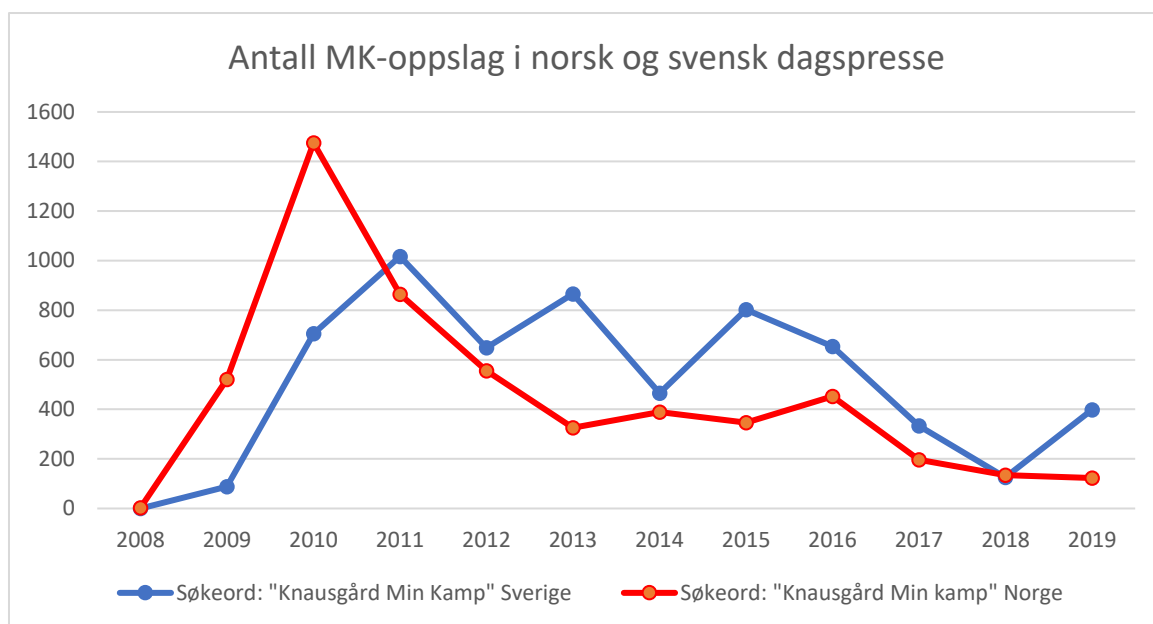
Svenska Dagbladet publiserte et helsides essay om de første tre bind av *MK*. Jeg tillegger Arne Melbergs involvering i både den norske og den i svenske litterære debatten stor betydning når han på den måten har operert som en litterær brobygger. Han deltok aktivt i begge de to offentlighetenes resepsjon av *MK*.

Det kreves altså som nevnt tidligere en viss litterær sprengkraft – om ikke også et spesielt kommersielt gjennomslag – for at en bok skal ha evnen til å også få omtale i andre land enn utgivelseslandet. Og desto mer om boken blir skrevet om allerede før den er oversatt. Jonas Thente skriver illustrerer det godt når han i Dagens Nyheter 02.09.2013 anmelder den svenske oversettelsen av *MK6* for andre gang og reflekterer over de tidligere utgivelsene. Han skriver: «Jag kan inte påminna mig någon annan samtida skandinavisk författare vars böcker recenseras i svenska tidningar då de utkommer på originalspråket». (Thente 2013) Thente eksemplifiserer at resepsjonen av *MK* har et helt spesielt tilsnitt i kraft av at interessen rundt bøkene har vært stor nok til at litteraturkritikerne i mange tilfeller ikke har ventet på oversettelsen, men heller lest den på originalspråket. At Skandinavia består av tre gjensidig forståelig skriftlige og muntlige språk, muliggjør dette.

Det er flere faktorer som peker på at Sverige også skulle ha en større interesse av å lese *MK* enn Danmark. For det første er boken skrevet i Sverige i perioden Knausgård bodde i Malmö,⁴⁵ noe som også innebærer at handlingen i særlig bind 2 og 6 knytter seg til Sverige. For det andre er den geografiske avstanden noe mindre til Sverige enn til Danmark, selv om de sterkere kulturhistoriske forbindelsene mellom Danmark og Norge muliggjør en motvekt til den rene geografiske avstanden som Skagerakksjøen legemliggjør. Geografisk avstand er i kilometerne en enkel sak å konstatere, men den kulturelle effekten av avstanden forblir abstrakt. Effekten blir derimot tydeliggjort om vi eksempelvis med presseverktøyet Atekst Retriever sammenligner den norske og den svenske pressdekningen av *MK*. Da er det tydelig ut fra grafen over at det tok noe lengre tid for den svenske *MK*-debatten å finne form. Som vist nedenfor nådde den svenske dekningen heller aldri det norske toppunktet av 2010, men hadde mer livskraft blant svenske medier.⁴⁶

⁴⁵ Og delvis også i den sydligere Svenske byen Ystad.

⁴⁶ Observante lesere vil legge merke til at en slik graf over den danske resepsjonen ikke er tatt med. Grunnet utreisevansker våren 2020 måtte en reise til København skinlegges, og det samme datagrunnlaget for den danske resepsjonen har jeg av den grunn ikke kunnet ha med.

Tabell 1: Totalt antall årlig oppslag i tilknytning Knausgårds MK

I det følgende kapittelet vil jeg, slik jeg har gjort med både den danske og den norske gjennomgangen, forholde meg til tre anmeldelser fra hver av MK 1, 2 og 6. Jeg har etter egen gjennomgang av den svenske resepsjonen observert at på tross av et høyere nivå med pressdekning av MK er antallet litteraturanmeldelser i mindre grad kommet på trykk. Enkelte aviser har anmeldelser av enkelte verk, men ikke av samtlige, mens andre anmelder flere av bøkene samtidig. Det ligger kanskje en annerledes anmeldertradisjon til grunn i den svenske litterære offentligheten, noe jeg vil kommentere grundigere i kapittel 6. Et poeng verdt å ta opp her er at den svenske oversettelsen av MK kom omkring ett år etter den danske oversettelsen. Dette gjør at resepsjonen har et noe mer anakronistisk tilsnitt enn sin danske motpart, der enkelte aviser anmelder den norske utgivelsen og andre venter på den svenske, i langt større grad enn i Danmark.⁴⁷ Det skal på tross det etter min mening fortsatt være mulig å hente ut relevante anmeldelser som utgjør et kvalitativt utsnitt av den større resepsjonen.

Hva gjelder utvalg av svenske aviser, har jeg etter en gjennomlesning av den bredere resepsjonen landet på at dagsavisene Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet og Aftonbladet i denne oppgavens kontekst vil gi et bredt grunnlag for diskusjon av den svenske litterære offentlighets håndtering av MK-bøkene. Utvalget er gjort både på bakgrunn av at de er blant landets største dagsaviser, målt etter opplagstall, og samtidig fulgt utgivelsene av MK tett. Ett unntak er grepet Svenska Dagbladet gjorde da Arne Melberg i februar 2010 publiserte MK-essayet over de tre første bind av MK, som ikke er en anmeldelse i tradisjonell form, men som

⁴⁷ Eksempelvis ble den svenske oversettelsen av MK6 utgitt 02.09.2013, mens den danske oversettelsen var klar for salg 09.11.2012.

jeg likevel velger å ta med, da jeg mener den har hatt en viktig rolle i den svenske forståelsen av MK.

5.2 Min kamp 1

5.2.1 Dagens Nyheter

Forfatter Ola Larsmo er så vidt jeg kan se med sin anmeldelse av *MKI* i Dagens nyheter⁴⁸ 07.12.2009, blant de aller første utenlandske anmelderne som anmeldte *MK*. Med anmeldelsen «I nærkamp med spriten» (Larsmo i DN, 7.12.09) gir Larsmo et inntrykk om at det i Norge de siste månedene har rast en litterær debatt over en nylig utgivelses etiske problemer, samtidig som den blir hedret gjennom priser. Anmeldelsen åpner med å kontekstualisere romansyklusens omfang:

Sex självbiografiska romaner utgivna på mindre än ett år, alla med titeln Min kamp, 1-6. Och så detta med titeln. Men redan med förste bandet vann den norske författaren Karl Ove Knausgård för två veckor sedan Bragepriset, [...] Och nu har boken också nominerats till Nordiska rådets pris. (Larsmo i DN, 7.12.09)

Larsmo foreslår at den annonserte romansyklusens sidemessige omfang, som, i tilknytning til å være selvbiografisk i kombinasjon med en provoserende tittel, isolert sett skulle tilsi at det her var snakk om et bokprosjekt som skulle vekke oppsikt. Likevel, som Larsmo påpeker, vant Knausgård Brageprisen for det første bindet, samtidig som det var nominert til Nordisk råds litteraturpris. Larsmos kontekstualisering for de svenske lesere er interessant fordi det vitner om at det ikke var den norske resepsjonen alene som vekket interesse hos utenlandsk presse, men kombinasjonen med prisnomineringer bøkene fikk, bør i større grad anses å ha hatt en katalyserende effekt for å bryte ut av den norske litterære sfæren.

Larsmo etablerer gjennom første halvdel av anmeldelsen en inngang for leseren der resten av anmeldelsen forsøker å etablere hva det er ved bokprosjektet som både har gjort det prisbelønnet og samtidig skapt bred debatt: «Handlingen i Min kamp 1 är svår att referera utan att det låter trivialt. [...] Men allt beror som sagt på hur det görs. Hur det skrivs.» (ibid.), forklarer Larsmo. Med det feller han også en smaksdom som tilsier at det at ikke er noe ved det tematiske handlingsrommet ved boken som er originalt – tvert imot – men at det mer eller mindre er Knausgårds skrivekunst alene som løfter boken til de høydene som forsvarer prisbelønning og debatt. Eller slik Larsmo selv sier det:

Mycket av energien i prosan kommer just ur ett försök att hålla sig öppen, mot omgivningen, mot hustrun, mot barnen – och mot en värld som tidvis hotar överväldiga en, och inte bara sugas in i skrivandet, i beskrivandet. (Larsmo i DN, 7.12.09)

⁴⁸ Heretter forkortet til DN.

Larsmo feller her en estetisk dom som tilsier at *MKI* holder litterær kvalitet som forsvarer nominering til Nordisk råds litteraturpris, og svarer med det på sitt innledende spørsmål om hvorfor en bok som har vekket så mange moralske spørsmål, har fått prisenominasjonen.

Spørsmålet om familiens protester mot utgivelsen av bøkene, adresserer likevel Larsmo:

Man förstår att en del släktingar provocerats svårt av bokens hyperrealism, så till den grad att de skrivit ett öppet brev om saken i norsk press. Men till skillnad från andra självutlämnande romaner har jag svårt att se något effektsökeri i Knausgårds första del. Texten har integritet. (Larsmo i DN, 7.12.09)

Larsmo viser i anmeldelsen forståelse for familiens protester, men hevder selv at handlingen i *MKI* er langt fra graverende nok til at det skal trekke bokens litterære verdi ned, eller at familien vil nå noen vei rettslig. Slik sett står Larsmo nær oppfatningen om at utlevering av privatpersoner i litteraturen kan forsvares dersom litteraturen er god nok. Ett forbehold tar Larsmo derimot, når han selv påpeker at han ikke kjenner til handlingen i de etterfølgende bindene, og at det derfor ligger en mulighet for at persongalleriet i større grad blir fornedriget.

5.2.2 Svenska Dagbladet

Som nevnt i innledningen til dette kapittelet anser jeg Arne Melberg for å ha hatt en sentral rolle i formidlingen av *MK* til det svenske litterære publikum gjennom det følgende essayet.⁴⁹ Melbergs rolle i den norske debatten fra januar 2010 har også i ettertidens Knausgård-forskning stått igjen som et sentralt utgangspunkt for sjangerdebatten som i tidligere Knausgårdforskning blir ansett som en parallell debatt til den etiske. Helt overaskende er det heller ikke, at en svensk professor, ansatt ved Universitetet i Oslo har en fot i både svenske og norske kulturspalter 19.02.2010, en måned etter «Vi mangler ord»-kronikken i Aftenposten, skrev han introduksjonsessayet «Litterär befrielseskamp i Sverigeexil» i Svenska Dagbladet⁵⁰ om de til da tre utkomne bindene av *MK*.

Ikke helt ulikt Ola Larsmo finner Arne Melberg det nødvendig å kontekstualisere den norske utgivelsen for svenske lesere, og påpeker at de norske litteraturdiskusjonene i Norge det siste halvåret nærmest utelukkende hadde dreid seg om Knausgårds utgivelser. Samtidig påpeker han at kritikerstanden stod samlet i sin bedømmelse av bokprosjektets høye litterære kvalitet, som reflekteres i brageprisen og nominasjonen til Nordisk råds litteraturpris. Grepet som både Melberg og Larsmo gjør med kontekstualiseringen, må ses på som et forsvar overfor den svenske leseren av hvorfor det er aktuelt å få med seg den litterære utgivelsen og

⁴⁹ Det viser seg at det er sentralt gjennom antall henvisninger fra andre anmeldere, men utover det er effekten vanskelig å måle.

⁵⁰ Heretter forkortet til SvD.

debatten som foregår i nabolandet. For det store flertallet er tross alt anmeldelsene til Larsmo og Melberg svenske leseres første møte med *MK*.

Til forskjell fra Larsmo fortsetter Melberg i et noe mer akademisk spor i det han, slik han også gjorde i Aftenposten, løfter sjangerutfordringen:

Roman och roman... det är också en självbiografi eller memoar kompletterad med essäistiska reflexioner om liv och litteratur. Knausgård bryter romankontraktet genom att insistera på autenticitet och på identitet mellan författare, berättare och huvudperson. Det förefaller vara just dessa egenskaper som skakat om och imponerat på den norska offentligheten: att romanen beskriver Karl Oves verklighet utan minsta försök till fiktion, samt att den är monstruöst lang. (Melberg i SvD, 19.02.10)

Melberg kommenterer på et overordnet plan overfor både svenske lesere og akademikere som kanskje vil komme til å lese romanen, i den hensikt å bedre danne en forståelse av hva slags bokverk det er Knausgård har sluppet i Norge. Melberg foreslår eller lanserer ikke her et forslag til begrep bok bør og skal falle inn under, men gjør heller et større poeng av at bindene ikke hører hjemme blant de etablerte sjangerbegrepene, men heller er en hybrid av en bok. I sin helhet er det ikke helt åpenbart at Melbergs analyse er en anmeldelse, og det bør kommenteres. Essayet er publisert under en fast spalte «Under Strecket» som i Svenska Dagbladet daglig gir leseren fordypende essayer. Melberg gir derimot i sitt anmelderessay like fullt en smaksdom av de tre første bindene som han opplyser svenske lesere om bøkene. Det forklarer da også hvorfor Melberg velger å holde en mer litteraturteoretisk linje i det han opplyser svenske lesere om *MK*.

Selve handlingen i de tre første bindene av *MK* klarer Melberg å koke ned til et mindre avsnitt, som også tydeliggjør at det ikke er bøkens innholdsmessige handling som er Melbergs hovedanliggende. Melberg stiller et betimelig spørsmål etter handlingsgjennomgangen når han spør: «Varför har då Knausgård vrakat fiktionen och i stället skrivit så många sidor om sitt eget liv?» (ibid.). Svaret hevder Melberg å finne blant de mange essayistiske passasjene som omkranser handlingen der Knausgård blant så mye annet reflekterer rundt kunstneriske uttrykk, filosofer, forfattere og hvordan han mister troen på fiksjonen, eksempelvis fra *MK2*:

De siste årene hadde jeg mistet mer og mer tro på litteraturen. Jeg leste, og tenkte, dette er det noen som har funnet på. Kanskje var det det at vi var fullstendig okkupert av fiksjon og fortellinger. At det hadde gått inflasjon i det. Uansett hvor man vendte seg, var det fiksjon å se. (Knausgård 2009b, 535)

MK-sitatet over er i dag blant Knausgård-forskningens mest kanoniserte sitater, og Melberg ser for meg ut til å være blant de aller første litterater til å påpeke nettopp denne passasjen,⁵¹ om ikke den aller første. Melberg velger altså å lese Knausgårds oppgjør med fiksjonen inn som bokprosjektets til da sentrale motiv. Forakten for fiksjon, som i bøkene ikke bare kommer til uttrykk gjennom Knausgårds egen beskrivelse av fiksjonens mange uttrykksformer og følgende inflasjon, men, som Melberg poengterer, tematiseres gjennom motforholdet i bøkens mange passasjer av sterkt trivielle og gjenkjennbare situasjoner:

Denna hunger efter verklighet accentueras av att småbarnspappan Karl Ove uppfattar sitt eget liv, och det moderna livet, livet över huvod taget, som inautentiskt: där har nämligen döden sopats undan. (Melberg i SvD, 19.02.10)

Melberg peker ut en klar intensjon hos Knausgård når han mener at Knausgårds sentrale kamp er et oppgjør med rådende litteratur, uttrykt gjennom hverdagens mange kamper. Melberg insisterer på at Knausgård er en romantiker, med et romantisk blikk på den hverdagslige tilværelsen. Dette understreker Melberg ytterligere når han trekker frem Knausgårds bruk av Friedrich Hölderlin som den mest siterte poeten hos Knausgård.⁵² At Knausgård ved flere anledninger trekker frem Hölderlins strofe «Kom ut i det åpne, min venn», gir Melberg stor betydning, fordi det gjenspeiler Knausgårds eget prosjekt, samt at det dermed også gir prosjektet et noe romantisk tilsnitt. Videre gjør Melberg et poeng av at Knausgårds romantiske impuls til å skrive tett på virkeligheten langt på vei følger en svensk litterær utvikling og altså ikke norsk. For å statuere det henter han frem flere eksempler på svensk selvbiografisk litteratur, slik som Stig Larsson, Carina Rydberg og Maja Lundgren, blant flere. Likevel er Melberg klar på at *MK* er noe annet enn sine svenske paralleller, og tydeliggjør akkurat det:

Både Rydberg och Lundgren använder litteraturen som vapen för attackere fiender – och för at provocera gränsen mellan det privata och det offentliga, liksom mellan fiktion och dokumentation. Knausgård varken hämnas eller provocerar (ävan om de norska kvällstidningarna försöker hitta sådana motiv). Han har helt enkelt överskridit dessa gränser, gått ut i det öppna, och han har inget annat ärende än att tala fritt om sig själv og sina närmaste. (Melberg i SvD, 19.02.10)

Selvbiografisk litteratur er ikke i seg selv originalt, hverken i svensk eller norsk litterær tradisjon, men Melberg illustrerer her at det er årsaken til at Knausgård velger å skrive

⁵¹ Noe Toril Moi også ser ut til å påpeke i en artikkel i *Morgenbladet*: «I *MK6* går Hölderlins strofe «Kom ut i det åpne, min venn» igjen som et refreng. Lenge før det siste bindet kom ut forutsa Arne Melberg at akkurat denne strofen måtte være viktig for Knausgård. Det viser ikke bare at Melberg er en strålende leser, men styrker meg i troen på at forholdet mellom skam og åpenhet er helt grunnleggende for *Min kamp*» (Moi i *Morgenbladet*, 18.12.11)

⁵² Eksempelvis sitat: «Når jeg siden har tenkt på det høyeste, har jeg tenkt på Hölderlin» (Knausgård 2009b, 137) og «Nei, for faen, så langt fra det lukkede og tvungne som mulig var det jeg ville. *Kom ut i det åpne, min venn*, som Hölderlin hadde skrevet et sted. Men hvordan, hvordan?» (Knausgård 2009b, 401)

selvbiografisk som gir ham et noe originalt tilsnitt, der Knausgårds dogme om å skrive så tett på livet som mulig⁵³ i *MK* gir bøkene et større potensial til å nærme seg allmenngyldige og gjenkjennbare problematikker, som i kombinasjonen med de essayistiske refleksjonene rundt aktuelle, filosofiske og etiske problematikker gir *MK* hos Melberg et litterært originalt tilsnitt.

Denne originaliteten trekker Melberg så inn mot den norske debatten når han påpeker at den etiske problematikken er komplisert og omkranser forholdet mellom privat og offentlig. Dette leser Melberg inn i en samtidig samfunnsutvikling der sosiale medier og en hurtig utviklende teknologi er elementer som mørklegger skillelinjene mellom det private og det offentlige: «Den tradisjonelle etikken förutsatte privatlivets helgd, noe som Knausgård ignorerar.» (ibid.) Melberg uttrykker forståelse for at berørt familie har uttrykt fortvilelse, og påpeker hvilken umulig situasjon det er å være i, men at enhver form for motstand kun vil gjøre situasjonen verre når private historier først er lagt ut for offentlig skue.

Melberg holder seg i introduksjonsessayet på et langt mer analytisk plan enn andre anmeldere jeg har sett på, og det er det flere grunner til; i første rekke av hans egen stilling som litteraturprofessor ved UiO og i andre rekke hans egen involvering i Kjørstad-debatten en måned tidligere. Samtidig spiller det også inn at publiseringsformatet i SvD er trykket under essayseksjonen heller enn i anmelderseksjonen. Jeg mener det likevel er grunnlag for å behandle Melbergs essay som en anmeldelse, først og fremst fordi han feller en smaksdom, men også på grunn av tidspunktet den publiseres på. Melbergs essay vil nødvendigvis være flere leseres første møte med *MK*. Melbergs smaksdom felles ikke eksplisitt, som man gjerne skulle forvente av en litteraturanmeldelse, men mer implisitt av Melbergs fascinasjon for bindene og hans konklusjon om at *MK* «er en roman for vår tid» (ibid.), slik han runder essayet av.

5.2.3 Aftonbladet

Forfatter Jenny Tunedal anmeldte *MKI* for Aftonbladet⁵⁴ da den svenske oversettelsen av *MKI* var klar for lansering 11. oktober 2010, rett i overkant av ett år etter den norske utgivelsen. På samme side er det også et mindre oppslag av interesse og relevans, der det nevnes med overskriften «Norge är kempe-hett i USA» og det påpekes at Knausgårds andre roman *En tid for alt* (2004) som da nylig hadde kommet i engelsk oversettelse, hylles av amerikanske kritikere, samt påpeker det at «Knut Hamsuns arvtagere är på väg ut i världen.».

⁵³ Som for øvrig også er anvendt sitat og tittel på Knausgård-antologien *Så tæt på livet som muligt* red. Claus Elhom Andersen (Andersen 2017)

⁵⁴ Heretter forkortet til AB.

Dette er neppe et tilfeldig oppslag satt opp mot anmeldelsen av første bind av *MK*, som bør ses som et nikk til den svenske leseren om at det her er snakk om en forfatter du bør være orientert om. Selve anmeldelsen presenterer det første bindet som sakprosa samtidig som den paradoksal nok omtaler boken som «succéroman» i ingressen. Jeg kan bare anta at det er en redaksjonell glipp, men samtidig står det som et symbolsk paradoks som er vel så betegnende for *MK*s resepsjon og sjangeroppgjør. Muligens står forvirringen sterkere etter lesninger av den svenske oversettelsen, der forlaget har valgt ikke å inkludere benevnelsen «roman» på omslaget, til forskjell fra det norske omslaget.

Anmeldelsen «Fadern & sonen» (Tunedal i AB, 11.10.10) åpner Tunedal med å omtale døden, slik *MK1* også gjør, og Tunedal poengterer at litteraturen har stort potensial til å udødeliggjøre både forfatter og fortelling. Leser man det som en kommentar til udødeliggjøring av Knausgårds egen fars død, eller udødeliggjøring av forfatterens egen historie, fremstår Knausgård som en eneste stor narsissist, hevder Tunedal, men poenget til Tunedal bør heller leses som en kommentar til Knausgårds egen skrivestil, at det ikke er noe originalt i seg selv ved å skrive om døden, men at han selv forsøker å lage original litteratur av det. Dette åpner Tunedal anmeldelsen med og det er vrient å ta stilling til hvorvidt det er ment å parodierte Knausgård eller poengtere at dette er en bok som omhandler døden. Uansett intensjon fortsetter Tunedal anmeldelsen med å gi noe kontekst for utgivelsen og trekker frem at Knausgård siden utgivelsen har blitt superstjerne i hjemlandet. Tunedal omtaler bokprosjektet som et «litterært performance» når lanseringstettheten og det annonserte omfanget tas i betraktning:

Knausgård blev inte bara en författare som skrivit ner sitt eget liv, med allt vad det innebär av autentiska namn på platser och personer, utan en författare i färd med att göra det. Sannerligen «en roman för vår tid», som Arne Melberg kallade projektet i en fin understreckare i SvD i vintras. (Tunedal i AB, 11.10.10)

Tunedal forklarer bokprosjektet som at Knausgård på et tidspunkt ble en forfatter som bestemte seg for å bryte med fiksjon. Tunedal sier seg også enig i Melbergs karakteristikkk om at dette er en bok for sin tid, noe som vel impliserer en viss samtidskritikk av offentlighetens inntog i det private, men samtidig er en hyllest til romanen fordi den er treffende for sin tid. Tunedal vender så anmeldelsen rundt en sammenligning til et brev Franz Kafka skrev, men trolig aldri sendte. Tunedal tar seg god plass til å sitere brevet, og det er av sitatet en tydelig farsforakt og frykt hos Kafka, som jo også er tilfelle for i farstematikken i *MK1*. Ut fra sammenligningen er det flere likheter Tunedal trekker frem, ikke bare mellom Knausgård og Kafka, men av Knausgårds egen far og han selv.

[Knausgård] börjar skriva på sin stora roman när han är lika gammel som pappan var när inledde en total nedstigning i alkoholismen. Och hans «kamp» tycks i hög grad, precis som Kafkas brev, handla om att fjärma sig från pappan, en gång för alla, genom att våga närma sig honom – og sig själv – i skrift. (Tunedal i AB, 11.10.10)

Anmeldelsens tittel «Fadern & sonen» sammen med Kafka-sammenligningen tilsvarer at Tunedal gir far-sønn-tematikken større tyngde enn det jeg kan se andre anmeldere har gjort. Og Tunedal holder passasjen som omhandler farens siste hjerteslag, som de mest intense og litterært sterkeste i romansyklusens fem første utgivelser, som også signaliserer at Tunedal følger den norske utgivelsen.

Avslutningsvis retter Tunedal blikket på de mange essayistiske partiene og biter seg merke i at det kun er mannlige filosofer og forfattere Knausgård trekker inn i de mange reflekterende passasjene:

Min kamp inneholder en mengde poetologiske partier där han tänker över sitt eget skrivande och över andra manliga författare och konstnärer. Oftast är de präglade av en romantisk tro på äkta och sanna känslor som är både lockande och provocerande.[...] Kafka avslutar sitt brev till fadern med en förhoppning om att nå «något som ligger så nära sanningen att det borde kunna lugna oss båda två en aning och göra livet och döden lättare att uthärda.» Knausgård arbetar med att skriva sig fram till en sorts sanning som gör att livet och döden blir mer möjliga att uthärda. Inte för mig. Men för honom. (Tunedal i AB, 11.10.10)

Tunedal runder anmeldelsen av, ikke med en smaksdom, men en kritikk av Knausgårds manglende evne til å trekke inn kvinnelige forfattere eller filosofer, samt at bokprosjektet heller mer i retning av at Knausgård skriver for å forstå seg selv og sin situasjon, heller enn at leseren kan ta del i forståelsesprosessen. Enkelte partier i anmeldelsen tilsier at boken litterært holder høy kvalitet, men at Tunedal verken ser noe nytt i hverken farsforakten eller dødstematikken samt at hun etterlyser kvinnelige perspektiver.

5.3 Min kamp 2

5.3.1 Dagens Nyheter

Den svenske oversettelsen av *MK2* ble publisert 30. mai 2011, og i Dagens Nyheter⁵⁵ var det Jonas Thente som på en helside anmeldte bindet under tittelen «Biografiskt blod som berusar» (Thente i DN, 30.05.11). Det er altså ikke samme anmelder hos DN på *MK1* og *MK2*, noe som gjør en potensiell anmelderforandring mindre gangbar å spore, men det skal nevnes om Thente at han som anmelder har lang fartstid og er til forskjell fra flere andre svenske anmeldere jeg har sett, ikke forfatter selv.

⁵⁵ Heretter forkortet til DN.

Thente åpner anmeldelsen med å adressere at det er dette som er boken som har vakt mye debatt både i Norge og i Sverige. Thente gir seg selv rom til å spekulere i hva det er ved bøkene som har ført til alt oppstyret, og trekker da frem: «nämligen att utgivningen redan på förhand proklamerades som ett romaprojekt i sex delar, forfattat i rasande takt [...] och andras i en kultur som berusas av biografiskt blod.» (ibid.). Thente tolker det store medietrykket som en effekt av bokverkets oppsiktsvekkende størrelse, hurtige utgivelsesplan og, kanskje mest av alt, en kultur som er svært mottakelig og sulten på biografisk stoff.

Videre trekker Thente kjapt inn handlingen i første bind, for så å påpeke at det andre bindet ikke følger i noen kronologi, der handlingen er flyttet fra Knausgårds forakt for sin egen far over til forelskelse og videre småbarnsfarsskap. Thente poengterer videre at Knausgård nok henter mye innflytelse fra Stig Larsson,⁵⁶ som han begrunner i *MKs* mange kursiverte fraser og i det hele tatt i måten det selvbiografiske blir gjengitt. Det er ikke dermed sagt – fortsetter Thente – at Knausgård skriver uoriginalt, tvert imot mener han måten Knausgård småprater med seg selv mens handlingen løper videre, gjør at Knausgårds skrivestil har noe egenartet over seg. Ut fra denne observasjonen trekker Thente et viktig poeng:

Vilket leder oss in på det stora temat för Karl Ove Knausgårds "Min kamp". Autentivitet, äkthet, ärlighet, uppriktighet om det som gör ont i honom själv och i andra. Han säller sig obevekligen till de författare och konstnärer som i det närmaste tjurskalligt sträver efter renhet i ett samhälle som ter sig alltmer sjaskigt och falskt. (Thente i DN, 30.05.11)

Thente løfter frem det han selv mener, og som mange anmeldere med ham også har poengtert, er blant Knausgårds virkelige prosjekt med *MK*: å komme så tett på virkeligheten som mulig.⁵⁷ Enda et hakk videre tar Thente resonnementet når han viderefører poenget nemlig at de mange store forfatterne og kunstnernavnene som gjennom bindene blir nevnt, har en funksjon til å løfte frem nettopp dette poenget hos Knausgård: at Knausgård støtter seg til litteraturhistoriens store forfattere og tenkere – herunder Hamsun og Jünger som eksempler – i kraft av at de også strevde etter et renere samfunn enn de tok del i. Her påpeker Thente så at renhetstanken er historisk betent, og at Knausgård nok er fullstendig klar over hva han gjør, Thente forklarer dette med fremmedfølelsen Knausgård sliter med i Sveriges feminiserte og moderne sosialdemokratiske hverdag:

Så Knausgård går omkring och äcklas av hur den leende liberaldemokratin tar över världen och gör alla jämlika. Och jämlikhet är det samma som likhet, vilket innebär en utjämning av alla personliga särdrag. Han finner knappt ord för att beskriva hur själlöst Stockholm är –

⁵⁶ Knausgård vedgår at Stig Larsson er et forbilde i *MK2* «[...] og Stig Larsson, som jeg var besatt av da jeg var i tyveårene, og hvis bok *Natta de mina* hadde truffet meg som en knyttneve [...]» (Knausgård, *MK2* 2009b, 90)

⁵⁷ For øvrig også tittelen på forskningsantologien til Claus Elholm Andersen (2017)

"fittstad" skäller han når han ser lattapapporna gå med sina fula og dyra barnvagnar, og han mørknar inombords når barnkalasets godispåsar innehåller russin og annat nyttigt godis. (Thente i DN, 30.05.11)

Thente kritiserer ikke Knausgårds litteratur her, men Knausgårds intensjon med den, samt de historisk betente linjene Thente mener Knausgårds tankesett langt på vei representerer.

Knausgårds indre brennende 1800-tallsmann karakteriseres hos Thente som avleggse normer som ikke lenger er kompatible med et moderne samfunn. Knausgård som person, eller i det minste den Knausgård som fremtrer i bøkene, blir av Thente karakterisert for ikke å være kompatibel med en moderne svensk offentlighet. Thente identifiserer Knausgård som elitistisk og hatsk, men det er likevel ikke et entydig bilde Thente gir, for etter et modifierende «men», vender Thente anmelder blikket på hvordan det er litterært utført:

Ja, han går omkring og tänker så där, Zarathustra på Mariaberget, källarmänniskan i Norrtull. Han gör det lätt för oss att avfärda honom som en senfärdig, självcentrerad student som hötter med Heidegger åt pöbeln.

Men Knausgårds uppsåt är ärligt. Han gestaltar sig själv som en människa fångad i strömmen av vardagens små trivialiteter men längtande efter en egen flotte att klättra upp på. Ju längre han tänker och ju mer han grubblar, desto mer övertygad blir läsaren om att det faktiskt inte finns någon väg ut – om man inte skall flytta ut i skogen eller söka upp någon klassisk fyr i havsbandet och isolera sig där. (Thente i DN, 30.05.11)

Thente legger i første halvdel av anmeldelsen opp til en noe hatsk og fordømmende lesning av *MK2*, men gjør noe som kan ligne en helomvending når han går inn på det mer litterære ved bindet og kommenterer at det er godt utført betent litteratur. Thente identifiserer på den måten langt på vei det andre svenske anmeldere angriper *MK* for. Det tematiske innholdet og det kulturkonservative tankesettet mener Thente er lett å angripe, men at det gjennomført er en sterk bok som på grunn av dens betente ideologiske innhold og trivielle tematikk løfter sin estetiske karakter.

5.3.2 Aftonbladet

Aftonbladet var, slik som DN, klar med en anmeldelse av *MK2* ved lanseringen av den svenske oversettelsen 30. mai 2011, og som med *MK1* var det Jenny Tunedal som igjen av Aftonbladet fikk anmelderansvaret på andre bind av *MK*. Med anmeldelsen «Manskrisen» (Tunedal i AB, 30.05.11) og underoverskriften «Jenny Thunedal läser Knausgårds ursinniga angrepp på «fittlandet» Sverige» (ibid.) blir leseren møtt med et umiddelbart inntrykk av at Tunedal leverer et motsvar til eller en forsvarstale for den tidvis Sverige-kritiske *MK2*.

Tunedal åpner anmeldelsen ved å sitere en kort frase: «Ikke nok med at jeg ikke var et menneske, jeg var heller ikke en mann». Tunedal gir sitatet stor tyngde når hun innvender at det vel kanskje er akkurat dét kampen handler om. Tunedal foreslår: «Och kanskje är det här

den del av det självbiografiska romanprosjektet där kampen handlar som mest om just förmågan och rätten att vara man, med allt vad det innebär.» (Tunedal 2011), og leser med det Knausgårds virkelige kamp som et oppgjør med nye kjønnsroller han selv ikke føler seg bekvem med, som Tunedal videre poengterer ikke bare kommer til syne gjennom noen enkelte passasjer som her, men «løper som en brinnande stubintråd genom dessa sexhundre, i långa stycken ursinniga, sidor.» og at Knausgårds blick på den svenske omverden gjennom hele bindet spinner om seg med negative beskrivelser sett fra et kulturkonservativt og utdatert mannsbilde.

Tunedal trekker frem flere liknende poenger når hun fortsetter ved å sitere passasjen der Knausgård beskriver sitt møte med babyrytmikk på Statsbibloteket og hans følgende følelse av tapt maskulinitet. Tunedal velger ut følgende sitat:

Men gjennom å sitte der, var jeg fullstendig ufarliggjort, uten verdighet, impotent, det var ingen forskjell på meg og henne, annet enn at hun var vakrere, og den utjevningen, hvor jeg hadde gitt slipp på alt det som var meg, til og med min størrelse, og det frivillig, fylte meg med raseri. (MK2 2009b, 76)

Knausgård beskriver et møte med babyrytmikk, en etter klassiske kjønnsnormer feminisert situasjon, som en ubehagelig og demaskulinerende situasjon. Tunedal omtaler sitatet og situasjonen som komisk og talende for hele bindets rigide og utdaterte kjønnsperspektiv, som eksemplifiseres når hun påpeker at Knausgård etter babyrytmikken flykter til et antikvariat for å ta igjen tapt manndom:

Efteråt rusar han in i ett antikvariat och köper böcker av bland annat Malaparte och Galileo Galilei, som för att genast höja potensen. För litteraturen och konsten utgör i den här boken själva manlighetens hemvist; den vida, fria och himlastormande rymd dit jaget hela tiden längtar. (Tunedal i AB, 30.05.11)

Tunedal tillegger Knausgårds syn på kjønnsroller stor vekt i det hun trekker frem ulike momenter som illustrerende nok påviser hvordan Knausgård føler seg uvel i situasjoner han anser som forbeholdt kvinnen. Tunedal påpeker deretter at Knausgårds motvekt og tilflukt fra den feminiserte samtiden han befinner seg i er, i litteraturen og da helst gammel og skrevet av menn, som en kompensasjon for tapt maskulinitet. Dette mener derimot Tunedal Knausgård gjør godt: «han briljerer med sin skarpe blick på mänsklig och materiell omgivning.» (ibid.). Dette tilsier at Tunedal tar sterk avstand fra det verdisettet Knausgård innehar, men hun vedgår at det er stor skrivekunst. Tunedal forklarer: «Hur jaget liksom befinner sig i en bur av aggressiv, självupptagen skam. I varje ögenblick dömande och värderande alla andra, men framför alt sig själv.» (ibid.), noe ytterligere kommuniserer til leseren at *MK2* er provoserende, men velskrevet, altså en implisitt anbefaling.

Der andre anmeldere har tendert til å karakterisere *MK*-bøkene som at de har et

originalt tilsnitt eller sammenlignet prosaen med eksempelvis Marcel Proust, vil ikke Tunedal gå med på at litteraturen hverken er original eller behøves å sammenlignes med annen høyverdig litteratur. Tunedal velger derimot å forstå Knausgårds litteratur som et maskulint og utdatert blick på et tilsynelatende mer feminisert Sverige. Hun eksemplifiserer det slik:

Romansviten *Min kamp* kan forstås ses som ett enormt arbete med att skriva den egna (mans)kroppens, röstens och blickens text. Det är en både våldsam och smärtsam, rentav aggressiv, litteratur. Men jag uppfattar den inte som något undantag från samtida värderingar, snarare är den avläsbar som ett tydligt uttryck för vår tid. (Tunedal i AB, 30.05.11)

Med anmeldelsen reduserer Tunedal langt på vei *MK2* til å fremvise et noe endimensjonalt og maskulint blick på det svenske samfunnet, et samfunn boken ved flere anledninger kritiserer. Og på den måten, når bokens ambisjoner og intensjoner reduseres til utdaterte kjønnsroller og dets blick på samfunnet, gir det Tunedal en retorisk sterkere motstandsstemme opp mot Knausgårds til da store Sverige- og feminismekritiske stemme. Tunedal deler ikke Knausgårds kjønnssyn, men Tunedal vet også på dette tidspunktet i 2011 at *MK* allerede er en litterært eksplosiv bok både i opplagstall og omtale, så spørsmålet Tunedal står igjen med er hvem det er som har interesse av å lese bøkene. Her avslutter Tunedal med å statuere *MKs* tiltenkte leser:

Min kamp passar helt enkelt alla som går omkring och är «trötta» på språkexperiment, på feminism, queerteori och postkolonialism, på berättelser och erfarenheter som de inte kan känna igjen sig i. Den självständigt tänkande majoriteten. (Tunedal i AB, 30.05.11)

Karakteristikken Tunedal her gir av den antatte *MK*-leseren er vel så mye et retorisk grep for å gruppere Knausgård – både han selv og hans litteratur – sammen med mer konservative og feminismekritiske kommentatorer. Tunedals anmeldelse og delvis forsvarstale har likhetstrekk med Jonas Thentes anmeldelse i DN, men de kritiserer boken på forskjellige premisser. Der Thente kritiserer Knausgårds dypereleggende motiver som renhet og autensitet – med sine følgende dype historiske røtter – kritiserer Tunedal Knausgårds kjønnsfokus, at kvinnefigurene rundt ham virker stiliserte og enkle, samt at han utelukkende leser mannlige forfattere.

5.3.3 Göteborgs-Posten

Men et noe mindre i omfang enn de to tidligere omtalte anmeldelsene leverer Göteborgs-Posten dagen etter den svenske oversettelsen, 31. mai 2011, Mikaela Blomqvists⁵⁸ anmeldelse «En studie i Störd manlighet» (Blomqvist i GP, 31.05.11) gir leseren et umiddelbart inntrykk

⁵⁸ Blomqvist var 24 år og da en forholdsvis ung anmelder ved *MKs* utgivelse, men har i tiåret som har gått siden bl.a. blitt tildelt Svenska Akademiens kritikerpris og markert seg som en faglig skarp anmelder.

av hva anmeldelsen vil kommunisere. Visuelt har anmeldelsen et mindre portrett av Knausgård, men av større interesse er det at et portrett i samme størrelse og format av August Strindberg – Sveriges historisk kanskje mest omstridte forfatter med sterke misogynistiske trekk – er sidestilt med Knausgård, som videre kommuniserer at det i anmeldelsen vil dras sammenligninger.

Blomqvist starter anmeldelsen ved å adressere bokens til da store suksess det siste året på tross av at samtlige bøker ennå ikke var kommet ut i Norge, og gjør et mindre poeng av at det kun er de to første bindene av den svenske oversettelsen som nå også altså anmeldes. Et referansepunkt til Melbergs introduksjonsessay er å finne når Blomqvist karakteriserer *MK2s* handling til et «detaljerat porträtt av Karl Oves exiltillvaro i Sverige.», som er en tydelig parallell til et av hovedpoengene Melberg la frem året i forveien. Det er også med denne forståelsen Blomqvist leser Knausgård som en tradisjonell mannsfigur som har flyttet til et land med en kultur han ikke klarer å tilpasse seg, samtidig som han etablerer seg med kone og barn, igjen en situasjon han ikke føler seg komfortabel med å være i.

Här är Karl Ove i yngre medelåldern, han flyttar till Stockholm, blir förelskad, skaffar barn och känner sig plötsligt fångad i den klaustrofobiska kärnfamiljstillvaron. Frun är klängig och usjälvständig, de tre småbarnen likaså. Att vara pappaledig är tråkigt och Karl Ove oroar seg för att bli, som han uttrycker det, "feminiserad". (Blomqvist i GP, 31.05.11)

Blomqvist anmelder i samme spor som Tunedal dagen før og legger tyngden av anmeldelsen på Knausgårds ubekvemme forhold til Sverige og småbarnslivet. Blomqvist tar det derimot enda ett skritt lenger når hun sammenligner *MK2* med August Strindbergs *En dåres försvarstal*, som Strindberg også skrev i «eksil», en bok han åpner med å påpeke at er en forferdelig bok, da den er både er biografisk og skildrer et tidligere ekteskap.⁵⁹

Sammenligningen er neppe ment som smiger. Blomqvist gjør et større poeng av at det ikke bare er bøkene – som hun karakteriserer dem selv – autofiktive skrivestil som gjør dem sammenlignbare, men snarere også de to mennenes kvinnesyn.

Med denna roman delar inte bara Knausgård sin, låt mig uttrycka det milt, någån säregna kvinnosyn. Även själva gundhandlingen är densamma: en stackars skapande man blir snärjd av en lynnig överklasshysterika. (Blomqvist i GP, 31.05.11)

Fokuset gjenspeiles tydelig i Knausgårds egen beskrivelse av seg selv når han går med barnevogn med en rasende 1800-tallsmann innvendig (Knausgård 2009b, 88), ja, det er i så

⁵⁹ Originaltittel på fransk «*Le plaidoyer d'un fou*» (1887) og kom i svensk oversettelse med tittelen *En dåres försvarstal* (1914), like etter hans død. I forordet skriver Strindberg om boken: «Dette er en forferdelig bog, jeg indrømmer det uden forbehold og med sviende anger». Dette er ikke ulikt Hans Jægers egne fordord til *Fra Kristiania-Bohèmen*: «Jeg ved, at denne bog er et monstrum av en bog – litterært som socialt. Men desværre, den måtte bli det i begge hendseender.»

fall Strindberg som kaller, vil Blomqvist hevde.

Der Tunedal vedgår at *MK2* har visse litterære kvaliteter, er det ikke en positiv smaksdom hos Blomqvist å hente. Tvert imot runder Blomqvist av ved å poengtere at *MK2* ikke er stor kunst, men at beskrivelsene av den gale «russerinnen» er en studie i «störd manlighet» verdig.

5.4 Min kamp 6

Det er tydelig ut fra *Figur 1*, som innledningsvis i dette kapittelet viste at de svenske mediene opprettholdt en høyere pressedekning enn sin norske motpart, at interessen for *MK* var stor i Sverige. Selv når dette justeres etter folketall og antall, så ses effekten tydelig. I forlengelse av det bør det nevnes at en effekt av at de svenske oversettelsene av *MK*, sammenlignet med de danske oversettelsene lot vente på seg, i kombinasjon med høy leserinteresse, stilte litteraturanmelderne i et noe uvanlig dilemma. Skal de anmelde de svenske oversettelsene når de kommer ut, eller skal de anmelde de norske bøkene for å kompensere for lang oversettelsesventetid? Jeg kan bare spekulere i hvilke vurderinger avisenes anmeldere og redaksjoner har gjort, men det er tydelig når både DN og Aftonbladet m.m. anmelder *MK6* kort tid etter at den utkommer på norsk 17.november i 2011, men det vil i de følgende anmeldelsesanalysene fremkomme at de tre avisene jeg benytter meg av har tatt noe ulike prioriteringer når det gjelder dekningen av *MK6*.

5.3.2 Svenska Dagbladet

Arne Melberg har jeg tidligere påpekt at har hatt en sentral rolle både i sjangerdebatten med Jan Kjærstad i januar 2010, og som Knausgård formidler for den svenske offentligheten, med *MK*-essayet, her gjengitt i 5.2.2. Der det i Melbergs introduksjonsessay ikke er helt åpenbart at det er en anmeldelse, er det en anmeldelse i langt mer tradisjonell forstand Melberg i SvD 23. november 2011 leverer av *MK6*. Den er tradisjonell blant annet på grunn av anmeldelsens plassering i anmelderseksjonen samt en henvisning til bokens omslag slik det oftest gjøres i litteraturanmeldelser. Det er en distinksjon som er nødvendig å ta ettersom Melberg har framtrådt i resepsjonen gjennom varierte publiseringsformer.

Melberg åpner anmeldelsen med å kommentere hvor tilfeldig det nå framstår at bøkene ble lansert i seks bind og ikke eksempelvis en føljetong med én del i måneden. Kommentaren er jo mulig på bakgrunn av *MK6*s selvbeskuende tilsnitt der Knausgård beskriver gjennom samtalene med forlagssjef Geir Berdahl hvordan utgivelsene skulle

håndteres. Poenget er interessant, for Melberg viste seg i sitt tidligere essay interessert i metoden for Knausgårds arbeid med *MK*, og det forlagstekniske arbeidet med utgivelsen av de ulike bindene, finner Melberg viktig nok til å kommentere innledningsvis som en bidragende faktor til hvorfor resepsjonen var blitt som den var blitt. Videre er det en parallell til Marcel Proust Melberg ennå mener er mest gangbar når han forklarer:

Det storslagna projektet gör att man får Marcel Proust i tankarna: när skrivandet lossnade för Proust, för ganska precis hundra år sedan, var det för att han bestämde sig för att skriva om sin väg till romanen och skriva i en blandning av minnen, gestaltning och essäistiska reflexioner, inte som en roman utan som en recherche. Också Knausgård blandar minnen och reflexion och han bryter romankontraktet genom att använda sig själv och sina närmaste, vänner och fiender utan fiktiva förvandlingar. Allt skal fram, precis som det var. (Melberg i SvD, 23.11.11)

Melberg kommenterer her at sammenligningen med Proust er åpenbar, men at det også åpner seg en like åpenbar motsetning der Proust i *À la recherche du temps perdu* (1913 -27) avslutter med å erklære sin karakter for forfatter, gjør Knausgård som kjent et motsatt poeng av at han ikke lenger er forfatter. En litterær kobling Poul Behrendt kaller for Anti-Proust (Behrendt 2011, 98), der både skrivestil og tematisk innhold både innehar likheter og motsetninger.⁶⁰ I så måte føler Melberg seg inn i den akademiske diskursen også på anmelderplass, både i kraft av hans akademiske bakgrunn og fokus på litteraturteoretiske fundament. Melberg vektlegger at *MK6* skiller seg markant fra de fem foregående bindene, og at sammenligningen med Proust ikke er gjeldende for siste bind i samme forstand, og legger størst vekt på Knausgårds egen påkallelse av å ikke lenger være forfatter og leser inn tre ulike tolkninger:

Detta oväntade utropstecken kan uppfattas på många olika sätt, enklast som att Knausgård nu har sagt det han har att säga och han ägna sig åt annat. Eller som att priset varit så stort att han inte längre vill offra "allt" för sitt skrivande. Eller mer sofistikerat, som att han i fortsättningen inte kommer att skriva som "författare". Ungefär som när Stig Larsson deklarerade att han inte längre skrev "litteratur". (Melberg i SvD, 23.11.11)

Melberg fører en høyst analytisk tone i anmeldelsen, og han benytter anledningen til å kommentere samtlige bind i anmeldelsen av sjettede bind. Melberg gir i så måte en konsis anmeldelse av hele romansyklusen. Først i denne anmeldelsen var det mulig å dekke samtlige bind. Med det tilbakeskuende blikket poengterer Melberg at *MK4* står igjen som det svakeste bindet, og viser til at Knausgård selv kommenterer dette i *MK6*, av den enkle grunn at bindet ikke fremstår som åpen og ærlig, der navn og sted blir omgjort mer til en klassisk nøkkelroman. På liknende vis oppsummerer Melberg hvert enkelt bind før han konkluderer med at:

⁶⁰ Men der Proust sin romankarakter ender med å bli forfatter, avslutter Knausgård *MK* med at han ikke lenger er forfatter.

Ingen svensk författare av i dag har kommit i närheten av hans väldiga projekt (Det skulle i så fall vara Norén med "En dramatikers dagbok"). Ingen tvivel om saken: vi behöver honom, hans kamp är vår. (Melberg i SvD, 23.11.11)

Melbergs lovord synes delvis dekkende for den svenske *MK*-resepsjonen, der bøkernes litterære kvalitet jevnt over har blitt hyllet for det litterære ved tekstene, mens angrepene mot Knausgård fra svensk hold i størst grad har ligget i ideologiske motsetninger i sammenhengen med *MKs* – og dermed langt på vei også Knausgårds – fremtonende kjønnsyn og kulturkonservative holdninger med særlig barnestell.

5.3.1 Dagens Nyheter

Før anmeldelsen av *MK6* i DN, var det allerede skrevet i DN at den norske mottakelsen av bindet var variert, med referanser til særlig Ingunn Øklands anmeldelse i Aftenposten (Økland i AP 17.11.11) som et holdepunkt for den norske mottakelsen. I Sverige var kun de tre første bindene gitt ut i svensk oversettelse da *MK6* utkom på norsk. DN med anmelder Jonas Thente publiserte 25. november 2011 en anmeldelse av *MK6*, kun en uke etter den norske utgivelsen. Thente, som også anmeldte *MK2*, trakk frem der flere momenter ved det andre bindet som ville vekke kritikk, men at det også var stor litteratur.

Anmeldelsen «En kamp för anständigheten» (Thente i DN, 25.11.11) åpner Thente ved å kommentere at romanprosjektet er ved veis ende og at det nå bedre kan dannes en forståelse for hva Knausgård *egentlig* ville oppnå med romansyklusen. I så forstand tillegger Thente sjette binds siste setning stor betydning, og kommenterer:

I och för sig – kan jag tänka – hade det inte känts så väldigt tungt om Knausgård verkligen beslutade sig för att aldrig mer publicera sig. Med tanke på att det han gjort i och med "Min kamp" sammanfattningsvis framstår som viktigare och mer relevant än vad någon annan nu levande författare på våra breddegrader har åstadkommit undet, såg, de senaste trre decennierna och förmodligen ännu längre tillbaka. Att det omdömet grundligen måste försvaras inser jag förstås. I det följande skall jag försöka göra det. (Thente i DN, 25.11.11)

Thente formidler effektivt her at han har inntatt en estetisk anmelderposisjon overfor boken som tilsier at han anser bøkernes samlede litterære kvalitet å være helt uten sidestykke i nyere skandinavisk litteraturhistorie. Det er selvsagt en kraftfull påstand, og som han selv kommenterer, vil han benytte anmeldelsen til å grunnegi påstanden. Det tegner seg også et bilde av at Thente er et ytterpunkt i den svenske litterære debatten om *MK*, når han så spesifikt gir uttrykk for både bokens kvalitet óg påpeker at påstanden trenger bredt grunnlag. Det første Thente peker på er bøkernes enorme resepsjon utenfor anmelderseksjonene. Han påpeker at det er få forfattere i dagens medielandskap som omtales i særlig stor grad utenfor anmelderseksjonene. Eksempelet Thente her tegner opp, lyder som et ekko av det Poul

Behrendt også påpeker er en nødvendighet for å lykkes som en skjønnlitterær forfatter, (Behrendt 2019, 23) og det samsvarer også godt med kriteriet Jauss setter som et resepsjonsteoretisk mål på estetisk kvalitet. (Jauss 1982, 25)

Thente fortsetter i samme spor når han forsøker å identifisere hva Knausgårds intensjon med romansyklusen er og, som anmeldelsens tittel henter til, mener Thente *MK* bevisst forsøker å flytte anstendighetens grenser.⁶¹

Karl Ove Knausgård gör det fullständigt klart i denna sista del att han i sviten "Min Kamp" har försökt överskrida de regler som "det offentliga" stipulerat för vad som är lämpligt att säga och hur man bör säga det. För Knausgård är den bekväma litteraturvetenskapliga slagdängan om att alla och allting som förekommer i ett fiktivt verk är att betrakta som just fiktiva, en del av problemet med vår tids brist på allvar, uppriktighet och ansvar. (Thente i DN, 25.11.11)

At litteraturhistorie skapes der samtidens forventning til litteraturen brytes er en kjennsgjerning, og forståelsesprosessen av hva det er ved den gitte boken som bryter forventningen og skaper litterære ringvirkninger, er det her Thente forsøker å stadfeste. Ikke helt ulikt – vil jeg innvende – hvordan Agnar Mykle endret grensene for anstendigheten også med domfellelsen. Og det er det samme virkelighetsperspektivet i *MK* Thente ser til når han velger å grunnge hvorfor romansyklusen lykkes i å flytte anstendighetens grenser: virkelighetens avkall på fiksjon i *MK*.

Thente kommenterer videre at Hitler-essayet er uhørt litteratur, men mesterlig utført når han gjennom en mengde kilder humaniserer den av historien dehumaniserte personen Adolf Hitler. Thente leser Hitler-essayet og dets mange historisk-filosofiske utlegninger som en forklaring på hvordan samfunnet har endt opp der det er *nå*.

Denna inte alls så märkliga person som i efterhand demoniserats till oigenkännlighet är naturligtvis bara en liten kugge i det idéhistoriske maskineri som Knausgård schematiserar i sin bok. Vad han i slutänden är ute efter är de faktorer som kan förklara vår egen tid, och när han mer övertygande än någon ledarskribent, fackfilosof, historiker eller ... ja vem som helst. Hans analys av begreppen *vi*, *dem jag* och *du* har en kraft som jag aldrig har sett maken till[...] (Thente i DN, 25.11.11)

Thente lar seg gjennomgående fascinere av *MK*, også de partiene som særlig blant norske anmeldere ble oversett løfter Thente opp som særlig høyverdig og godt utført litteratur. Det er tydelig at Thente ikke bare leser boken som et resultat av egen samtid, men også som en gjennomgående, flertydig og mangfoldig analyse av samtiden, og den filosofiske idéhistorien som har ført *vi*, *du* og *oss* dit.

Thentes anmeldelse er fullt ut en hyllest til *MK*, og der Thente viste en dualitet der han pekte på hvordan det andre bindet var lett å angripe, men samtidig sterk litteratur, er han i

⁶¹ En endring i anstendighetens grenser kan også etter mitt syn leses synonymt med en hermeneutisk forskyvelse av forventningshorisonten.

anmeldelsen av sjette bind entydig i vurderingen av boken, i så stor grad at han avslutningsvis uttrykker et ønske om at Knausgårds bytter statsborgerskap.

Anmeldelsen skulle interessant nok vise seg å ikke bli den eneste anmeldelsen av *MK6* i Sverige, for når den svenske oversatte versjonen var klar for distribusjon 02. september 2013 anmeldte Thente bindet nok en gang. Det er vel illustrerende nok for bøkens allmenne interesse.

5.3.3 Aftonbladet

Det var høye forventninger til utgivelsen av siste bind i *MK*. Etter flere utsettelse ble det utgitt i Norge 17. november 2011. De svenske oversettelsene var, om vi sammenligner med den danske oversettelsen, langt på etterskudd,⁶² noe som kan forklare at Jenny Tunedal som anmeldte de to første bindene av *MK* for Aftonbladet etter de svenske utgivelsene, til *MK6* valgte å anmelde den norske utgivelsen. Tunedal anmeldte kun *MK1*, 2 og 6 for Aftonbladet.

Tunedal har med anmeldelsen «Mörkrets hjärta» (Tunedal i AB, 05.01.12) gjort et kronologisk byks fra anmeldelsen av *MK2* til *MK6* på seks måneder, som innebærer at Tunedal har fulgt de norske utgivelsene, og valgt å anmelde *MK6* lenge før den kom ut i svensk oversettelse. I sin anmeldelse poengterer Tunedal at et stort litterært prosjekt krever en mastodontisk avslutning, noe siste binds overraskende størrelse på 1120 sider illustrerer. Anmeldelsen går deretter videre på en konsis og generell analyse over *MK6*s tematiske innhold, når Tunedal påpeker at:

i *Min kamp 6* fortsätter Karl Ove Knausgårds sorgearbete över sig själv och sin far, liksom striden mot den egna dödligheten. Metoden är skriva livet i stället för att leva det, göra allt till text. (Tunedal i AB, 05.01.2012)

Tunedal peker her, tidlig i anmeldelsen, på det hun anser som et sentralt motiv i hele romansyklusen. Hun løfter frem farstematikken, både i kraft av Knausgårds egen far som et gjennomgående og alltid tilstedeværende i Knausgårds sinn, og i motsetningen Knausgård selv som småbarnsfar. Tunedal leser at det er et sorgarbeid tilknyttet minnene Knausgård jobber ut fra som i størst grad er tilknyttet det turbulente farsforholdet i oppveksten hans. Gjennom Knausgårds rigide og tvangsaktige metode for skriveprosessen til *MK*, blir resultatet at litteraturen utelukkende blir skapt ut fra et minnesarbeid der tunge følelser og erfaringer sitter dypt og gjennom litteraturen løftet frem. Tunedal mener innledningsvis at det er når

⁶² Den svenske oversettelsen av *MK3* nådde bokhyllene 14. november 2011, kun tre dager før den norske utgivelsen av *MK6*, samtidig som den danske *MK5* allerede var oversatt.

Knausgård beretter om sårbare medmenneskelige situasjoner at hans litteratur er på det beste, som hun poengterer ved å løfte frem *MK6*s avsluttende del:

Avslutningens skildring av hur det kan vara att befinna sig tätt intill när en människas psyke rör sig ner i det allra mörkaste och sedan stiger Ikaroshögt är fruktansvärd, intensiv, hänsynslös och hjärtskärande. Knausgård när han är som allra bäst. (Tunedal, *Mörkrets hjärta* 2012)

Tunedal er effektiv i det første avsnittet og får både tydeliggjort egen posisjon og lagt frem sin lesning av den totale romansyklusen. Tunedal adresserer det 400 sider lange Hitler-essayet med å påpeke at det gir leseren en avkobling fra det til tider er «tröttsamme spenningsfältet mellom identifikation og voyeurism.» (ibid.), men også at det tegner seg en tydelig parallell mellom Hitler og Knausgård både som unge mislykkede kunstnere og turbulent farsforhold. Dette er imidlertid det eneste Tunedal velger å adressere Hitler-essayet med, og skriver videre at *MK6* står som et motstykke til de tidligere bindene når boken kommenterer sin egen utgivelse. Og det er også nettopp de passasjene som Tunedal anser for å være særlig høyverdig litteratur, i den forstand at det er sjelden vare i kraft av at det kun er mulig gjennom det store pressetrykket som de siste to årene pågikk mens de siste bind ble skrevet:

Hur en våldsamt, hänsynslös bok kommer ut i en hänsynslös värld. Vad det självbiografiska prosaverket gör med sin författare. Vad en författare kan göra med sitt verk, så länge det pågår. För det här ska visa sig vara delen som förändrar och komplicerar helheten. (Tunedal i AB, 05.01.12)

Tunedal har en markant annen tilnærming til *MK6* enn hun hadde til den foregående anmeldelsen av *MK2*. Hun kommenterer i sitatet over at bindet forandrer og kompliserer helheten. Hun kan sies å implisere at hun kanskje vil ha et annet syn på *MK2* etter lesningen av hele romansyklusen. Det er nemlig, slik Tunedal påpeker, langt mer åpenbart at bindene ikke er én enkelt beretning om et liv, men en undersøkelse i relasjonene mellom det skrivende jeget og omverdenen. Dette skrivende jeget karakteriserer Tunedal som «ytterst partikulært, råsubjektivt perspektiv och med den vite mannens anspråk på universalitet» (ibid.), som vender mer i retning av Tunedals kritikk av *MK2*, men her med en langt mer anerkjennende tilnærming. For Tunedal viser seg – etter min mening – ikke helt uten politisk slagside når hun kommenterer et sitat der Knausgård omtaler innvandring i Malmö som positivt på kort sikt og negativt på lang sikt.⁶³ Tunedal karakteriserer Knausgård på følgende måte:

Det jag som talar här tillhör naturligtvis ett vi. Till detta vi:s privilegier tillhör bland annat att vi kan välja att betrakta migration ur en så här kapitalistisk synsvinkel, som handlar om att berika vår egen kultur, respektive skydda olika intressanta kulturer från att slätas ut till något västerländskt, helt oexotiskt. (Tunedal i DB, 05.01.12)

⁶³ Sitatet i sin helhet kan finnes midt på s. 78 i *MK6*.

Tunedal gjør en innvandringspolitisk vurdering av Knausgård, og en ideologisk forskjell mellom forfatter og anmelder fremtrer i en estetisk bedømmelse av en litterær bok. Der Tunedal i anmeldelsen av *MK2* kritiserte Knausgård for hans – etter hennes syn – mannsjovinistiske og utdaterte karakter, er det hans politiske og ideologiske syn som er gjenstand for kritikk i anmeldelsen av *MK6*. Tunedal legger på tross av den politiske motsetningen ikke skjul på at også *MK6* er en mesterlig roman som utfyller og gir et komplett bildet av hele romansyklusen. Men at en bok med den type innhold, leser Tunedal som en kommentar på en like syk og politisk korrump verden når hun avslutter anmeldelsen med følgende kommentar.

En tid som i Europa ter sig mörkare än på länge. Skenande, närmest urspårad, kapitalism. Växande nyfascism och nationalism, som tar sig uttryck i såväl rastistiskt motiverade politiska mord som migrationslagstiftning. Varningar för "massinvandring" och "kulturmarcism" från både filosofer, riksdagspolitiker och våldsmän omkring oss. En senkapitalistisk och xenofobisk europeisk skymningstid, blind för sig själv. Hur skulle den kunna vara något annat. Verket *Min kamp* – textarna, receptionen, författaren, jaget, värderingarna tankarna, känslorna – är en del av allt det. Jag tror det är vad den här boken vill få oss att se. The horror, the horror. (Tunedal i DB, 05.01.12)

En bok for sin tid, slik Arne Melberg også karakteriserte boken, et poeng som Tunedal drar enda litt lenger. Tunedal leser ikke bare litteraturen mellom permene, men hele prosessen rundt boken som en parallell kommentar til en turbulent samtid der mørke krefter drar i ulike retninger. Tunedal foreslår også at Knausgård med hensikt skriver *MK* for å provosere frem reaksjoner og vekke ettertanke opp mot samtidens mange krefter.

Kapittel 6 – Komparativ resepsjonsanalyse

Etter nå å ha gjennomgått i detalj totalt 27 anmeldelser i de foregående tre kapitlene, vil jeg i dette kapitlet kommentere de ulike funnene og peke på noen generelle tendenser som gjør seg synlig med gjennomlesningen av det bruddstykket som de skandinaviske landenes anmeldelser utgør. Jeg startet denne prosessen med en idé om at det blant de skandinaviske landene fantes flere konsensuser rundt ulike sider av bokverket *MK* som etter utgivelsen av første bind september 2009 har herjet både i dagspressen og i litteraturvitenskapelige kretser, samt vært en ledende rekke litterære bøker som langt på vei har skapt store deler av 2010-tallets store samtidslitteratortrend: *virkelighetslitteratur*.⁶⁴ Det ligger av den grunn alene et større potensial for å forstå hvordan vi på nasjonalt nivå håndterer utfordrende litteratur, og hvordan denne håndteringen er fundert på kulturelle betingelser og tradisjoner. I folengelse ligger det da nødvendigvis også et potensial ved denne forståelsesprosessen, en diskusjon rundt hvordan et forståelsesfelleskap dannes, hvordan den forandres, og hvordan denne prosessen tar form. Dette er en kompleks og i stor grad abstrakt forandring, men som jeg mener vi kan se tendenser av i alle de tre landenes resepsjoner jeg i det foregående har analysert. Samtidig vil jeg også understreke at det ville vært av stor interesse å også undersøke andre lands tilsvarende resepsjoner av *MK*. Begrensningen til Norge, Sverige og Danmark er i hovedsak gjort av omfangsmessige begrensninger, men er like fullt et naturlig valg gitt de kulturhistoriske tilknytningene i Skandinavia. Jeg vil likevel påpeke at et blikk på eksempelvis den amerikanske mottagelsen ytterligere vil understreke både Jauss og Fish sine poenger i at resepsjonen av en litterær bok er fundert på dype kulturelle betingelser, som kommer til uttrykk gjennom en, her eksempelvis, amerikansk forventningshorisont som jo skiller seg markant fra samtlige av de skandinaviske motakkelsene.

I de følgende underkapitlene vil jeg altså sammenfatte tidligere funn og knytte dem opp mot hvert av de tre bindene som er denne oppgavens utvalgte. Jeg vil i det følgende diskutere funnene gjort i analysene av de 27 litteraturanmeldelsene i lys av resepsjonsteori for å gi et syntetiserende og mer komplett bilde av den totale skandinaviske resepsjonen. Et samtidig poeng er at det i det følgende vil bli bedre belyst hvilke forskjeller og særegenheter som ligger til grunn i hvert enkelt av de tre lands resepsjon.

I den skandinaviske *MK*-forskningen har det dannet seg en konsensus for at den samlede offentlige skandinaviske debatten rundt *MK* i hovedsak har operert som to parallelle

⁶⁴ Som tidligere gjennomgått har begrepet virkelighetslitteratur størst livskraft i norske medier.

debatter. Én har dreid seg om de etiske problemene romansyklusen innehar, mens den andre debatten har dreid seg rundt hvorvidt *MK* representerer noe helt nytt sjangermessig. Dette har jeg ved flere anledninger nevnt at kom i kjølvannet av kronikken til Jan Kjørstad i januar 2010 og Arne Melbergs tilsvar samme måned. Eksempler på at dette er tilfelle i forskningslitteraturen gjengis i resepsjonskapitlene til doktoravhandlingene til henholdsvis Claus Elholm Andersen (Andersen 2015) og Kjersti Aarstein (Aarstein 2018). Særlig Andersen går langt når han hevder å ha observert de to tendensene som gjeldende:

Allerede nu – blot få år efter, at sjette og sidste bind af Karl Ove Knausgårds *Min kamp* udkom i Norge – er det muligt at identificere to overordnede tendenser i tolkningen og den måde, som romanen er blevet læst på: En, der fokuserer på forholdet mellem fiktion og virkelighed, hvor interessen har samlet sig om romanens genremæssige aspekt. Og en, der fokuserer på det tematiske, hvor interessen har været lagt på romanens indholdsmæssige side. (Andersen, På vakt skal man være 2015, 14)

Kjersti Aarstein kommenterer denne påstanden i resepsjonskapittelet i hennes PhD-avhandling. Hun poengterer at på tross av at Andersens tegner et godt bilde av *MK*-debatten, så har resepsjonen i årene som har gått etter hans PhD-avhandling, utviklet seg til å ha blitt mer forskjelligartet, men at de to kategoriene etter hennes skjønn fremdeles er nokså beskrivende (Aarstein 2018, 18). Det er viktig å påpeke at hverken Andersen eller Aarstein hadde resepsjonen til *MK* i fokus av deres avhandlinger, og at dette totalt sett er en mindre del av PhD-avhandlingene deres, men jeg vil likevel innvende at etter mine gjennomganger har jeg grunnlag for å påpeke at resepsjonen allerede fra 2010 var mer forskjelligartet enn det Andersen i sin avhandling gir uttrykk for. Både i retning av at den etiske debatten med familiens protester må anses å ha begynt allerede ved oppslaget til Bergens Tidende på lanseringsdatoen av *MK1* 19. september 2009, men også fordi jeg anser at det ikke har ligget til grunn to distinktive parallelle debatter, men mer presist et langt mer sammensatt debattlandskap der ikke bare tematikk og sjangerspørsmål rundt *MK*-bøkene ble drøftet, men blant annet også litteraturvitenskapen, anmelderrollen og forlagsinstitusjonene, for å nevne noe. Disse debattene i sin isolerte egenhet er ikke noe nytt eller originalt i seg selv, men det totale resepsjonsbildet i samtlige av de skandinaviske landene, der alle de ulike debattene trekkes inn mot *MK*-bøkene, er, så vidt jeg kjenner til helt unikt, og må derfor anses som langt mer innviklet enn det Andersen tegnet et bilde av i 2015. Riktignok er det en forenkling å kategorisere debattene inn i to hovedtematikker, og for en avhandling der resepsjon ikke er fokuset er det også en funksjonell distinksjon, men for denne oppgavens gjennomgang er ikke det nøyaktig nok. Videre vil jeg med den følgende sammenfattede gjennomgangen illustrere nettopp denne utfordringen.

6.1 Tre ulike anmeldertradisjoner

Etter utgivelsen av *MKs* siste bind dannet det seg raskt en konsensus blant litteraturvitere at det mellom de skandinaviske landene var tre distinkt forskjellige hovedtendenser i kritikken av *MK*. Eksempelvis avholdt Kritikerlaget 20. september 2012 en resepsjonsdebatt med Poul Behrendt, Ebba Witt-Brattström og Tom Egil Hverven, der de ble enige om at de danske kritikerne tenderte mot sjangerdiskusjoner, de norske mot etiske problemer, og de svenske rundt kjønnsstematiske diskurser. Dette er en karakteristikk og tredeling av den skandinaviske *MK*-resepsjonen jeg etter mine gjennomganger vil støtte meg til, men isolert sett reiser det flere spørsmål enn det svarer på. Jeg kan derimot i lys av de tre foregående kapitlene kaste bedre lys over Kritikersalongens konklusjon, og vise til noen spesifikke anmeldelser som tegner et bilde av den større nasjonale resepsjonen. Først vil jeg her adressere noen sentrale moment i tilknytning til de spesifikke anmelderne, deres bakgrunner og motiver som en forklarende faktor på tendensene i de skandinaviske landene trer frem.

Det er mulig å rangere litteraturanmelderne etter hvilken estetisk posisjon de tar i sin vurdering av *MK* når man tar i betraktning hvilke momenter ved bøkene de velger å løfte frem. Anmeldere som mener det er helt uinteressant å diskutere de utleverende sidene ved bøkene, inntar noe som kan likne på en autonomiestetisk posisjon. I den andre enden av skalaen kan en anmelder mene at det er forkastelig at romaner utleverer privatpersoner. Mellom de to ytterpunktene befinner samtlige anmeldere seg, og distinksjonen kan være nyttig å gjøre for å forstå hvordan resepsjonen er mottatt ulikt, og i hvilken grad den nasjonale tendensen ligger på skalaen mellom autonomi- og etikkestetikk.

6.1.1 Norske anmeldere

Det er et viktig prinsipp at litteraturanmelderen er autonom i sin vurdering av litteraturen, og ikke påvirket av avisens øvrige redaksjonelle vinkling. Dette eksemplifiseres neppe bedre enn i dekingen av *MK1* i Bergens Tidende der anmelder Gro Jørstad Nilsen tydelig løfter frem bokens litterære kvaliteter og overser de mulige etiske problemer, som står i stor kontrast til avisens øvrige deking. En enda mer autonomiestetisk posisjon inntar Nilsen når hun til anmeldelsen av *MK2* spesifikt påpeker at hun velger å se bort fra de etiske problemene ved boken. Nilsen inntar altså høsten 2009 en posisjon i opposisjon til egen avis, men denne posisjonen er en litt annen i anmeldelsen av *MK6*, der hun blant annet avslutter med at etter å ha hørt radiodokumentaren «Tonjes kamp»⁶⁵ så mener hun at «ingenting forsvare de mange

⁶⁵ Tonjes kamp, radiodokumentar fra NRK som fulgte ekskonen Tonje rundt utgivelsen av *MK5*.

«du»-ene han har møtt på sin vei» (Nilsen i BT 17.11.11). Det er tydelig at Nilsen her inntar en langt mindre autonomiestetisk posisjon i vurderingen av *MK6* enn til de to første bindene. Dette er en interessant observasjon, for det vitner om at de pågående debattene siden utgivelsen har hatt en effekt også på anmeldelsene. Nilsens skifter altså holdning underveis.

Aftenposten byttet anmelder fra *MK1* og de øvrige fem bindene. Hans H. Skei skrev en tydelig autonomiestetisk anmeldelse av første bindet, og holdt hele tiden fokuset på bokens handling og tematikk. Det er en helt annen vinkling som trer frem i Aftenposten når Ingunn Økland tar over anmelderrollen til de neste bindene, og fra *MK2* påkaller Økland en større offentlig etisk drøfting over hvilke konsekvenser slik litteratur vil ha, Økland vedgår at Knausgård har skrevet en litterært god bok, men inntar en stilling som tilsier at det ikke forsvarer utleveringen. Økland inntar en liknende posisjon, men går enda lenger når hun med anmeldelsen av *MK6* hevder at «sjette bind er ingen god roman» (Økland i AP, 17.11.11). I så måte kan Økland slik som Nilsen anses å anmelde *MK* med et større fokus på de etiske problemene ved romansyklusen, og på den måten tegner en tendens av at norske anmeldere hadde slik som Kritikerlaget påpekte et større fokus på etiske spørsmål. Så entydig er det derimot ikke, for Tom Egil Hverven som anmeldte samtlige bind for Klassekampen står igjen som en antitese til særlig Øklands anmeldelser. En antitese fordi Hvervens anmelderposisjon er den at han ikke velger å vektlegge de etiske utfordringene ved romansyklusen, og står fast ved dette gjennom samtlige av hans anmeldelser av *MK*. Det finnes altså ikke en enkelt og entydig tendens blant de norske anmeldere, og hadde utvalget vært enda større, men det er en klar tendens til at anmelderne løfter de etiske utleveringsproblemer med *MK*. En fellesfaktor for de norske anmelderne er den at de i første rekke er anmeldere og kulturjournalister. Dette er av presseteknisk betydning, og ikke helt ubetydelig sammenlignet med Danmark og Norge, som jeg vil komme tilbake til.

6.1.2 Danske anmeldere

Der det blant de norske anmeldere var større uenighet i håndteringen av *MK*, er det et bemerkelsesverdig samstemt dansk anmelderkorps blant utvalget i denne oppgaven. Ikke er de helt uten nyanser, men ingen dansk anmeldelse av de jeg har kommet over sår tvil i den litterære kvaliteten til *MK*. Litteraturanmelder for Weekendavisen Bo Bjørnvig holder seg til samme struktur i anmeldelsene, og av grunn fremstår de tilsynelatende like der Bjørnvig tillegger romanens handling stor plass, og kommenterer utover det form og sjanger uten å nevne potensielle etiske problemer ved verket. Bjørnvig adresserer riktignok den norske resepsjonen med referanser til familiens protester, men han tar ikke selv stilling til det, og

poengteringen fremstår mer som kontekstualiserende for den danske leseren. Det Bjørnvig derimot i samtlige av de tre anmeldelsene, er hvorvidt boken skal leses som fiksjon eller virkelighet, oppsummert i ingressen til siste anmeldelsen av *MK6*: «Sidste bind i Karl Ove Knausgårds værk er skabt til diskussion om noget elementært, som har det med at blive meget indviklet: Er det sandt, hvad han skriver?» (Bjørnvig i Weekendavisen, 02.12.11). Forholdet mellom virkelighet og fiksjon er hos Bjørnvig det elementære spørsmålet som trengs oppklaring, og han stiller det eksplisitt.

Jon Helt Haarder som anmeldte samtlige bind av *MK* for Jyllands-Posten, og slik som Bjørnvig var han også full av lovprisning av særlig bind 1, 2 og 6, eksemplifisert med hans konkluderende ord i anmeldelsen av *MK6*: «En af de største læseoplevelser i denne læsers voksne liv» (Haarder i JP, 7.11.11). Foruten om å være utelukkende positiv i sin vurdering av romansyklusen, er Haarder gjennomgående opptatt av Knausgårds metode for å skrive *MK*, og påpeker at Knausgårds dogme om å skrive om virkeligheten slik den fremkommer for han, er en nødvendig konsekvens av at Knausgård tvang seg selv til å skrive store mengder litteratur hver bidige dag. Haarders oppfatning av Knausgårds skrivemetode er elementært for at verket ble slik det ble, forklares senere gjennom Haarders senere publisering *Performativ Biografisme* (2014), og selv om han ikke bruker begrepet i sine anmeldelser, er det tydelig at at han alt i anmeldelsene av *MK* anså Knausgårds skrivemetode som en sentral forklarende faktor for hvordan *MK* ble til.

Per Krogh Hansen skiller seg ikke markant fra de to øvrige danske anmeldere, annet enn at han holder *MK1* for å være av litterært sterkere kvalitet enn de øvrige fem bind. Han bidrar også i en dansk sjangeropptatt tendens i å understreke i både hans anmeldelse av *MK1* og *MK2* at det er autofiksjonell. Følgende sitat fra Hansens anmeldelse av *MK6* oppsummerer den Danske hovedtendensen i resepsjonen:

I litteraturvidenskabelige kredse har man i nogle år talt om, at der de seneste ti år har været en selvbiografisk vending inden for romankunsten. Den slags er selvfølgelig set før, men ikke i et omfang som nu. Vores egen Claus Beck-Nielsen har stået for én – radikal – udgave heraf [...] Knausgård skrev også om sig selv, sin historie og sine omgivelser. Men målet var ikke at lege »fiktio eller fakta-spillet«, men i stedet at få fortalt, hvordan det egentlig var. (Hansen i Berlingske, 17.11.12)

Sitatet er i seg selv dekkende for den danske resepsjonstendensen, men det med oppsiktsvekkende etter gjennomgangen av de danske anmeldelsene, er hvor samstemte anmelderkorpset er i vurderingen av den estetiske kvaliteten ved romansyklusen. Der de norske anmelderne først og fremst er anmeldere eller kulturjournalister, er det et langt større

antall litteraturprofessorer blant de danske anmelderne i dagspressen.⁶⁶ Dette har noen logiske konsekvenser, og kan blant annet bidra til å forklare sjangerbevisstheten blant anmelderne. Dette kommer jeg straks tilbake til.

6.1.3 Svenske anmeldere

Den svenske resepsjonen fremstår som mer forskjelligartet enn sine skandinaviske naboer, og det av flere grunner. Eksempelvis er det større variasjon i anmeldernes bakgrunner, forfattere, akademikere og kulturjournalister. Selv om utvalget i denne oppgaven på 3 x 3 anmeldelser er et tynt grunnlag til å kunne karakterisere anmelderlandskapet definitivt, så tegner det seg til en tendens om at det Sveriges anmeldertradisjon er mer åpen. Anmelderne har bakgrunn som forfattere, kulturjournalist eller litteraturprofessor, som jeg mener har den effekt at resepsjonen blir mer variabel og mindre entydig enn i sine naboland. Likevel er det mulig å identifisere noen hovedtendenser.

Ola Larsmo anmeldte *MK* for Dagens Nyheter 07.12.09, og er den aller første svenske anmeldelsen av romansyklusen på trykk i en større dagsavis, trolig også den første utenfor Norge. Det er et viktig poeng fordi det gir et innblikk i hvilke momenter ved boken som for en anmelder utenfor opprinnelseslandet gjør den verdt å anmelde. Foruten om at Larsmo gjenforteller mye av første binds handling, tillegger han Knausgårds nylige tildeling av Brageprisen, og nominasjonen til Nordisk Råds litteraturpris stor vekt. Det er da helt tydelig at litteraturprisene har en spredningseffekt i at det skaper oppmerksomhet rundt romanen, nok til å omtales i nabolandene. Kombinasjonen med litteraturprisen og det høye debattnivået rundt mottakelsen, er en åpenbar årsak til at *MK* blå både anmeldt og solgt til oversettelse hurtigere enn er vanlig for en norsk romanutgivelse.

Arne Melberg har vært delaktig i flere områder av resepsjonen, både geografisk og tematisk, og hans introduksjonsessay av de tre første bindene ser ut til å ha hatt stor effekt på den følgende svenske resepsjonen. Introduksjonsessayet publisert i Svenska Dagbladet 19.02.10 inntreffer i en allerede pågående resepsjon, men henvises og siteres av flere anmeldere senere, og det er tydelig at Melberg i kraft av sin posisjon har hatt en innvirkning på den svenske resepsjonen. Melberg fører en analyserende tone, og vektlegger særlig Knausgårds bruk av Hölderlins strofe «kom ut i det åpne, min venn» som spesielt dekkende for Knausgårds prosjekt sett under ett. Større effekt på den svenske resepsjonen, mener jeg

⁶⁶ Av de ni gjennomgåtte danske anmeldelsene, var det kun tre anmeldere, to av dem var og er litteraturprofessor, Haarder og Hansen ved Syddanske Universitet. Ut over denne oppgavens innsamlingsmateriale, står denne trenden seg fortsatt, eksempelvis med Hans Hauges anmeldelser for Kristeligt Dagblad.

ligger i Melbergs poengtering av at Knausgård skriver *MK* i en svensk eksiltilværelse, i et samfunn han ikke føler seg bekvem med, og der minnene av livet i Norge danner et motforhold til tilværelsen i Sverige. Melberg forklarer det slik:

Dessutom spelar den [*MK*] in i en norsk mytologi: Norge som natur(ligt) i förhållande till omvärlden, som är kultur – och Sverige som perverterad kultur. Jag irriterar mig när jag läser sådant men inser ändå att det är subjektivt, det vill säga i första hand säger det något om Karl Ove. (Melberg i SvD, 19.02.10)

Melberg irriterer seg over Knausgårds karakteristik av Sverige, og akkurat denne irritasjonen finner vi igjen som en tendens i den svenske resepsjonen, og da særlig til *MK2*. Det ligger en autoritet i en litteraturprofessors bemerkninger, og når Melberg tillater seg å irritere seg av Knausgårds beskrivelser av den Svenske tilværelsen, legitimerer det langt på vei også andre litteraturskribenters irritasjon over samme sak. Ikke helt ulikt slik de danske litteraturprofessorene langt på vei la føringen for den danske resepsjonen i å vektlegge sjanger over tematikk. Det tilsvarende er også sant for Melbergs avsluttende anmeldelse av *MK6* 01.09.13, der han igjen først og fremst er analyserende over *MKs* effekt på Skandinavias litterære horisont, og oppsummerer det slik: «Det går inte att komma ifrån att Knausgård ger ett mäktigt bidrag till den intimisering av det offentliga rummet som är ett så påfallande inslag i den samtida kulturen.» (Melberg i SvD 01.09.13).⁶⁷

Jenny Tunedal er den alene om å anmelde de tre bindene jeg i denne oppgaven har holdt meg til, da faste anmeldere synes langt mindre vanlig blant svenske dagspresser enn i nabolandet. Hennes anmeldelser har vært toneangivende for hvordan den svenske resepsjonen er blitt lest i ettertid, men er altså ikke alene i sine synspunkter. Tunedal har gjennom sine tre anmeldelser stilt seg svært kritisk til blant annet Knausgårds gjengivelse av Sverige, men særlig hans mannlige og for henne utdaterte synet på både kjønnsroller og hans mange mannlige forbilder i tidligere forfattere, kunstnere og filosofer. Det er en dualitet i Tunedals anmeldelser, for på tross av at hun ikke deler verdenssyn med Knausgård, vedgår hun at romansyklusen står for sterk og god litteratur. Dette synet er tydeligst når hun anmelder *MK6* 05.01.12 for Aftonbladet, der hun i langt større grad vedgår at det er høyverdig litteratur, og selv om hennes idékritiske partier fortsatt finner plass, er anmeldelsen langt mer anerkjennende enn eksempelvis hennes anmeldelse av *MK2* var. Her har altså Tunedal inntatt en annen posisjon i anmeldelsen av siste bind satt opp mot de to første bind der hun i større grad anmelder romanen for den litteratur den står for, heller enn å angripe Knausgårds person

⁶⁷ Det er likevel viktig å innvende at Melbergs introduksjonessay hadde en langt større effekt på den svenske resepsjonen ettersom den er nettopp det, en introduksjon for den svenske leser, samtidig som den feller en positiv smaksdom. Hans meninger og innvendinger i essayet kan tydelig leses i andre anmelderes senere anmeldelser.

eller romanens ideologiske grunninnhold.

Jonas Thente Står som et anmeldermotstykke til særlig Tunedal i hans anmeldelser av *MK2* og *MK6*, der han særlig i anmeldelsen av bind 2 identifiserer at boken er lett angripelig fra svensk hold, både i et forsvar av egen svensk kultur og på bakgrunn av Knausgårds eget verdenssyn som bryter med den større svenske offentlighetens syn. Thente mener derimot at det er en feilslutning å gå dit, for etter å ha identifisert bindets lett angripelige sider, innvender han at Knausgård kun er ærlig: «Han gestaltar sig själv som en människa fångad i strömmen av verdagens små trivialiteter men längtande efter en egen flotte att klättra upp på.» (Thente i DN, 30.05.11). Thente er overbevist om at *MK* er stor litteratur, og er på vei mot en nordisk klassiker, og legger ikke skjul på at han mener bøkens suksess langt på vei også er en konsekvens av at innholdet tidvis kan virke betent. Den svenske resepsjonen er altså blitt karakterisert for å tendere mot en feministisk lesning av romansyklusen, og langt på vei stemmer dette, da først og fremst i denne oppgavens utvalg med Jenny Tunedal og Mikaela Blomqvists anmeldelser, men blant den øvrige dagspressen bør det også nevnes at Ebba Witt-Brattström også har hatt en sentral rolle i den feministiske *MK*-diskursen. Eksempelvis med debattinnlegget «En kamp för det första könet» (Witt-Brattström i DN, 30.01.12) som angriper Knausgårds kjønnsperspektiv, og ikke minst hennes senere pedofilianklager av Knausgård og Larsson i «Kulturännens trettonåriga alibi» (Witt-Brattström i DN, 11.05.15) (Witt-Brattström 2015).⁶⁸ Det er derfor rimelig å påstå at den feministisk kritikk av Knausgård er den dominerende tendensen i den svenske resepsjonen, men den er ikke fullt så entydig. Thente representerer en motvekt til den lesningen, men at han også identifiserer de samme problemene, men avfeier dem, viser at han er bevisst på at tolkningsfelleskapet han er del av vil bruke muligheten til å angripe Knausgård på akkurat det.

⁶⁸ Sistnevnte fikk motsvar av Knausgård i DN «Knausgård i cyklopernas land» (Knausgård i DN, 20.05.15)

Kapittel 7 – Resepsjonsteoretiske betraktninger

7.1 Djvelpakten

Da Egil Drillo Olsen gjeninntok trenerrollen for det norske herrelandslaget i fotball i 2009 og på mirakuløst vis slo Tyskland på bortebane, inviterte Flamme forlag Karl Ove Knausgård blant fire andre forfattere⁶⁹ til å skrive et essay for anledningen. I essayet «Djevelen går i gummistøvler», som også ble gitt ut i essaysamlingen *I kyklovenes land* (Knausgård 2018), reflekterer Knausgård over gamle fotballminner og forklarer Drillos suksess med en allegorisk parallell mellom Drillo og djevelen. Knausgård påpeker: «Jo, Norges landslagssjef er djevelen, og han har nok en gang inngått en pakt med sine spillere: gi opp deres fotballsjel, og jeg skal gi dere alle seiere dere vil ha.» (Knausgård 2018).

Isolert sett er ikke hyllesten av særlig litteraturteoretisk interesse, men av større betydning er avslutningen, både som et frempek på lanseringen av *MK*, og som tegnende på Knausgårds personlige streben etter å gjøre suksess som forfatter, noe han også gjør litteratur av med *MK*. Den faustiske pakten Drillo inngikk for å vinne store fotballkamper, påkaller Knausgård i essayet til å legge litteraturverden for hans føtter, og skriver nokså frenetisk:

Å, kom også hit, o Satan! Kom også til meg, for faen, o Mørkets fyrste! Vi kan skrive en bok sammen, jeg selger mer enn gjerne det jeg har igjen av sjel for å få boken så stor at verden vil ligge for mine føtter. Mer enn gjerne, hører du? Når du kunne med Gøran Sørloth, kan du vel med meg? Å kom, o Aftenstjerne, o Lucifer, o Mephisto, o du gamle grabukk, kom med din forvandling og din kynisme, jeg er klar og venter, ta du min sjel ...Kom, kom... (Knausgård, *Djevelen går i gummistøvler* 2018, 302)

Essayet ble publisert 12. februar 2009, én dag etter landslagskampen mot Tyskland, og ikke minst syv måneder før første bind av *MK* ble utgitt. To ting vil jeg trekke frem. For det første er Drillo-essayet skrevet i en tid som sammenfaller med *MK*-skrivningen, både som en logisk konsekvens av at den er gitt ut tett opp mot utgivelsen av *MK*, men også utfra tidspunktene Knausgård gir oss i bøkene, eksempelvis: «Idag er det den 27. februar 2008. Klokken er 23:43. Jeg som skriver, Karl Ove Knausgård, ble født 1968, og er altså i skrivende stund 39 år gammel.» (Knausgård, *MK1* 2009a, 29)⁷⁰. Sammen tegner det et bilde av at Knausgård hadde en formening, eller i det minste et håp, om at *MK* ville skape omkalfatring i den litterære verden. For det andre finner jeg det også interessant at Knausgård valgte å publisere dette essayet på ny i 2018 med essaysamlingen *I kyklovenes land*, som kan og bør anses som et nikk til *MK*-resepsjonen om at Knausgård både ønsket og forutså suksessen *MK* ville få. Som

⁶⁹ De fire var da altså Frode Grytten, Oddmund Vaagsholm, Jens M. Johansson, Karl Ove Knausgård og Thomas Marco Blatt.

⁷⁰ For øvrig det partiet Poul Behrendt hevder er den faktiske starten på *MK*.

Æsop en gang skrev, skal man altså være forsiktig med hva man ønsker seg, og som Knausgård skulle ende opp med å avslutte *MK*, endte han med å «virkelig nyte tanken på at jeg ikke lenger er forfatter» (Knausgård, *MK6* 2011, 1116), som er illustrerende nok på hvor utmattende den siste fasen av *MK*-prosessen må ha vært. Lucifer ville det kanskje annerledes.

7.2 Min Kamps mange diskurser i et resepsjonsteoretisk perspektiv

Det hersker liten tvil om at *MK* gjennom de ti årene som har gått siden utgivelsen, er den skjønnlitterære boken som har fått størst internasjonal gjennomslag og samtidig skapt mest debatt i dagspressen i særlig Norge, og, som gjennomgangen også gir uttrykk for, i resten av Skandinavia. Det har i Knausgård-forskningen etter hvert dannet seg en konsensus for hvordan debattene av *MK* gestaltet seg, men foruten henvisninger til familiens klagebrev i Klassekampen og Kjærstad-Melberg-debatten i Aftenposten som indikatorer på et todelt debattlandskap har det ikke lyktes meg å finne dyperegående analyser av hvordan de faktiske debattene i skandinaviske dagsaviser gikk for seg. Et grunnlag for en mer nyansert og grundigere forståelse av de debattene som har vært ført i dagspressen etter utgivelsen av *MK*, er denne oppgavens tilsiktete tilskudd til den fortsatt aktive Knausgård-forskningen, og jeg vil i det følgende gå nærmere inn på funnene med tettere tilknytning til resepsjonsteoriene etablert i kapittel 2.

Viktig for å forstå denne oppgavens metode for undersøkelse av avisartiklene er særlig Hans Robert Jauss' syv teser i *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft* (1967),⁷¹ der jeg i størst grad sikter på i praksis å anvende tese tre og seks for å danne et grundig bilde av debatten basert på de utvalgte litteraturanmeldelsene i denne oppgaven. Kort oppsummert tilstreber Jauss' tredje tese å danne et grunnlag for å *måle* den estetiske distansen mellom en gitt forventningshorisont *før* en bok publiseres, og hvilken grad denne brytes og forandres ved lanseringen av boken. Dette mener Jauss vil være målbart dersom en ny «*canon of expectations*» (Jauss 1982, 28) vil være mulig å tyde en gitt stund etter utgivelsen. Jauss' sjette tese fremstiller en metode for hvordan en samtids litteraturhistoriske forventningshorisont grundigere kan undersøkes. Han redegjør da for at det er mulig å gjøre synkrone tverrsnittsanalyser av den diakrone litteraturhistorien, og den sanne samtidshorisonten vil komme til syne når man setter resepsjonen av flere bøker fra samme tid

⁷¹ I denne oppgaven er den engelske versjonen fra 1982, oversatt av Paul de Man, brukt. Med tittelen: «Literary history as a challenge to literary theory»

opp mot hverandre. (Jauss 1982, 37)⁷² I denne oppgaven er det ikke flere bøker som settes opp mot hverandre, men samme verk fra ulike lands resepsjon. Dette er en modifisering av Jauss' sjette tese, men etter mitt syn i samme resepsjonsteoretiske ånd som Jauss illustrerte. I lys av det vil jeg påpeke et par funn.

Jauss' tredje tese setter altså offentlig reaksjon som et mer eller mindre objektivt mål på litterær estetisk kvalitet. Dette poenget samsvarer godt med Poul Behrendts innvending om at litteratur i dagens offentlighet er helt avhengig av å «rykke fra anmelderseksjonernes åpne begravellespladser, over på pressens og billedmediernes nyhedsflader» (Behrendt 2019, 24) for å lykkes kommersielt.⁷³ Isolert sett løfter dette alene den resepsjonsteoretisk estetiske vurderingen av *MK*, kanskje også uten sidestykke. For den norske, den danske og den svenske resepsjonen har på ulikt vist ulike varianter av forbauselse. Den norske resepsjonen viste allerede til lanseringsdagen av første bind interesse som gikk ut over anmelderseksjonene, og som økte i intensitet med familiens egne motsigelser og trusler om søksmål. Illustrerende for den tidlige og sjokkerte norske resepsjonen vises i at det fra dansk hold fra enkelte anmeldere ble foreslått at det hele lignet mistenkelig mye på en briljant markedsføringsstrategi.⁷⁴ Den danske resepsjonen tegner seg nemlig mer i retning av sjokkertet fascinasjon for *MKs* litterære kvalitet. Den utvidede resepsjonen utenfor litteraturanmeldelsene stiller ikke spørsmål om verkets litterære kvalitet, men inneholder diskusjoner av en mer litteraturteoretisk art i tilknytning til sjanger. Blant svenske anmeldere synes det av gjennomgangen i kapittel 5 at det særlig ved *MK2* vokste en større debatt i tilknytning til kjønnsperspektivene og Knausgårds kulturkonservativisme opp mot svenske forhold, som gikk for full utblåsning også utenfor litteraturanmelderseksjonene. Denne svenske debatten, som må anses å være en særegen svensk debatt, kan sammenlignes med den norske debatten i intensitet, men er fundert på en helt annen tematikk. Samtlige tre debatter utgjør et godt eksempel på hva Jauss' tredje tese eksemplifiserer. En kollektiv

⁷² Formulert av Jauss i oversatt engelsk versjon: «The historicity of literature comes to light at the intersections of diachrony and synchrony. Thus it must also be possible to make the literary horizon of a specific historical moment comprehensible as that synchronic system in relation to which literature that appears contemporaneously could be received diachronically in relations of noncontemporaneity, and the work could be received as current or not, as modish, outdated, or perennial, as premature or belated.» (Jauss 1982, 37)

⁷³ Fullt sitat: «Anmeldere og anmeldelser er ganske vist stadig en uomgængelig, men ikke nogen tilstrækkelig forudsætning for, at en bog i dag kan slå igennem i offentligheden. Det sker først, når forfatteren rykker fra anmelderseksjonernes åpne begravellespladser, over på pressens og billedmediernes nyhedsflader, fx i form af en forsidehenvisning eller et interview.»

⁷⁴ Eksempelvis Marie Tetzlaff i Politiken 26.05.2010: «Den bog er hverken mere eller mindre fiktion end så mange andre erklærede og ikke-erklærede selvbiografiske værker. Familiens forulempelse er Knausgårds private tragedie. Resten ligner betænkligt et reklamestunt. Det er så nogenlunde det eneste negative, jeg har at sige om 'Min kamp'.» (Tetzlaff i Politiken, 26.05.10)

forventningshorisont er brutt, og resultatet av det vises blant annet i dagspressen.

Jauss sjette tese vil i denne sammenhengen ligge tett på samme forklaringsmodell som her gjennomgått over, men gir et bredere sammenligningsgrunnlag. Tre synkrone tverrsnittsundersøkelser av den skandinaviske *MK*-resepsjonen er blitt gjort, og sammenligningsgrunnlaget, som i kapittel 6.1 ble forklart gjennom ulike litteratur- og anmeldertradisjoner, samt dypereliggende kulturelle motsetninger, viser tydelige særegenheter. Det er altså verdt å gjenta at når de tre undersøkelsene settes opp mot hverandre i relieff, er det tre distinkt forskjellige mottakelser av *MK* som leses, med enkelte fellestrekk og få overlappinger. Med det innsamlingsgrunnlaget jeg har, er det blant litteraturanmeldere jeg har størst grunnlag for å trekke konklusjoner. Til å begynne med er det tydelige tendenser til strukturelle forskjeller i bakgrunnen til litteraturanmeldere som jeg i denne oppgaven har sett på. Som jeg også kommenterte i 6.1 velger det danske anmelderkorpset generelt en høyere litteraturteoretisk vinkling, simpelthen fordi et høyt antall av anmelderne også er litteraturprofessorer, noe som samsvarer godt med de danske anmeldelsenes tendenser mot å holde sjangermessige spørsmål høyt, samt at de er langt mer samstemte i sine estetiske vurderinger av *MK*. Her skiller Danmark seg fra Norge og Sverige der anmelderutvalget viser en motsetning til de danske, og det er generelt lite akademiske involveringer i anmelderseksjonene i Norge og Sverige. Unntakene er her Hans H. Skei, som anmeldte *MKI* for Aftenposten, men ble skiftet ut til fordel for Ingunn Økland for de resterende bindene av *MK*, og Arne Melberg er et akademisk unntak for de Svenske anmeldelsene. Derimot er det to andre grupper anmeldere som i *MK*-resepsjonen har gjort seg gjeldende i Norge og i Sverige. I svenske anmelderseksjoner tenderer anmelderne mot å være skrevet av andre forfattere, og de gir i så måte et mer kollegialt tilsnitt til resepsjonen. Blant norske anmeldere omtalt i denne oppgaven, er samtlige, med unntak av Hans Hauge, tilhører de kulturjournalistikken, og gjerne som hovedanmelder eller litteraturanmelder. Effektene av anmelderkorpsets komposisjon kan være stor, og en grundigere analyse er riktignok nødvendig, men på litt overfladisk vis er det rimelig å anta at dette har hatt en stor innvirkning på hvordan de ulike skandinaviske debattene har tatt form. Dette innebærer også at et fåtall personer har hatt stor påvirkning på hvordan resepsjonen utartet. De ulike bakgrunnene mellom svenske og norske anmeldere, kan muligens forklares i bedre støtteordninger for forfattere i Norge, samt en større kultur blant dagspressen for å ivareta anmeldelsens plass i kulturseksjonene.⁷⁵

⁷⁵ Som det har vært nevnt tidligere, er det en observasjon jeg har gjort meg at det blant svenske dagsaviser har vært generelt færre anmeldelser.

Ulikhetene i de skandinaviske landenes litteraturanmeldere er ett av flere aspekt som gjør seg gjeldende når modellen til Jauss har blitt anvendt, og står igjen som en viktig forklaringsfaktor for hvorfor *MK*-debattene i de skandinaviske landene var så ulikt funderte. Et annet og vel så avslørende aspekt når Jauss' modell tas i betraktning, er i hvilken grad det faktisk kan anses å ha vært to parallelle debatter i *MK*-resepsjonen i Skandinavia, slik konsensusen ser ut til å ha landet på. Det kan etter mine gjennomganger også helt klart markeres et grovt skille mellom litteraturteoretiske debatter fundert på forholdet mellom virkelighet og fiksjon, og debatter av mer etisk karakter som problematiserer eksempelvis utlevering av privatpersoner, eller den feministiske kritikken av Knausgård og *MK*.⁷⁶ Det praktisk å adskille *MK*-resepsjonen inn i to leire, og for enkelhets skyld kan det også i noen sammenhenger være nødvendig, men jeg kan etter mine gjennomganger innvende at debattene langt på vei har påvirket hverandre, og at de ikke kan anses som isolerte debatter. Eksempelvis vil jeg innvende at hverken debatten om kjønnsroller eller utlevering av privatkarakterer ville funnet sted med samme intensitet hadde det ikke vært for at bøkene nettopp utfordrer og utforsker forholdet mellom virkelighet og fiksjon. Det er tydelig ut fra mine gjennomganger av *MK*-resepsjonen at debattene som har pågått i hvert land, har vært påvirket av det totale debattbildet internt i landet, men at det over landegrensene ligger større kulturelle barrierer som tydeliggjør at det er ulike tematikker gjør seg gjeldende.

La meg gi et eksempel. Den norske etiske debatten om utlevering av bikarakterer, og den svenske feministiske debatten om Knausgårds konservative kjønnsyn faller begge inn under en etisk debatt om tematiske sider ved *MK*, og slik jeg har plassert dem representerer de i høy grad en ledende debattendens i hvert deres land. Felles for de to debattene er også det at de ikke representerer noe tematisk nytt. Både utlevering av privatpersoner og tematisering av kjønnsroller i litteratur er debatter som har eksistert lenge, men at debattlandskapet likevel endte opp med å bli preget av disse debattene peker i retning av en kulturell tendens. Og, vil jeg innvende, opptrer *MK*-diskursen mer kraftfullt i dagspressen som en følge av romansyklusens dogme om å skrive så tett på virkeligheten, som samsvarer med den stadig økende samfunnstendensen som blant andre Arne Melberg⁷⁷ i 2004 karakteriserte som *virkelighetshunger*.

Dermed tegner de synkrone tverrsnittene av den skandinaviske resepsjonen seg slik: Den danske pressen overholdt en gjennomgående litteraturteoretisk diskurs rundt bøkene, der

⁷⁶ Både Knausgård som person og *MK* var gjenstand for feministisk kritikk i *MK*-resepsjonen

⁷⁷ Men som ikke var først ute med. Eksempelvis eksisterer en dansk antologi med tittelen *Virkelighetshunger* (Knudsen 2002), men Melberg er allerede introdusert i denne oppgaven.

anmeldernes meninger i stor grad virket veiledende på resten av den danske debatten i dagspressen.⁷⁸ Det svenske resepsjonstversnittet karakteriseres av både fascinasjon og anerkjennelse av romansyklusens estetiske verdi, men den verdiprogessive debatten var særlig i forbindelse med *MK2* dominerende. Det norske resepsjonstversnittet tegner et bilde som samsvarer bedre med todelingen av debattlandskapet som tidligere kommentert, men det totale bildet er likevel sammensatt og debattene må ses i lys av hverandre. Eksempelvis som jeg viste i forrige kapittel, kan begge debattene forklares ut fra hvilken grad av autonomiestetiske posisjoner litteraturkritikeren inntar. Ses verket fra et rent autonomiestetisk perspektiv – noe ingen egentlig gjør til fulle –, vil den etiske debatten ikke være av interesse, og det vil heller ikke være nødvendig å skape nye sjangerkonvensjoner. Dermed fremstår det norske tversnittet i sin helhet som en debatt som dreier i retning av en mindre autonomiestetisk lesning av romansyklusen etter hvert som resepsjonen utarter seg, og mer i retning av virkelighetslitteratur som – med alle sjangermessige problemer det medfølger – fremstår som autonomiestetikkens rake motsetning.

Resepsjonsgjennomgangen ut fra Jauss' teorier er i hovedsak en svært strukturalistisk, og Jauss kommenterer selv at hans metode er en direkte forlengelse av Roman Jakobsons strukturalistiske lingvistikk overført til litteraturvitenskapen.⁷⁹ Av den grunn kan også gjennomgangen over sies å følge en strukturalistisk tilnærming rundt en tematikk der det kan gjøres et poeng at vil fremstå litt i overkant oppkonstruert. Derfor vil jeg innvende at en forklaringsmodell ut fra Stanley Fishs *reader-response*-orienterte resepsjonsteori kan veie opp for en slik kritikk. Stanley Fish står i så måte i en mindre strukturalistisk tradisjon og hans essay *Interpreting the Variorum* fra 1973 tar mindre sikte på å konstruere en analysemodell, men forklarer ut fra et leserorientert perspektiv hvorfor og hvordan ulike lesere vil fortolke samme litterære verk forskjellig. En grundig gjennomgang av Fish finnes i kapittel 2.1.3, og i denne konteksten vil det være nok å påpeke at Fish tillegger begrepet *tolkningsfelleskap* stor vekt idet han forklarer hvorfor litteratur tolkes forskjellig både i samtid og over tid.

Overført til mine egne gjennomganger er det for meg åpenbart at vi kan lese inn tolkningsfelleskaper i mange ulike ledd, den første og mest åpenbare på nasjonalt nivå. Det er en kjensgjerning at det over landegrensene eksisterer en kulturell tilhørighet som tilsvarer et eget fortolkningsfelleskap. Det er også tydelig gjennom de forskjellene og særegenhetene som

⁷⁸ Unntak finnes det. Kanskje mest fremtredende er Hans Hauges anmeldelse av *MK6* der han etter andre danske anmelderes meninger nok gikk litt *for* langt i rosen av Knausgård når han blant annet skrev: «Forfatteren vil med dette sidste bind på over 1000 sider få samme status som Henrik Ibsen og Knut Hamsun.» (Hauge 2011)

⁷⁹ Dette poenget kommenterer Jauss i fotnote nr. 131 (Jauss 1982, 37)

er påvist med gjennomgangen av de utvalgte anmeldelsene, at det er ulike nasjonale tendenser som gjør seg gjeldende, men som tidligere poengtert, er det i særlig Sverige og Norge i langt høyere grad flere ulike tolkningsfelleskaper som gjør seg gjeldende når uenigheter i tolkningen av *MK* viser seg i debattform. Når vi begynner å snakke om mindre tolkningsfelleskaper, så er det ikke like åpenbart og enkelt å bestemme hvor disse grensene skal gå, for de fremstår langt mer abstrakt enn det de fysiske landegrensene utgjør. Et forslag vil være å sette fortolkerens – her anmelderens – litteratursyn til grunn og anslå i hvilken grad han eller hun støtter seg til autonomiestetiske lesninger. Fish forklarer selv at et tolkningsfellesskap konstitueres gjennom en gruppe som iverksetter samme metode for å *skrive* tekst, ettersom det er i skriveprosessen at egne tolkninger kommer til uttrykk, og da i større forstand også anvender samme metode for å *tolke* en tekst.⁸⁰ Dette er særlig viktig i diskusjonen rundt anmeldelsene, for det er tydelig hvilke anmeldelser som deler samme tolkning av *MK*, og hvor uenighetene ligger, og vil ytterligere forklare hvorfor de Danske anmeldelsene i så mye større grad enn sine skandinaviske naboer er samstemte i sine vurderinger. De professorale anmeldere i Danmark innehar en kombinasjon av at de er oppdatert på samtidens litterære trender, samt at de allerede er bedre vant med litteratur som utfordrer både rommet mellom virkelighet og fiksjon. Det har vært nevnt tidligere at Claus-Beck Nielsen allerede hadde hatt sine runder med dansk offentlighet, og teoriverket til Poul Behrendt *Dobbeltkontrakten* (2006) hadde vært ute i tre år alt når *MK* ble publisert. Danskene var rett og slett bedre forberedt på å håndtere litteraturen *MK* representerer.

Dette harmonerer også godt med Fish egen definisjon av hva som konstituerer fortolkningsfelleskap: «Interpretive communities are made up of those who share interpretive strategies» (Fish 1980, 171). Kanskje eksemplifiseres dette i motsetningen mellom Kjærstad og Melberg, der de ulike tolkningene gikk ut på i hvilken grad litteraturen *MK* representerte, kunne sjangerfestes. Slike motsetninger er det mange av, og kan i de fleste tilfeller forklares blant annet ut fra tilhørighet til et tolkningsfelleskap. Utfordringen kan derimot være å tyde hvilket fellesskap det skal være, og Fish adresserer akkurat denne problematikken helt avslutningsvis i *Interpreting the Variorum*.

How can anyone of us know whether or not he is a member of the same interpretive community as any other of us? The answer is that he can't, since any evidence brought

⁸⁰ Fish velger felles skrivemetode fordi han påpeker at den eksisterer *før* tolkningen finner sted, og derfor fungerer bedre som en avgjørende grad for å stadfeste tolkningsfellesskap: «Interpretive communities are made up of those who share interpretive strategies not for reading (in the conventional sense) but for writing texts, for constituting their properties and assigning their intentions. In other words, these strategies exist prior to the act of reading and therefore determine the shape of what is read, rather than, as is usually assumed, the other way around» (Fish 1980, 171)

forward to support the claim would itself be an interpretation. The only "proof" of membership is fellowship, the nod of recognition from someone in the same community, someone who says to you what neither of us could ever prove to a third party: "we know". (Fish 1980, 173)

Fellesskap er et følelsesbetont, men etter min mening mulig for en tredjepart å peke ut, selv om Fish vil innvende at det forblir denne tredjepartens subjektive mening. Vel, Om det er mulig for meg å lese inn til hvilken grad en anmelder tolker *MK* fra et autonomiestetisk perspektiv eller ikke, vil denne tredjeparten mene at det er mulig å tegne generelle grunntrekk i den nasjonale resepsjonen på bakgrunn av anmeldernes standpunkter og utvikling gjennom romansyklusens utgivelser. Men det forblir opp til fjerdeparten å bedømme om det skal nikkes anerkjennende til denne tredjeparten eller ikke.

7.3 Epilog

Denne oppgaven har undersøkt hva som karakteriserer de skandinaviske lands diskurser av *MK*, gjennom å analysere litteraturanmeldelsene av bind 1, 2 og 3 i Norge, Sverige og Danmark. Etter å ha analysert 27 anmeldelser fra de skandinaviske land, er det mulig å peke ut noen grunntendenser. Danmark har den langt mest entydige til bokens litterære kvalitet i anmelderseksjonene, men sjangerdebatten var det langt større uenighet rundt, og tok form både i dagspressen og i akademia. Sverige har vært alene om å løfte feministisk lesning og kritikk av *MK*, og selv om det er et mindretall av anmelderne som fører denne debatten, så er den toneangivende for resepsjonen, som jo inneholder flere momenter enn som så. Norge har også vært alene om å problematisere utleveringen privatpersoner, og også i Norge er det noen enkeltstemmer som utmerker seg særlig i denne debatten og gjør den toneangivende for den norske resepsjonen som helhet. Resepsjonsteorien kaster lys på hvordan denne prosessen har tatt form, men oppsummert er det påfallende hvor stor definisjonsmakt anmelderskaren har i karakteristikken på hvordan et litterært verk tas imot, og hvordan litteraturhistorien senere velger å karakterisere prosessen og boken. En kan jo bare spekulere i hvordan vi ville snakket om *MK* i dag om Hans H. Skei hadde fått anmeldt samtlige av *MK*-bindene, eller om familien ikke hadde protestert mot utgivelsen.

Jeg avslutter denne oppgaven med å kommentere at jeg nå skal nyte, virkelig nyte tanken på at jeg ikke lenger er student.

Sammendrag

Masteroppgave i nordisk litteratur
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium
Universitetet i Bergen
Våren 2020

Student: Martin Hegstad Otterbech

Veileder: Eirik Vassenden

Tittel: Ut i det åpne

Undertittel: En komparativ analyse av den skandinaviske resepsjonen av Karl Ove Knausgårds *Min kamp*.

Denne oppgaven analyserer hvordan den skandinaviske resepsjonen av Karl Ove Knausgårds *Min kamp* tok form i anmelderseksjonene i Norge, Sverige og Danmark, og diskuterer de kulturelle forskjeller som kommer til syne i lys av resepsjonsteori.

I 2012, konkluderte Poul Behrendt, Ebba Witt-Brattström og Tom Egil Hverven i en debatt satt sammen av Kritikerlaget i Oslo, at den skandinaviske resepsjonen har vært tredelt. Den norske *Min kamp*-debatten har tendert mot å løfte etiske spørsmål, den danske mot sjanger-spørsmål, og den svenske mot feministisk kritikk av *Min kamp*. Konklusjonen deres reiste for meg flere spørsmål enn den besvarte, og jeg analyserer i denne oppgaven totalt 27 skandinaviske anmeldelser av *MK 1*, *2* og *6* for å bedre forstå hvorfor de skandinaviske land har debattert samme romansyklus på et så forskjellig vis.

Med resepsjonsteori fra Hans Robert Jauss og Stanley Fish, danner jeg et grunnlag for en bedre diskurs rundt de skandinaviske tolkningsfellesskapene som debatterte *Min kamp* fra første bind kom ut i 2009, til siste bind utkom i oversatt utgave i 2013. I litteraturteoretiske kretser har det også senere dannet seg en konsensus rundt at *Min kamp*-resepsjonen er todelt, enten i sjanger/form-debatt eller etikk/tematisk-form. Jeg utfordrer i denne forståelsen, og forsøker å vise at resepsjonen har var langt mer flertydig allerede fra lanseringen i 2009.

Oppgaven kan leses som et bidrag til å oppklare en del uklarheter rundt den tidlige resepsjonen, den kan leses som et innblikk i hvordan *Min kamp*-resepsjonen utfordret og forandret anmelderseksjonene, og den kan leses som en undersøkelse i de skandinaviske lands litteraturkulturelle forskjeller.

Jeg avslutter denne oppgaven med å kommentere at jeg nå skal nyte, virkelig nyte tanken på at jeg ikke lenger er student.

Abstract

MA thesis in Nordic Literature
Department of Linguistic, Literary and Aesthetic Studies
University of Bergen, May 2020

Student: Martin Hegstad Otterbech

Tutor: Eirik Vassenden

Title: Ut I Det Åpne [lit. Out in the open]

Subtitle: En komparativ analyse av den skandinaviske resepsjonen til Karl Ove Knausgårds *Min kamp*. [lit. A comparative analysis of the Scandinavian reception of Karl Ove Knausgårds *Min kamp*.]

This MA thesis analyses the Scandinavian reception of Karl Ove Knausgård's *Min kamp* (2009-2011). When the novel was published 19th of September 2009, there was among Norwegian newspapers and literature critics an immediate response as to the moral indignations of the real characters used in Knausgård's novel. The debate which ensued, constituted both moral questions, and to which degree the novel, in fact, was a novel or something entirely different. As the Scandinavian languages, Norwegian, Danish and Swedish are mutually intelligible, literary debate soon followed in the neighbouring countries, and as the translated versions came out, even more so. As there is a cultural autonomy in each of the Scandinavian countries, the literary reception is in and of itself autonomous – but not entirely – to the Norwegian reception.

This MA thesis utilizes both Reader-Response Theory and Rezeptionsästhetik to provide a better understanding of the literary debates that took place in the Scandinavian countries regarding *Min kamp*. This analysis provides both an insight as to what topics each country was most eager to discuss, while also compares each country's literary critics to explain the reception in each given country. This gives an insight into how each country's literary expectations were prior to the release of *Min kamp*, but also in what regard the novel changed this expectation over time. There can be no doubt as to the fact that *Min kamp* has influenced how we view and discuss literature that lies between the realm of fiction and reality in Scandinavia.

Profesjonsrelevans

I norskfaget møter elevene et bredt spekter av tekster. Faget bygger på et tekstbegrep som inkluderer muntlige, skriftlige og sammensatte tekster, der skrift, lyd og bilder spiller sammen. Elevene skal lære å orientere seg i mangfoldet av tekster, og faget skal gi rom for både opplevelse og refleksjon. (K06, læreplan i norsk, s.1⁸¹)

Arbeid med tekst av ulik kompleksitet er en essensiell del av norskfaget. Elevene skal evne å forstå en tekst ut fra dens kulturelle, historiske hensiktsmessige kontekst. Etter å ha arbeidet som kontaktlærer for en påbyggsklasse i en lengre periode, har jeg erfart at forståelsesprosessen i tekstarbeid er en tidkrevende prosess som krever kontinuerlig arbeid for å bli en dyktigere leser. Elevene har behov for å arbeide ulike tekster som tjener ulike formål, både for å være bedre rustet i møte med et stadig mer komplekst tekstlandskap, men også for å bli en bedre skriver.

Ved at jeg, som lærer, er godt kjent med både resepsjonsteori, og kjenner til hvordan det skandinaviske litteraturlandskapet ser ut og behandler tekst, er jeg selv bedre rustet til å veilede elevene mine gjennom et bredt utvalg av tekstarbeid. Å forstå at mottakelsen av et litterært verk kan gi vel så mye innsikt som verkets egen autonomi, vil gi rom for gode klasseromsdiskusjoner som kan vekke litteratur og språkinteresse blant elever som ellers ikke ville funnet tekstarbeid interessant eller særlig givende. Jeg har selv opplevd at det har gått opp et lys blant elever som innser at det er mer ved en tekst enn dets innhold skulle tilsi. Kompetansemålene for norskfaget på Vg3 tar for seg flere av momentene jeg i min oppgave har vært innom. Eksempelvis:

- orientere seg i store mengder tekst av ulik kompleksitet og velge ut, sammenfatte og vurdere relevant informasjon.
- lese et utvalg samtidstekster på bokmål og nynorsk og drøfte hvordan disse tekstene språklig og tematisk forholder seg til vår tid.
- bruke kunnskap om tekst, sjanger, medium og språklige virkemidler til å planlegge, utforme og bearbeide egne tekster med klar hensikt, god struktur og saklig argumentasjon

(K06, NOR1-05 s.11-12)

Jeg føler meg trygg på at jeg er bedre forberedt på å undervise i norskfaget med den kompetansen jeg har tilegnet meg i arbeidet med denne oppgaven, enn jeg ville vært foruten. Den kommende fagfornyelsen, står jeg klar for å arbeide med.

⁸¹ <https://www.udir.no/kl06/NOR1-05/Hele/Formaal>

Referanser

- 14 berørte familiemedlemmer. «Klassekampen, Schiøtz og Knausgård.» *Klassekampen*, 10 2009: 37. Atekst
- Aarstein, Kjersti Irene. *Vold og visjoner i sjetten bind av Karl Ove Knausgårds Min kamp*. Bergen: Universitetet i Bergen, 2018.
- Andersen, Claus Elholm. *På vakt skal man være*. Helsinki: Helsingfors Universitet, 2015.
- . *Så tæt på livet som muligt*. Spring / Alvheim & Eide, 2017.
- Barthes, Roland. «The death of the Author.» 1967.
- . «The Reality effect.» I *The Rustle of Language*, av Roland Barthes, 141-148. Los Angeles: University of California Press, 1989.
- Behrendt, Poul. *Dobbeltkontrakten*. København: Gyldendal, 2006.
- . *Fra Skyggerne af det vi ved*. København: Rosinante & Co, 2019.
- . «Autonarration som Skandinavisk Novum.» *Spring*, 11 09 2011: 290-331.
- Bjørnvig, Bo. «Grande litteratur og grande skandale.» *Weekendavisen*, 31. mars 2010
- . «På kunstens alter.» *Weekendavisen*, 29. oktober 2010: 3.
- . «Slangen bider sig i halen.» *Weekendavisen*, 07. november 2012: 15.
- Blomqvist, Mikaela. «En studie i störd manlighet.» *Göteborgs-posten*, 31. mai 2011: 58.
- Atekst
- Fish, Stanley. *Is There a Text in This Class?* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1980.
- Gadamer, Hans-Georg. *Sannhet og Metode*. Oversatt av Lars Holm-Hansen. Oslo: Pax Forlag, 2010.
- Gulliksen, Geir. *Virkelighet og andre essays*. Oslo: Oktober, 1996.
- Haarder, Jon Helt. «Dybt nede i forfatterens konflikt.» *Jyllands-Posten*, 26. mai 2010.
- . «Knausgård går igen.» *Jyllands-Posten*, 7. november 2012: 24.
- . «Nu med enda mere Mig.» *Jyllands-Posten*, 29. oktober 2010: 24.
- . *Performativ Biografisme*. Gyldendal, 2014.
- Hagen, Erik Bjerck. *Kampen om litteraturen - Hovedlinjer i norsk litteraturforskning og -kritikk 1920-2011*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.
- Hansen, Per Krogh. «Forfatter og forælder.» *Berlingske Tidende*, 12. desember 2010.
- . «Første bind mod et nordisk mesterværk.» *Berlingske Tidende*, 27. mai 2010.
- . «Karl Ove Knausgårds lange kamp.» *Berlingske Tidende*, 16. november 2012.
- Hauge, Hans.. *Fiktionsfri Fiktion*. København: Multivers, 2012.

- . «Milepæl: Knausgårds endelige version.» *Kristeligt Dagblad*, 29. november 2011.
- Hverven, Tom Egil. «"Kom ut i det åpne".» *Klassekampen*, 19.11.2011: 10-11.
- . «Erkeprotestant.» *Klassekampen*, 07. november 2009: 10. Atekst
- . «Sårer alle.» *Klassekampen*, 26. november 2009. Atekst
- Jauss, Hans Robert. *Toward an Aesthetic of Reception*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1982.
- Jæger, Hans. *Fra Kristiania-bohêmen*. Kristiania, 1885.
- Jørgensen, John Chr. *Det Danske Anmelderis Historie*. København: Københavns Universitet, 1994.
- . «Recensionens retorik.» *Kritik*, 1996, nr. 120. utg.: 23-33.
- Kjærstad, Jan. «Den som ligger med nesen i grusen, er blind.» *Aftenposten*, 7. januar 2010: 10-11.
- Knausgård, Karl Ove. «Djevelen går i gummistøvler.» I *Kyklopernes land*, av Karl Ove Knausgård, 299-302. Oslo: Forlaget Oktober, 2018.
- . «Knausgård i cyklopernas land.» *Dagens Nyheter*, 20. mai 2015: 6.
- . «Min kamp 1.» Oslo: Oktober, 2009a.
- . «Min kamp 2.» Oslo: Oktober, 2009b.
- . «Min kamp 6.» Oslo: Oktober, 2011.
- Knudsen, Britta Timm. *Virkelighetshunger- nyrealismen i visuel optik : antologi*. København: Tiderne Skrifter, 2002.
- Landro, Jan. «Diktning og Sannhet.» *Bergens Tidende*, 19. september 2009: 45. Atekst
- Larsmo, Ola. «I nærkamp med spriten.» *Dagens Nyheter*, 07. desember 2009: 4. Atekst
- Lejeune, Philippe. *On Autobiography*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989.
- Lorentzen, Jørgen. «Romanens død.» *Aftenposten*, 12. januar 2010: 4. Atekst
- Medienorge. *Ti største aviser*. u.d. <http://medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/353> (hentet oktober 22, 2019).
- Melberg, Arne. «Litterär befrielseskamp i Sverigeexil.» *Svenska Dagblad*, Februar 2010: 20. Atekst
- . «Vi mangler ord.» *Aftenposten*, 15 Januar 2010: 4. Atekst
- . «En man som heter Karl Ove.» *Svenska Dagblad*, 01 september 2013: 25. Atekst
- . «Knausgård får sista ordet.» *Svenska Dagblad*, 23 november 2011: 7. Atekst
- Moi, Toril. «Skam og åpenhet.» *Morgenbladet*, 16 desember 2011: 44-45.
- Nilsen, Gro Jørstad. «Bekjennelser i omfangsrik selvbiografisk roman.» *Bergens Tidende*, 19 september 2009: 44-45. Atekst

- . «Besettende Roman.» *Bergens Tidende*, 6 november 2009: 31. Atekst
- . «Grand finale.» *Bergens tidende*, 17 november 2011: 7. Atekst
- . «Ikke judaslitteratur.» *Aftenposten*, 22 desember 2009: 5. Atekst
- NRK. *Mener Knausgård kan ha gått for langt*. 21 September 2009. Atekst
- Pedersen, Frode Helmich. «Virkelighetslitteraturen og den norske debatten om den.» *Norsk litterær årbok*, 2017: 26-53.
- Skei, Hans H. «Mangfoldig, rikt, rystende.» *Aftenposten*, 19 september 2009: 12. Atekst
- Tetzlaff, Marie. «Den evige søn.» *Politiken*, 26 mai 2010.
- Thente, Jonas. «Biografiskt blod som berusar.» *Dagens Nyheter*, 30 ma 2011: 4. Atekst
- . «En kamp för anständigheten.» *Dagens Nyheter*, 17. november 2011: 8-9. Atekst
- . «Fyre tuden sidors kamp är över.» *Dagens Nyheter*, 02 september 2013: 6. Atekst
- Tjønneland, Eivind. *Knausgård-koden*. Oslo: Spartacus Forlag AS, 2010.
- Tobiassen, Elin Beate. «Et Hybrid Monster.» *Edda*, 2006, 3. utg.: 227-242.
- Topdahl, Rolv Christian. «Kjærstad får svensk støtte.» *Aftenposten*, 09 januar 2010: 11.
Atekst
- Tunedal, Jenny. «Fadern & sonen.» *Aftonbladet*, 11. oktober 2010. Atekst
- Tunedal, Jenny. «Manskrisen.» *Aftonbladet*, 30 mai 2011. Atekst
- Tunedal, Jenny. «Mörkrets hjärta.» *Aftonbladet*, 05 januar 2012: 4-5. Atekst
- Tønder, Finn Bjørn. «Familien føler seg uthengti ny Knausgård-roman.» *Bergens Tidende*, 19 september 2009: 44-45. Atekst
- Vikingstad, Margunn. «Kritikarsalong om Knausgård-resepsjonen i Skandinavia»
Kritikerlaget.no. 25 september 2012. <https://kritikerlaget.no/saker/kritikarsalong-om-knausg%C3%A5rd-resesjonen-i-skandinavia>. (hentet november 26, 2019).
- Witt-Brattsröm, Ebba. «En kamp för det första könet.» *Dagens Nyheter*, 30 januar 2012: 6.
Atekst
- . «Kulturmännens trettonåriga alibi.» *Dagens Nyheter*, 11 mai 2015: 6. Atekst
- Wold, Bendik. «Den lille forskjellen.» *Morgenbladet*, 03 2004: 20-21. Atekst
- . «Farvel til romanregimet.» *Morgenbladet*, februar 2004: 22-23. Atekst
- Økland, Ingunn. «Akterutseilt teorifabrikk.» *Aftenposten*, 16 desember 2009: 12-13. Atekst
- . «Hensynsløs skjønnhet.» *Aftenposten*, 06 november 2009: 9. Atekst
- . «Journalister på limpinnen.» *Aftenposten*, 24 september 2009: 14. Atekst
- . «Litteraturen er på villspor.» *Aftenposten*, 25 september 2016: 6-7. Atekst
- . «Mesterverk eller døgnflue?» *Aftenposten*, 16 januar 2010: 3. Atekst
- . «Saboterer egen finale.» *Aftenposten*, 17 november 2011: 8-9. Atekst